

keramiske noter 43/2016

22. årgang

Udstillinger hvor og hvornår ved Gunnar Jakobsen

Udstillingsoversigten er udarbejdet på grundlag af afsøgninger på Internettet. Oversigten er at betragte som et udvalg og ikke nødvendigvis komplet for det pågældende udstillingssted. Oversigten publiceres med forbehold for eventuelle aflysninger/ændringer. Inden et eventuelt besøg bør man derfor undersøge, om udstillingen nu er blevet til noget samt udstillingens åbningstider.

Der henvises tillige til tillægget til *keramiske noter 29/2009*, der indeholder en oversigt over museer og gallerier fortrinsvis i Europa. Oversigten er ikke udtømmende, men vil være en god hjælp, hvis man skal rundt i Europa og gerne vil se keramik på sin vej.

En afsøgning af Internettet kan stærkt anbefales, inden man begiver sig af sted. Nævnes kan følgende internationale websites med gode links til museer eller med udstillingsoversigter:

www.keramikfreunde-keramos.de
www.thefrenchporcelainsociety.com
www.keramik-museum-berlin.de/links.html
www.konstkalendern.se [Sverige]
www.keramik-atlas.de [Tyskland]
www.studiopottery.co.uk [Storbritannien]
www.viaceram.eu [Netværket keramikbyer i Europa].

Nogle af de bedre tidsskrifter indeholder også gode omfattende udstillingsoversigter som bl.a.:

Ceramic Review - www.ceramicreview.com
Neue Keramik/New Ceramics - www.neue-keramik.de.

Danmark

København

Davids Samling, Kronprinsessegade 30, 1306 København K. Website: www.davidmus.dk. Gratis billetter til omvisninger udleveres i foyeren samme dag, som omvisningen afholdes. Der kan ikke reserveres billetter. Højest 15 gæster pr. omvisning.

Officinet, Bredgade 66, 1260 København K. Website: www.danskekunsthaandvaerkere.dk.

Ann Linnemann studie galleri, Kronprinsessegade 51, 1306 København K. Tlf 33 93 35 03. Website: <http://annlinnemann.blogspot.com>.

→21.04.16 *Lene Regius*. Nye arbejder fra serien Tribal Sense. Bredgade Kunsthandel, Bredgade 67-69, 1260 København K. Website: www.bredgade-kunsthandel.dk
De klassiske krukker med de flotte monokrome flader og de vekslende mønstre er Lene Regius' speciale. De kontrastfyldte farver fortæller en uendelig og personlig historie. Arven fra cobra er til stede, og Lene Regius arbejder ligeledes intuitivt og skaber sit eget mytologiske univers inspireret af sine mange rejser. De sidste rejser er gået til Kenya, og krukkerne oser af Afrikas urkraft.

→24.04.16 *Landskabning*. Officinet.
Keramiker Vinni Hedegaard Frederiksen og designer Maria Kirk Mikkelsen undersøger relationen mellem natur, menneske og skabelse. De er inspireret af landskabet, der omgiver dem i deres hjemegn i Søhøjlandet i Jylland, hvor de med fascination har fulgt en motorvejs tilblivelse midt i naturen.

Kontrasten mellem det uberørte og det menneskeskabte landskab har givet anledning til diskussioner om æstetik, form og historie mellem de to kvinder. Hvad er et kulturlandskab? Kan man se motorvejen som en kontrast, der fremhæver det naturlige? Hvordan har man historisk set skildret landskabet? Kan det skabte blive til natur?

Udstillingen "Landskabning" er en rumlig helhed; en total-installation, der illuderer et fiktivt landskab. Installationen er bygget op omkring nogle af de principper Frederiksen og Mikkelsen har iagttaget i naturen og kulturen med særlig fokus på gentagelsen og tilfældigheden, på det amorfte og det stringente.

→24.09.17 *Learning from Japan*. Designmuseum Danmark, Bredgade 68, 1260 København K. Website: www.designmuseum.dk.
Designmuseum Danmark satsede fra første færd på japansk kunst til inspiration for dansk kunst og industriel design. Fornem japansk brugskunst gav et iøjefaldende løft til dansk kunsthåndværk i årtierne omkring århundredskiftet. Fascinationen

holdt sig gennem det 20. århundrede, og i dag er forbindelsen mellem japansk og dansk design særdeles livskraftig.

Udstillingen præsenterer museets fornemme japanske samling og dansk kunsthåndværk og design med inspiration fra Japan. Alle museets forskellige materialegrupper indgår, heriblandt genstande, der kun sjældent har været udstillet.

06.04.16 kl 19.30 *Kaffe, the og chokolade – nydelsesmidlernes indtog i Danmark*. Omvisning ved Anette Lindbøg Karlsen. Davids Samling.

07.04.16-07.05.16 *Ulige rum*. Udstilling med Charlotte Thorup. Ann Linnemann studie galleri. *Modul på modul fører til ny form - små helheder bliver til én. Mønstre og gentagelser, dimensioner og sammenhænge i såvel naturen som byen - en mark med kornets mønstre eller bygning, hvor opmærksomheden fanges. Porcelænen rummer i materialet en fin dobbelthed mellem styrke og skrøbelighed. Enkelheden råder i værkernes egne lys og skyggevirksomheder, der skaber 'farven'.*

12.05.16-11.06.16 *Barbro Åberg*. Ann Linnemann studie galleri. *Værkerne, der er skabt ud fra mikroskopiske fossiler viser en sammensmeltning af natur og kultur som inspirationskilder. Mønstre og organiske strukturer kombineres med tanker om tid, erindringer, livets gang, med referencer til mennesket. Andre objekter relaterer til temaet 'æg & sten' skulpturer/ objekter. Selv når skålen og vasen sniger sig ind, er det som skulpturelle arketyper.*

11.08.16-13.08.16 *Kunsthåndværkermarkedet på Vor Frue Plads*, Frue Plads, København K. Website: <http://www.craftsfair.dk>.

25.08.16-17.09.16 *Materialets geometri*. Udstilling med Heidi Hentze. Ann Linnemann studie galleri. *Fra materialeforskning og cylindere til helt enkle og meget avancerede foldninger af grafiske konstruktioner, analyse af rumdelte bygningsværker, sammenstillede installationer og farvers indflydelse på formens geometri. Med faglig viden, tvivl og nysgerrighed søges hen imod en filosofisk etisk mening i værkerne.*

22.09.16-22.10.16 *Nordiske nuancer*. Udstilling med Gunhild Rudjord (Danmark) og Nina Malterud (Norge). Ann Linnemann studie galleri. *De nordiske kunstnere er inviteret til en udstilling med temaet skandinaviske årstiders farver og natur. Her skabes samspil og modspil mellem kunstnernes værker, nordiske udtryk med hver sin egenart af dekoration- og farveglæde i billedlige, abstrakte mønstre og farvekombinationer på form.*

Øvrige Danmark

Bogense

07.05.16-12.06.16 *Merethe Bloch & Peter Tybjerg*. Galleri 55, Adelgade 55, 5400 Bogense. Tlf 64 81 33 55.

Farum

21.05.16-16.08.15 *Japansk keramik* (Mariko Wada) og *Tetsuko Matsuzuka*. Galleriet, Farum Kulturhus, Stavns-holtvej 3, 3520 Farum. Website: www.farumkulturhus.dk. *Mariko Wadas keramiske virke handler om at grundforske forholdet mellem udtryk og sansning gennem former. Det er kunstnerens intension gennem kunsten at undersøge relationer mellem mennesker.*

Hasle

Kunsthøjskolen Grønbechs Gård, Grønbechs Gård 4, 3790 Hasle. Website: www.groenbechsgaard.dk. Se website for yderligere information.

Hjørring

28.05.16-28.08.16 *Kunstnersammenslutningen Martsudstillingen (1951-1981)*. Vendsyssel Kunstmuseum, Bechs Klædefabrik, P. Nørkjærs Plads 15, 9800 Hjørring. Website: www.vkm.dk.

Udstillingen præsenterer en lang række værker af Kunstnersammenslutningen Martsudstillingens medlemmer, herunder Ejler Bille, Poul Ekelund, Viggo Jensen, Arne Johannesen, Harald Leth, Knud Lollesgaard, Agnete Madsen, Anna Thommesen, Erik Thommesen, Gertrud Vasegaard, Åge Vogel-Jørgensen og Jeppe Vontillius.

Holstebro

→16.05.16 *Den store stil*. Holstebro Kunstmuseum, Museumsvej 2, 7500 Holstebro. Tlf 97 42 45 18.

Website: www.holstebrokunstmuseum.dk.

Enkelthed og monumentalitet karakteriserer Gertrud Vasegaards og Gutte Eriksens keramiske arbejder og Anna Thommesens vævninger. Se keramiske noter 42/2015.

Kolding

Galleri Pagter, Adelgade 3, 6000 Kolding. Website: www.galleripagter.dk. Tlf 75 54 09 30.

→16.04.16 *Gunhild Rudjord og Ninna Gøtzsche*.

Galleri Pagter. *Gunhild Rudjord viser nye keramiske vægfade og Ninna Gøtzsche beholdere i drejet porcelænsler.*

26.08.16-08.10.16 *Sten Lykke Madsen*. Galleri Pagter. *80-års fødselsdagsudstilling med helt nye keramiske skulpturer - fabeldyr og andre væsener.*

28.10.16-03.12.16 *Tine Hind og Mariko Wada*. Galleri Pagter.

Middelfart

Clay · Keramikmuseum Danmark, Grimmerhus, Kongebrovej 42, 5500 Middelfart. Tlf 64 41 47 98. Website: <http://claymuseum.dk>.

20.05.15→ Clay · Keramikmuseum Danmark viser i den mere permanente afdeling "Pragtværker" med de bedste værker fra museets samling af moderne keramik, væsentligst hovedværker fra Erik Veistrups samling. I det nye

”Skatkammeret” vises fajance, porcelæn og stentøj fra Den kongelige Porcelainsfabrik, Alumina, Bing & Grøndahl og Royal Copenhagen samt et mindre udvalg fra Hjorth, Ipsen og Kähler fra tiden op til ca. 1940. Derudover et mindre udvalg af porcelæn fra Sévres.

→14.08.16 *Hånden på hjertet · Et keramisk fællesskab.* Clay · Keramikmuseum Danmark.

I mere end 50 år har Hans og Birgitte Börjeson dannet par og partnerskab i værkstedet Fulby nær Sorø. I Danmark står Hans og Birgitte Börjeson for kunsthåndværkertraditionen par excellence, både når de formgiver unikaværker og brugsdesign, og når de udfører deres monumentale udsmykninger. Mest kendte er de for deres karakteristiske Fulby-kander foruden at høste stor anerkendelse for deres overlegenhed i saltglaseringens svære teknik.

Selv om dette for længst har cementeret Fulbys betydning, herhjemme såvel som internationalt, vil udstillingen på Clay udfolde Fulbys keramik i et omfang, der ikke er set før. Fra de tidlige stelproduktioner i begyndelsen af 60'erne og frem til i dag. Et imponerende livsværk, hvor det unikke samarbejde mellem Hans og Birgitte, ærligheden i det kunstneriske udtryk og kærligheden til lerets forarbejdning er Fulbys stærke signatur.

28.08.16-05.02.17 *Sten Lykke Madsen – Slip fantasien løs!* Bogudgivelse. Clay · Keramikmuseum Danmark. *Fra Sten Lykke Madsens hænder myldrer det nemlig frem med fantasifulde dyrefigurer og frodige kvindeformer. Han arbejder som en billedhugger, der med egne ord leger sine skulpturer frem af lerets iboende motiver.*

Sten Lykke Madsen (f. 1937) er uddannet ved Kunsthåndværkerskolen i København og blev i 1962 tilknyttet Bing & Grøndahl. Han er stadig aktiv og brænder i dag sin keramik på International Research Center Guldagergaard ved Skælskør.

Nykøbing S

01.05.16-30.09.16 *Glasure – kemi, masse, myte.* Hempel Glasmuseum, Annebjerg Stræde 2, 4500 Nykøbing Sjælland. Website: www.hempelglasmuseum.dk.

Årets udstilling ”Glasure – kemi, masse, myte” handler om samspillet mellem glas og ler. Udstillingen beskriver tendenser i udviklingen efter 1980 gennem værker af glaskunstnere og keramikere der arbejder frit i forhold til traditionelle skel mellem fag og discipliner i kunsthåndværket. Udstillingen vil vise fantastiske, overdådige og oversanselige glasurstykker som flere af vore internationalt kendte keramikere har skabt, og spændende eksempler på unge glaskunstneres nye tilnærmelser til keramikken.

Rønne

Hjorths Fabrik · Bornholms Keramikmuseum, Krystalgade 5, 3700 Rønne. Website: www.bornholmstmuseum.dk.

→18.06.16. *Gurli Elbækgaard.* Hjorths Fabrik · Bornholms Keramikmuseum.

Gurli Elbækgaard er uddannet keramik på Designskolen Kolding og Kunsthåndværkerskolen i Bergen, men det var de norske fjelde, der slog hul på Gurli Elbækgaards kunstneriske

greb. Gurli Elbækgaard er egentlig en klassisk trænet keramikker, der mestrer sit håndværk ved drejeskiven, men som alligevel ikke kan lade være med at skubbe sine grænser for, hvad man kan med leret og glasuren. At teste, lege og eksperimentere med farver, form og sanseligheder. Keramikeren rejser næsten altid ud, når der skal tankes op, perspektiveres og tænkes nye tanker. Ressourcer, der dyrkes til fulde i hendes unikke arbejde, mens det trænedede pottemagergreb og det tekniske formøje foldes ud i brugskollektionerne.

24.06.16-23.09.16. *Japansk kunsthåndværk og Jette Löwén Dall.* Hjorths Fabrik · Bornholms Keramikmuseum.

07.10.16-31.12.16 *Udstilling med afgangselever fra Århus Kunstakademi.* Hjorths Fabrik · Bornholms Keramikmuseum.

Silkeborg

04.07.14→til nedbrudt af vind og vejr. *100 lerkar til Heraklit.* Skulpturparken, Kunstcentret Silkeborg Bad, Gjessøvej 40, 8600 Silkeborg. Website: www.silkeborgbad.dk.

Keramikker Lise Seier Petersen (f 1952) arbejder i dette værk med og mod naturens materialer og kræfter. Leret til de 100 lerkar er brændt ved forskellige temperaturer, så der er opstået forskellige farvevirkninger. Samtidigt eksponeres det opstillede værk for vind og vejr i Kunstcentrets skulpturpark og vil gradvis ændres, til det helt er nedbrudt. Den græske filosof Heraklit er fadder til tesen om, at alting er i forandring.

Vejen

Vejen Kunstmuseum, Østergade 4, 6600 Vejen. Website: www.vejenkunstmuseum.dk.

[planlagt]. *Møller & Bøgely's keramiske Kunstbrænderi.* Vejen Kunstmuseum. Vejen Kunstmuseum arbejder frem mod at præsentere en udstilling om Møller & Bøgelys værksted. Skulle nogen ligge inde med oplysninger om værkstedet, vil museet meget gerne kontaktes på tlf 75 36 04 82 eller per email på museum@vejenkom.dk.

Aarhus

Kunstkammeret, Den Gamle By, Viborgvej 2, 8000 Århus C. Website: www.dengamleby.dk. Det topsikrede Kunstkammer i Den Gamle By indeholder vægtige samlinger inden for ure, sølv, porcelæn og fajance.

24.06.16-11.09.16 *Grayson Perry.* ARoS, Aros Allé 2, 8000 Aarhus C. Website: www.aros.dk.

Med en stor solo-præsentation på AROS viser den britiske vinder af Turner Prize 2003 Grayson Perry (f. 1960) for første gang sine underfundige, provokerende og smukke kunstværker i Danmark. Han vil for mange primært være kendt for at være keramikker 'in drag'. Ved første øjekast ligner hans vaser traditionel keramik, men ved nærmere eftersyn ser man provokerende statements, sladderbladsmotiver og frække billeder på vaserne. På udstillingen vises også Perrys kæmpestore vævede vægtæpper.

Sverige

Gustavsberg

Gustavsberg Porslinsmuseum, Odelbergs väg 5, S-134 40 Gustavsberg. Website: www.gustavsbergsporslinsmuseum.se.

→15.05.16 *John Sundkvist*. Gustavsberg Porslinsmuseum. *John Sundkvist har varit verksam som bildkonstnär i nära 40 år. Under de senaste 15 åren har han alltmer fördjupat sig i den östasiatiska keramiken där han funnit förbindelser till det som han upptas av i sitt eget måleri. John Sundkvist kommer att på museet visa delar av sin egen samling av östasiatisk keramik, tillsammans med ett urval föremål ur museets samlingar. De keramiska föremålen visas tillsammans med konstnärens eget måleri som på ett särpräglad sätt för en dialog med de keramiska objekten.*

28.05.16-28.08.16 *Stig Lindberg 100 år*. Gustavsberg Porslinsmuseum.

Utställningen är ett samarbete med sonen Lars Dueholm-Lindberg. Ända sedan den dag i juni 1937 då den unge Stig Lindberg självsäkert steg in på fabriken i Gustavsberg och erbjöd sina tjänster, är han en av dem som inrett folkhemmet och bringat experimentlusta till porslinsindustrin.

Mönster som Adam, Prunus och Berså förekommer rikligt i dagens inredningsmagasin och på auktioner. Lindbergs produktion omfattar förutom masstillverkade serviser och serietillverkade keramiska föremål även unikt konstgods, plast, textil och emaljarbeten, inte minst för offentlig miljö.

I Porslinsmuseets utställning samlas konstnärskapet runt ett antal rubriker: Servisporslin, Unikt konstgods, Fajans, Konstgodsserier, Textil, Grafisk form, Industriformgivning, Emaljkonst, Offentlig konst, Bildkonst, Privat, Plagiat samt Stig Lindberg idag.

Som konstnär arbetade Stig Lindberg ofta efter tanken: Varför inte tvärtom? Ett förhållningssätt som inbegriper kreativitetens ständiga ifrågasättande och lust att experimentera.

Porslinsmuseets utställning vandrar under hösten vidare till Japan, där intresset är starkt för keramiker som Stig Lindberg och Lisa Larson. Därefter går den till Västerbottens museum i Umeå.

Göteborg

Röhsska Museet, Vasagatan 37-39, S-400 15 Göteborg. Website: www.designmuseum.se.

→08.05.16 *Lisa Larson*. Retrospektiv utställning. *Röhsska Museet. Sedan 1950-talet tillhör Lisa Larson Sveriges mest folkkära keramiker och exempel på hennes formgivning finns i många hem. Likt få andra har hon förenat en modernistisk, expressionistisk behandling av leran med ett bildmässigt berättande som är direkt och lättillgängligt.*

Röhsska museets stora retrospektiva utställning innehåller många av hennes kända modeller men lyfter också fram delar av hennes produktion som varit mindre uppmärksammade.

Utställningen spänner över Lisa Larsons studietid vid Slöjdföreningens skola i Göteborg i början av 1950-talet, via den långa perioden på Gustavsbergs porslinsfabrik, till 1990-talets etablering av den mindre verkstaden Keramikstudion och 2000-talets stora internationella intresse för hennes arbete i bland annat Japan.

03.09.16-25.09.16 *Formverk*. Udstilling med Gurli Elbækgaard Keramik, Lene Hald och Ulrike Ramin Smykkekonst. Lerverk, Postgatan 8A, Kronhusbodarna, S-411 13 Göteborg. Øvrige udstillinger, se website: www.lerverk.se.

Sintra, Landsvägsgatan 5, Haga, S-413 04 Göteborg. Website: www.sintra.se.

Höganäs

Keramiskt Center, Gärdesgatan 4B, S-263 39 Höganäs. Website: www.keramisktcenter.se.

Höganäs Museum, Polhemsgatan 1, S-263 37 Höganäs. Website: www.hoganasmuseum.se.

→10.04.16 *Rolf Palm - stengodsmästaren*. Katalog. Galleriet, Keramiskt Center.

Med sitt flambrända stengods har Höganäskeramikern Rolf Palm förnyat en urgammal tradition. Han har haft separatutställningar på NK i Stockholm och på Kulturen i Lund. Verk av honom finns i bland annat kung Gustav VI Adolfs och Nationalmuseums samlingar.

→29.05.16 *Henny Linn Kjellberg*. Ruiner, taggar och skärvor. Att slå rot. Utställningshallen, Keramiskt Center. *Att slå rot är en utställning som i fyra installationer, fyra sceniska variationer, behandlar människans sökande efter trygghet och skydd i en splittrad och katoisk tillvaro. Henny Linn Kjellberg är keramiker och konstnär verksam i Uppsala. Hon är utbildad vid Danmarks Designskole Bornholm och vid Konstfacks linje för Keramik och Glas.*

16.04.16-05.06.16 *Karin Karinson Nilsson*. Galleriet, Keramiskt Center.

11.06.16-25.09.16 *Anna R Kinman*. Galleriet, Keramiskt Center.

11.06.16-08.01.17 *Drejat - En utställning om drejad keramik*. Utställningshallen, Keramiskt Center.

31.07.16 *Keramikauktion*. Höganäs Museum. [Eftersyn 23.07.16-31.07.16].

06.08.16-21.08.16 *Boksläpp/utställning Åke Holm*. Galleriet, Höganäs Museum.

01.10.16-08.01.17 *Ann-Katrin Braf*. Galleriet, Keramiskt Center.

Lidköping

→31.10.15 *Te - En berättelse om drycken och porslinet.*
Rörstrand Museum, Fabriksgatan 4, S-531 30 Lidköping.
Website: www.rorstrand-museum.se.

Te är en utställning som berättar om den exotiska dryckens intåg i Sverige under 1700-talet och den nya flora av porslinsföremål som dök upp på marknaden bl a genom Rörstrands försorg. Här finns kavalkader av tekoppar och tekannor från 1700-talet fram till våra dagar. Tekannan har även varit ett populärt objekt i konsten och det finns många stora och små exempel på detta i utställningen.

13.06.16-31.08.2016. *Skål.* Jubileumsutställning.
Rörstrand 290 år. Rörstrand Museum.

Läckö Slott, S-53199 Lidköping. Website:
www.lackoslott.se.

Lund

10.05.15→. *Världen på Kulturen.* Kulturen, Tegnersplatsen, S-22104 Lund. Website: www.kulturen.com.
I en stor utställning som sträcker sig över tre våningar i Herrehuset får du möta Kulturens stora samling av keramik från olika delar av världen, tillsammans med många andra föremål som ska förstärka upplevelsen och kunskapen om andra kulturer - masker, bronskärl, textilier och vapen.

Herrehuset som utställningen visas i har genomgått en omsorgsfull renovering för att med sin nya utställning bli öppet och tillgängligt för alla. Hiss och nytt trapphus har byggts för att uppfylla moderna krav på tillgänglighet och brandsäkerhet. Montrar håller på att konstrueras om enligt nya säkerhetskrav och för att rymma en ny utställning.

Kulturmöten. Utställningen Världen på Kulturen kommer att visa hur Sverige mottagit impulser från omvärlden långt innan dagens globalisering, hur kulturmöten påverkat oss och gjort Sverige till en del av ett större sammanhang. Främre Orienten har tidigt via Mellanöstern och medelhavsområdet påverkat den europeiska kulturen. Kina och Ostasien har påverkat Europa via handel längs Centralasiens sidenvägar och senare genom de Ostindiska Kompaniernas handel över världshaven. Religioner, konstnärliga och vetenskapliga idéer har spridits genom dessa möten. Teknik, kunskap och ömsesidiga relationer har byggts upp.

Stockholm

Kaolin, Hornsgatan 50, S-118 21 Stockholm. Tlf +46 8 644 46 00. Website: www.kaolin.se.

09.05.16-31.05.16 *Jeg håber du forstår.* Udstilling med Morten Cramer, Morten Tillitz & Michael Geertsen. blås&knåda, Hornsgatan 50, S-118 21 Stockholm. Øvrige udstillinger, se website: www.blasknada.se. Tlf +46 8 64 27 767.

Morten Cramer og Morten Tillitz Danner et arbejdsfællesskab Med et fokus in på stille spørgsmål jag værker, der udkommer jag keramiske skulpturer. Det er modet, interaktionen og udvekslingen, der udtrykkes i materialet hjulet. Vi sætter hinanden i scenen, ved på arbejde in Vaerket in Samme tre

gårnger dagligen. Der arbejdes in et släpa af beslutninger, der Har sita udspring i diskussioner op til en arbejds-session. Det er Energien og spændingen Mellem os, der bliver den drivende kraft hanterer og der improviserende litografi Tanke, intention og Reaktion. Værkerne er ophobninger af abstrakte ytringer og figur elementer I SV pendulering Mellem hverdagens modsætninger autofokussystem og kaos. Handlinger i formgivningen Tager afsæt i et arketyrisk element, som eksempelvis hylde, sokkel, plattform ... valg og brug af glasurer afspejler essensen af processen. Udstilling in blås & knåda Tager fett i vid være forskellige og insisterer in på lægena. Umiddelbart Står Vi forskellige steder i det keramiske udtryk, og hund Har Vi Visse sammenfald.

Michael Gertsens og Cramer & Tillitz's keramiske værker er i et forhold til sine omgivelser. De Star, ligger, hænger - og derved opstår sv Interaktion. Det er dette Läge, som bliver et Koncept for Denne udstilling, hvor værkerne vil samtale Med industrielle, præfabrikerede, laminerede elementer, jag sammensatte, uventede og Overrask konstationer.

Uppsala Ekeby

→08.01.17 *Samling i förvandling – Tema Uppsala.* Från Liljefors till Liljefors. Uppsala Konstmuseum, Drottning Christinas väg 1E, S-752 37 Uppsala. Website: www.uppsalakonstmuseum.se.

Keramiska formgivare representerade i utställningen: Allan Ebeling (1897-1975), Einar Forseth (1892-1988), Gabriel Burmeister (1886-1946), Anna-Lisa Thomson (1905-1952), Hjørdis Oldfors (1920-2014), Ingrid Atterberg (1920-2008), Mari Simmulson (1911-2000), Eva Fahlcrantz (1946-), Berit Ternell (1929-), Vicke Lindstrand (1904-1983), Tai-sto Kaasinen (1918-1980) och Dorothy Clough.

Finland

Helsinki

Design Museum, Korkeavuorenkatu/Högbergsgatan 23, SF-00120 Helsinki. Website: www.designmuseum.fi.

Design Museum Arabia, Tavastvägen 135, SF-00560 Helsinki. Website: www.designmuseum.fi.

→31.12.16 *Käraste Kicken - Designer Greta Lisa Jäderholm-Snellman.* Design Museum Arabia, Tavastvägen 135, SF-00560 Helsinki. *Artist and designer Greta-Lisa Jäderholm-Snellman (1894-1973) worked in France, at the Sèvres porcelain works among other factories, and designed glass for the Riihimäki and Iittala glassworks in Finland.*

England

Bath

Beaux Arts Bath, 12-13 York Street, Bath BA1 1NG.
Website: www.beauxartsbath.co.uk. See website for udstillingsinformation.

Bowness-on-Windermere

Blackwell, The Arts & Crafts House, Bowness-on-Windermere, Cumbria LA23 3JT. Website: www.blackwell.org.uk. See website for udstillingsinformation.

London

Victoria and Albert Museum, Cromwell Road, South Kensington, London SW7 2RL, London.
Website: www.vam.ac.uk.

Contemporary Ceramics Centre, Great Russell Street 63, Bloomsbury, London WC1B 3BF. Website: www.cpaceramics.com. See website for information om udstillinger.

Erskine, Hall & Coe, 15 Royal Arcade, 28 Old Bond Street, London W1S 4SP. Website: www.erskinerhallcoe.com.

Marsden Woo Gallery, 23 Charlotte Road, Shoreditch, London EC2A 3PB. Website: www.marsdenwoo.com.

→04.09.16 *Alison Britton*. Content and form. Gallery 146, Victoria and Albert Museum.

Alison Britton is one of the leading ceramic artists of her generation. She rose to prominence in the 1970s as part of a loosely affiliated group of women potters who had trained at the Royal College of Art, and whose work challenged established traditions. Britton's ceramics took function and ornamentation as subjects to explore rather than qualities to necessarily directly exhibit, an approach to making that shifted the agenda for craft practice.

Committed to the ceramic container, Britton explores both its formal possibilities and its capacity to hold and communicate thoughts and ideas.

This retrospective of her practice, which follows the gift to the Museum of nine pieces by Britton's long-standing collector and supporter Ed Wolf, is organised around a series of key moments in her career.

Displayed are over sixty works, including a new and previously unseen body of work made in her north London studio.

Newark

24.06.16-26.06.16 *Earth and Fire 2016*. Rufford Craft Centre, Near Ollerton, Newark, Nottinghamshire, UK, NG22 9DF. For 20 years collectors, gallery owners, enthusiasts and the general public have flocked to Rufford to meet and talk to the potters selling everything from garden planters and sculptures, to bowls, pie dishes, teapots, mugs, plates and egg cups.

Oxford

→02.04.16 *Rafael Perez - New Sculptures*. Oxford Ceramics Gallery, 29 Walton St, Oxford OX2 6AA.
Website: www.oxfordceramics.com.

Ruthin

Ruthin Craft Centre, Centre for Applied Arts, Park Road, Ruthin, Denbighshire, Wales LL15 1BB.
Website: www.ruthincraftcentre.org.uk. See website for udstillingsinformation.

St. Ives

Leach Pottery, Studio & Museum, Higher Stennack, St Ives, Cornwall TR26 2HE. Website: www.leachpottery.com.

→28.08.16 *Trevor Corser – 40 years a Leach Potter*. Katalog. Cube Gallery, Leach Pottery, Studio & Museum.

Trevor Corser was the longest serving member of the Leach Pottery. Born in Oldham in 1938, he arrived in St Ives as a fisherman with no thoughts of becoming a potter and could not have imagined his future involvement in an artistic legacy so important to 20th century ceramics.

Corser began work for Bernard Leach in 1966, packing pots for transit and mixing clay. Over the years he went on to learn the skilled craft of a production potter, making the Pottery's iconic standard ware and becoming one of the last to remain here until the Pottery's closure in 2005. Having studied under Bernard Leach, he worked for many years alongside William Marshall and himself became mentor to subsequent Leach apprentice potters. Known for his uncomplicated, functional pots and distinctive glazes, Corser grew to be an acclaimed studio potter in his own right and spent his life making pots firmly within the Leach tradition, many of which are now found in collections all over the world.

Trevor Corser sadly died on 30th November 2015, aged 77, whilst working on his 2016 retrospective at the Leach Pottery. We were looking forward to seeing Trevor return here so that we could acknowledge his great contribution to the Leach Pottery, but in his absence we continue our plans to celebrate his long association with us, and in March present 'Trevor Corser: 40 Years a Leach Potter', our first major exhibition of his work.

The exhibition includes works which trace the timeline of his professional life at the Leach, as well as pots and artefacts from his personal collection which give a fascinating insight into the man, his life and interests.

Stoke-on-Trent

The Potteries Museum & Art Gallery, Bethesda Street, City Centre, Stoke-on-Trent ST1 3DW. Website: www.stokemuseums.org.uk.

Wedgwood Museum, Wedgwood Drive, Barlaston, Stoke-on-Trent, Staffordshire ST12 9ER. Website: www.wedgwoodmuseum.org.uk.

Uppingham

Goldmark Gallery, 14 Orange Street, Uppingham, Rutland LE15 9SQ. Website: www.goldmarkart.com.

Wardlow Mires

10.09.16-11.09.16 *Wardlow Mires Pottery and Food Festival*. Three Stags' Heads, Wardlow Mires, Derbyshire, England, SK17 8RW. Website:

www.potsandfood.co.uk. *A celebration of the Table with over 50 renowned potters, quality food producers and much more. This is the 5th year of the festival. Held by Geoff and Pat Fuller both potters themselves.*

Worcester

Bevere Gallery, Bevere Lane, Worcester, Worcestershire WR3 7RQ. Website: <http://beveregallery.com>. See website for yderligere udstillingsinformation.

→26.04.16 *John Maltby, Ingrid Saag & Emily Myers*. Bevere Gallery.

02.07.16-25.07.16 *Walter Keeler, Karin Bablok and Nark Dally*. Bevere Gallery.

York

York Art Gallery, Exhibition Square, York YO1 7EW. Website: www.yorkartgallery.org.uk.

CoCA highlights and celebrates our collection of British Studio Ceramics, which is the largest and amongst the most important in the UK and covers the entire British studio ceramics movement.

Formed mainly of large gifts from significant private collectors, it retains the unique personality, passions and obsessions of its creators, providing an insight into the socio-economic development of the British studio ceramics movement.

The collection is supported by extensive and fascinating archives, as well as historical collections of ceramics which date back to prehistory.

CoCA is housed in two beautiful new gallery spaces on the first floor of York Art Gallery and will present changing exhibitions and displays, new acquisitions, and commissions.

Tyskland

Bamberg

→10.04.16 *Frühlingserwachen*. Sammlung Ludwig. Obere Brücke 1, D- 96047 Bamberg. Website: <http://museum.bamberg.de/sammlung-ludwig-bamberg>. *Das Erwachen der Natur im Frühling ist jedes Jahr wieder ein Fest für die Sinne. Frische, bunte Blumen ins Haus zu holen gilt als Ausweis von gepflegtem Lebensstil. Was in der modernen Überfluggesellschaft problemlos und für wenig Geld zu haben ist, war früher nur gehobenen Schichten zugänglich.*

Die Fürstenhöfe waren stolz auf ihre Sammlung seltener Pflanzen und prächtiger Blüten. Unter dem Begriff „Blumenkünste“ verstand man die Fähigkeit, Farbe, Duft und Größe von Blumen zu verändern und in beheizten Gewächshäusern Blumen auch außerhalb der Saison zu ziehen. Standesgemäß sollten die Blumen dann auch in besonders schönen und kostbaren Gefäßen zur Geltung kommen.

Blumenvasen, die selbst schon wie Schmuckstücke wirken, gab es in vielen Größen und Formen. Viele Manufakturen suchten sich gegenseitig zu übertreffen, was die Qualität und Vielfalt ihrer Dekore anging: Die Schönheit der Blumenmalerei trug zum guten Ruf einer Marke entscheidend bei.

Porzellanfiguren hatten den Zweck, die festliche Tafel zu schmücken und die Tischgäste zu erfreuen. Sie wurden für den Luxus geschaffen und zeigten gerne die Sonnenseite des Lebens. Beliebt waren Serien der vier Jahreszeiten und heitere Motive aus der Natur. Die Gartenkunst, der während der gesamten Barockzeit ein zentrales Thema bildete, bestimmte auch die Dekoration der Speisetafel wesentlich.

Berlin

Bröhan-Museum, Schloßstraße 1a, D-14059 Berlin (am Schloß Charlottenburg), Website: www.broehan-museum.de.

Kunstgewerbemuseum, Matthäikirchplatz, D-10785 Berlin. Website: www.smb.museum.

Keramik-Museum Berlin, Schustehrusstraße 13, D-10585 Berlin-Charlottenburg. Website: www.keramik-museum-berlin.de.

Galerie Theis, Schustehrusstraße 15, D-10585 Berlin-Charlottenburg. Website: www.galerietheis.de.

KPM Welt, KPM Königliche Porzellan-Manufaktur Berlin GmbH, Wegelystraße 1, D-10623 Berlin. Website: www.kpm-berlin.com.

→ *Art Deco - Eleganz und Geometrie*. Neupräsentation der Sammlung. Bröhan-Museum. *Die Kunst des Art Deco ist einer der Sammlungsschwerpunkte des Bröhan-Museums. In der 3. Etage des Museums werden Objekte neu präsentiert, die das Flair der Zwanzigerjahre ausstrahlen. Ob Glas, Metall, Porzellan, Möbel oder Plakate - die Exponate stehen für die Modernität der Zwanzigerjahre.*

Nach dem Ersten Weltkrieg wurde der Jugendstil durch eine neue Ästhetik abgelöst. Alle Bereiche der Gestaltung - Angewandte Kunst, Architektur, Film, Fotografie, Grafik-design bis hin zu Mode und Schmuck - waren durch ein Spiel mit geometrischen Formen geprägt, das vielfach durch kräftige Farbkontraste unterstützt wurde. Diese neue Ästhetik manifestiert sich ebenso im aus Frankreich kommenden Art Deco wie in der von Bauhaus und Funktionalismus geprägten Moderne. Die Vielfalt der Objekte reicht von sachlich-schlichter Funktionalität bis aufwändig-edler Mondänität.

Der Art Deco war ein internationaler Stil, der sich vor allem in Europa und in den USA etablierte. Die Grenzen zum späten Jugendstil und dem funktionalen Design sind fließend. Spätestens der Beginn des Zweiten Weltkrieges setzte dem Art Deco ein Ende. In den USA, vor allem in New Yorker Hochhausbauten, war der Stil noch länger aktuell und floss auch in das Design der 50er Jahre ein. [Udsillingen er midlertidig nedtaget men genåbner formentlig i løbet af april 2016].

→16.05.16 KMB-Jubiläumsausstellung · 25 Jahre Keramik sammeln für das Land Berlin. Keramik-Museum Berlin. Vor 25 Jahren - am 10. Juni 1990 - wurde der Förderverein KMB und das Keramik-Museum Berlin im Bauhaus-Archiv, Museum für Gestaltung gegründet.

Die in enger Kooperation mit der Senatsverwaltung für Kultur verabschiedete Satzung beinhaltet als Ziel u.a. den Aufbau einer Keramiksammlung für das Land Berlin und den Betrieb des Museums bis zur Übernahme in öffentlich-rechtliche Trägerschaft durch das Land. In den zurückliegenden 25 Jahren hat das Keramik-Museum Berlin schon 74 Ausstellungen organisiert 64 davon alleine im „eigenen Domizil“, das der Verein seit 2004 vom Bezirk Charlottenburg-Wilmersdorf angemietet hat.

Zahlreiche zusätzliche Veranstaltungen wie Vorträge, Vorführungen und andere fachbezogene Events runden das hohe bürgerliche Engagement ab.

Inzwischen unterstützen weit mehr als 300 Personen (rund 200 Berliner und 100 Auswärtige) das Keramik-Museum Berlin mit einer Mitgliedschaft im Förderverein KMB - gut zwei Dutzend davon aktiv im Vorstand und bei ehrenamtlichen Diensten im Museum.

In dieser Ausstellung werden 100 beispielhafte Objekte aus der inzwischen auf inzwischen rund 8000 keramische Teile angewachsenen Sammlung in den Räumen des alten Bürgerhauses gezeigt.

→12.06.16 Tönerne Welten. Figürliche Keramik aus sechs Jahrhunderten. Kunstgewerbemuseum, Schloss Köpenick, Schloßinsel 1, D-12557 Berlin. Website: www.smb.museum.

Eine vielfältige Bildwelt quer durch die Jahrhunderte erwartet die Besucher der diesjährigen Sommerausstellung "Tönerne Welten" in Schloss Köpenick: Moriskentänzer, Ritter und Liebespaare gesellen sich zu Putten und anmutigen Mädchen. Religiöse und mythologische Motive wechseln mit profanen Themen. Die Ausstellung widmet sich der figürlichen Keramik aus sechs Jahrhunderten. Viele der Exponate aus den reichen

Beständen des Kunstgewerbemuseums sind erstmals seit längerem wieder zu sehen.

Präsentiert werden Bodenfliesen und Wandreliefs, Ofenkacheln und Backmodeln aus gebranntem Ton. Die Verschmelzung von Gefäß und Figur erlebte im Jugendstil einen Höhepunkt. Einen Sonderbereich bildet die keramische Kleinplastik. Seit der Renaissance, verstärkt im Barock, nutzten die Künstler das plastische Material Ton für den ersten, skizzenhaften Entwurf. Diese sogenannten Bozzetti (italienisch "bozza" für "Entwurf, Skizze") werden den Tonmodellen des 18. Jahrhunderts gegenübergestellt, die bereits detaillierte Vorlagen für eine Ausführung in Porzellan oder Bronze waren.

Bürgel

Keramik-Museum Bürgel, Am Kirchplatz 2, D-07616 Bürgel. Website: www.keramik-museum-buergel.de.

→28.08.16 Walter-Gebauer-Keramikpreis 2011-2015. Preisträger und Erwerbungen. Keramik-Museum Bürgel. Seit 1995 wird der Wettbewerb jährlich ausgelobt und der Preis während des Bürgeler Töpfermarktes vergeben. Mit dem einzigen mitteldeutschen Keramikpreis sollen Keramiken in hoher handwerklicher Qualität und mit besonderem gestalterischen Anspruch gewürdigt werden. Dabei werden die ideenreiche Umsetzung der thematischen Vorgabe und die Anwendung traditioneller keramischer Techniken ebenso anerkannt wie die Suche nach erweiterten Ausdrucksformen in der Keramik.

Dornburg

→29.05.16 Liebfriede Bernstiel · Zum Hundersten. Rokoko-schloss, Max-Krehan-Straße 2, D-07774 Dornburg-Camburg. Website: www.dornburg-schloesser.de. Liebfriede Bernstiel (1915-1998) zählte zu den bedeutendsten deutschen Keramikern der zweiten Hälfte des 20. Jahrhunderts.

Dresden

Staatlichen Kunstsammlungen Dresden, Porzellansammlung, Zwinger, Sophienstraße, D-1067 Dresden. Website: www.skd.museum.

Duingen

Töpfermuseum Duingen, Töpferstrasse 8, D-31089 Duingen. Website: www.toepfermuseum-duingen.de.

→15.05.16 Tonindustrie Niedersachsen. Töpfermuseum Duingen.

22.05.16-28.08.16 Gabi Ehrminger, Polierte Unikate aus dem Holzbrand. Töpfermuseum Duingen. Meine Keramik ist aus rotem oder weißem Ton doppelwandig an der Scheibe gedreht. Die geschlossenen Formen nehme ich als Untergrund für das Farbspiel des Feuers. Mit dem Polieren meiner Keramik beginne ich, wenn diese im lederharten Zustand ist. Die Oberfläche verdichte ich hierbei so lange mit glatten Steinen immer wieder, bis sie lufttrocken ist und schon vor dem ersten Brennen diese samtige Glätte aufweist. Nach einem Schrühhbrand bei 900° C erfolgt der Holzbrand. Hierbei

werden die einzelnen Stücke zusammen mit Brennmaterial (Holz, Hobelspäne, Pflanzenteile, etc.) im Ofen aufgeschichtet. Nach dem Zumauern wird dieser entzündet, Während des Brandverlaufes über 8 bis 12 Stunden entsteht durch Steuerung der Luftzufuhr oxidierende oder reduzierende Atmosphäre im Ofen die zusammen mit der Anordnung der Keramik das Farbspiel erzeugt.

Düsseldorf

Hetjens-Museum, Schulstrasse 4, D-40213 Düsseldorf.

Website: www.duesseldorf.de/hetjens.

17.04.16-07.08.16 *Glück auf! Der Bergbau und das Weiße Gold*. Studioausstellung. Die Sammlung Middelschulte. Hetjens-Museum.

Das Ruhrgebiet mit seiner großen Bergbau-Tradition und der verarbeitenden Industrie war eine Pulsader der deutschen Wirtschaft im 20. Jahrhundert. Düsseldorf wurde als Schreibtisch der großen Energie-Unternehmen und des verarbeitenden Gewerbes wahrgenommen. Diese Zeit hat Dr.-Ing. e.h. Achim Middelschulte geprägt, der von der Pieke auf beruflich dem Bergbau verbunden war. Das besondere Interesse des Bergassessors in der dritten Familiengeneration weckte das erste europäische Porzellan aus Meißen.

Denn es waren die Kenntnisse aus dem sächsischen Berg- und Hüttenwesen, die den weit über 900jährigen Vorsprung Chinas bei der Porzellanherstellung endlich stoppten: August der Starke, König von Polen und Kurfürst von Sachsen, hatte dem talentierten Alchemisten und Apothekerlehrling Johann Friedrich Böttger den Naturforscher Ehrenfried Walther von Tschirnhaus, den Oberberg-Hauptmann Abraham von Schönberg sowie den sächsischen Bergrat Gottfried Pabst von Ohain bei der Forschung mit Kaolinerde zur Seite gestellt. Die Nacherfindung des Porzellans gelang den Experten 1708, so dass August der Starke, der sich selbst einst eine »maladie de porcelaine« (Porzellansucht) attestierte, zwei Jahre später die erste und heute noch berühmteste europäische Porzellanmanufaktur in Meißen gründete.

Das Hetjens-Museum – Deutsches Keramikmuseum zeigt mit der Sammlung Middelschulte die weltweit bedeutendste Sammlung an Bergmanns-Porzellan aus dem 18. Jahrhundert. Diese befindet sich zum Teil in einer Stiftung und soll Ende des Jahrzehnts komplett im Deutschen Bergbau-Museum in Bochum gezeigt werden.

10.06.16-31.10.16 *Praecolumbien*. Studioausstellung. Hetjens-Museum.

05.11.16-26.02.17 *Schätze aus dem Moskauer Museum Kolomenskoje*. Hetjens-Museum.

Frechen

Stiftung Keramion - Zentrum für moderne + historische Keramik, Bonnstrasse 12, D-50226 Frechen. Website: www.keramion.de.

→08.05.16 *Petra Weifenbach – Keramik*. Keramion. Die Kölner Künstlerin Petra Weifenbach (*1961) beschäftigt sich in ihrem Werk mit dem Themenkomplex der Wahrneh-

mung von Wirklichkeit auf vielfältigste Weise. Sinnestäuschung, Manipulierbarkeit, Illusion sind nur einige Stichworte in diesem Zusammenhang.

In der präsentierten Werkgruppe „Keramik“ löst die Künstlerin ironisch-humorvoll kleine Keramikscherben durch zeichnerische Ergänzungen aus deren ehemaligem Bedeutungszusammenhang.

Seiner ursprünglichen Funktionalität entbunden, wird Zerbrochenes zur Inspiration für einen künstlerischen Prozess. Fein gezogene Striche, häufig farbig akzentuiert, verschaffen den dreidimensionalen Fragmenten eine neue, eine ganz eigene Semantik. Zitate aus der Kunstgeschichte sind ebenso präsent wie Anspielungen auf aktuelle gesellschaftliche Themen. Über 80 Einzelarbeiten nehmen die Besucher mit auf eine Reise voller Fantasie und Witz.

→28.08.16 *Kunst + Handwerk. Keramion*.

Kunst und Handwerk, diese Begriffe scheinen Antipoden zu sein im Umgang mit keramischen Materialien. Innerhalb dieses Spektrums rangieren die Themengebiete Kunsthandwerk, angewandte Kunst und Design. Wird Keramik in der bildenden Kunst aktuell geradezu als „Geheimtipp“ favorisiert, haben keramische Manufakturen um ihr Dasein zu kämpfen. Die Ausstellung geht mit Stücken aus dem eigenen Bestand Fragen nach der Bedeutung dieser Begriffe, ihren Definitionen und Zuordnungen nach.

22.05.16-28.08.16 *Robert Sturm. Keramion*.

Das Keramion verfügt in seinem Bestand über ein sehr beeindruckendes Konvolut von Werken des Künstlers Robert Sturm (1935-1994). Anhand von etwa 70 Arbeiten wird in der Ausstellung die künstlerische Entwicklung der verschiedenen Werkphasen von den 1960er bis in die 1990er Jahre nachvollzogen.

Deutlich erkennbar ist die persönliche Handschrift des unkonventionell keramisch arbeitenden Künstlers. Als Schüler von Walter Popp hat er seinen eigenen Weg der plastischen Auseinandersetzung entwickelt. Ganz aktuell mutet das Fragmentarische in seinem Werk an, erinnert es doch an Gebrochenheit, Verletzlichkeit und Zerstörung. In Gegenüberstellung mit Objekten einiger Zeitgenossen wie Dieter Crumbiegel oder Bruno und Ingeborg Asshoff wird allerdings auch das Zeittypische der zweiten Hälfte des 20. Jahrhunderts sichtbar.

25.09.16-29.01.17 *cats vs dogs. Keramion*.

Hunde und Katzen sind schon seit Jahrhunderten die engsten tierischen Begleiter des Menschen. Ihre Rollen sind so unterschiedlich wie die Eigenschaften, die ihre Besitzer an den jeweiligen Vierbeinern schätzen. Ist vom treuen Freund auf der Hundeseite die Rede, faszinieren Katzen als unabhängige, rätselhafte Wesen. Aber damit nicht genug - eine gleichzeitige Zuneigung zu beiden Tierarten scheint bei Katzen- und Hundeliebhabern nahezu unvereinbar.

Als Symbolträger, als Projektionsflächen menschlicher Laster und Tugenden oder als emotionales Bindeglied zwischen Mensch und Umwelt haben die geliebten Haustiere Einzug in die Kunst gehalten. Die Ausstellung zeigt,

wie vielfältig Katzen- und Hundemotive in der keramischen Kunst seit der Zeit des Jugendstils bis heute zur Darstellung kommen. So werden u.a. skurrile Hunde der bekannten niederländischen Künstlerin Carolein Smit ebenso zu sehen sein wie montierte Katzen der großartigen Keramikünstlerin Beate Kuhn.

Fürstenberg

Das Museum im Schloss, [Porzellanmanufaktur Fürstenberg], Meinbrexener Straße 2, D-37699 Fürstenberg/Weser. Website: www.fuerstenberg-porzellan.com.

→05.06.16 *Wie alles begann: Auf den Spuren von Herzog Carl I.* Frühes Porzellan aus Fürstenberg (1747-1880). Alte Remise, Porzellanmanufaktur Fürstenberg. The exhibition entitled "How it all began: the legacy of Charles I, Duke of Brunswick-Wolfenbüttel – Early Fürstenberg porcelain (1750-1780)" begins on 1 April. Following a laborious start to porcelain manufacture in Fürstenberg in the mid-eighteenth century, artists and craftsmen managed to meet the high demands of their sovereign and founder of the new porcelain manufactory on the river Weser and succeeded in producing real artistic porcelain treasures.

→01.11.16 *Treasure hunters.* A collection of Fürstenberg Porcelain pieces. Porzellanmanufaktur Fürstenberg. Margot and Adolf Edeling spent many decades adding to their collection of porcelain pieces from the early years of production by Fürstenberg. The collection is highly regarded by renowned experts, and has now found a new home in the museum.

For the first time in 40 years, the famous Edeling Fürstenberg porcelain collection will be shown to the public again. Mr and Mrs Edeling had collected early Fürstenberg porcelain since the 1960s and compiled a series of extraordinary pieces from Fürstenberg beginning in the years 1747/50. One of the top porcelain experts, the internationally renowned former director of the Museum für Kunst und Gewerbe in Hamburg, Dr Hermann Jedding, wrote: "This porcelain collection is one of the most discerning and systematic of its kind, with outstanding paintings from the best Fürstenberg porcelain painters and including the best creations from Fürstenberg productions overall." The exhibition presents approximately 90 objects, which have recently found a new yet familiar home at Fürstenberg.

08.06.16-21.08.16 *Antiques from the parlour.* Fürstenberg first major period of development. Porzellanmanufaktur Fürstenberg.

In Porzellanmanufaktur Fürstenberg's first major period of development at the end of the eighteenth century, the ancient worlds of Athens and Rome were popular ideals. Thus, the sequel to the exhibition providing an overview of history entitled "Antiques from the parlour: Fürstenberg through the ages – from the Classical to the Biedermeier period (1780-1850)" begins on 1 July. Vases, in particular, were the objects chosen by Fürstenberg for its unmistakable creations - mostly as decorative showpieces. Fürstenberg tableware then decorated royal tables at the French-influenced court of the Kingdom of Westphalia in Kassel in around 1810. As the age of the middle class (the Biedermeier period) began,

parlours were adorned with a wide range of painted cups giving rise to the fashion for collectors' cups.

24.08.16-01.11.16 *Opulence and Flowerage.* Inspiration from Historism and Art Nouveau. Porzellanmanufaktur Fürstenberg. In the 19th century, porcelain evolved from being a luxury good to a commodity. Fürstenberg asserted itself as the manufacturer of fine porcelain for the upper middle class. Lavish items in a historicizing mix of Renaissance to Rococo styles were in fashion at the start of the era, whereas at the end of the 19th century, people aspired to leave the grey walls of the towns that were proliferating in the Industrial Age. Besides escaping to the countryside, they even attempted to satisfy this longing for nature through art. The designs and décors of Fürstenberg porcelain were thus characterised by realistic and stylised natural elements.

Hamel

Keramikgalerie Fanta, Alte Marktstrasse 45, D-31785 Hameln. Website: www.keramik-galerie-fanta.de. See website for yderligere information om udstillinger.

Heidelberg

Galerie Marianne Heller, Friedrich-Ebert-Anlage 2, Im Stadtgarten, D-69117 Heidelberg. Website: www.galerie-heller.de.

24.04.16-19.06.16 *Jean-Francois Fouilhoux - France* „Le Geste,, Porcelain, Celadon. Galerie Marianne Heller.

10.07.16-14.09.16 *Marc Leuthold & Peter Callas - USA.* Porcelain Sculptures Wood Fired Vessels. Galerie Marianne Heller.

Hocheim

22.05.16-12.06.16 *Simone Ten Hompel · Julian Stair.* Metal · Ceramics. Galerie Rosemarie Jäger, Wintergasse 13, D-65239 Hochheim am Main. Website: www.rosemarie-jaeger.de.

Hohenberg an der Eger

Porzellanikon Hohenberg, Deutsches Porzellanmuseum, Freundschaft 2, D-95691 Hohenberg/Eger. Tlf +49 9233 7722 01. Website: www.porzellanikon.org.

02.07.16-13.11.16 *Rosenthal - Zwei Männer schreiben Geschichte.* Porzellanikon. Hohenberg/Eger og Selb. Se tillige Selb.

02.07.16-13.11.16 *Rosenthal - Ein Mythos.* Zwei Männer schreiben Geschichte. Porzellanikon Hohenberg og Selb. Die bislang größte Ausstellung rund um die beiden bedeutenden Unternehmer Philip Rosenthal jun., der in diesem Jahr 100 geworden wäre, und seinen Vater Philipp sen., der vor 125 Jahren mit einer eigenen Porzellanproduktion begann.

Rosenthal - einer der international führenden Anbieter zeitgemäßer Tisch- und Wohnkultur - begann 1891 mit der Herstellung von feinem Markenporzellan. Der Erfolg des Unternehmens im bayerischen Selb ist maßgeblich der Arbeit, dem Geschick und der Intuition zweier Männer zu verdanken: Philipp Rosenthal sen. und Philip Rosenthal jun.

Zwei Männer, die unterschiedlicher nicht hätten sein können: der Vater, eine klassische Unternehmerpersönlichkeit, der vor genau 125 Jahren den Grundstein für die Erfolgsgeschichte legte, und der Sohn, der als Visionär und moderner Marketingmann das Profil von Rosenthal schärfte.

26.11.16-01.05.17 *Welt der Manufakturen - Royal Copenhagen. Porzellanikon.*

Mit der Königlichen Porzellanmanufaktur Royal Copenhagen präsentiert das Porzellanikon in Hohenberg wieder eine erfolgreiche Marke. Gezeigt werden historische Objekte sowie aktuelle Inszenierungen.

Höhr-Grenzhausen

Keramikmuseum Westerwald, Lindenstraße 13, D-56203 Höhr-Grenzhausen. Website: www.keramikmuseum.de.

→22.05.16 *Simcha Even-Chen. The Black/The White/The Fire.* Keramikmuseum Westerwald.

→29.05.16 *IMAGO. Idee/Form/Farbe/Material/Technik.* international arbeitende Künstlerinnen und Künstler. Keramikmuseum Westerwald.

Fachbuchhandlung und Verlag, Helmut Ecker, Westerwaldstrasse 1, D-56203 Höhr-Grenzhausen. Website: www.keramikbuch.de. Specialboghandel for keramikliteratur.

Kandern

10.04.16-30.10.16 *Die fast vergessene „Töpferei Fritz & Sohn Kandern“ von der Hafnerware zur künstlerischen Keramik.* Heimat- und Keramikmuseum, Ziegelstraße 30, D-79400 Kandern. Website: www.kandern.de.

Johann Adam Fritz übernahm 1892 die Kanderner Hafnerwerkstatt Schanzlin in der Hauptstraße 49/51. Hafner Schanzlin war 51-jährig verstorben. Fritz war bis dahin bei ihm als Gehilfe angestellt, nachdem er 1886 von Oberdiegisheim (Württemberg) nach Kandern gekommen war. Die Kanderner Hafner waren zu jener Zeit gezwungen, neue Formen und Dekore für ihre Produkte zu suchen, da Steingut und Porzellan auf den Markt drangen und der Irdeware den Rang abliefen. Anfänglich verharnte Fritz noch in herkömmlichen Produkten und fertigte überwiegend Gebrauchsgeschirr wie Milchküfen und Schüsseln mit einfachen Dekoren in der Engobe-Technik.

Sein Sohn Otto - „Öttel“ (geb.1889), ausgebildet in Karlsruhe, Wetzikon/Zürich und Konstanz, brachte um 1910 neuen Wind in die Werkstatt. Fortan entstanden Jugendstil – und Art déco Objekte von beachtlicher Qualität und Ausstrahlung. Besonders Kiefernholz – und Blauregendekore zierten die Gefäße. Die Bekanntschaft mit August Macke beflügelte dabei seine

Entwicklung. Die Werkstatt lief gut und die gesamte Familie, dazu noch zwei bis drei zusätzlich angestellte Gehilfen, waren beschäftigt. Die Frauen waren die Malerinnen. Ottos Schwester Marie Elisabeth - „Marieli“ Fritz entwickelte eine hohe Fertigkeit im Dekorieren mit dem Malhörchen. Das Jahr 1929 brachte für die Werkstatt ein tragisches Ende. Johann Adam verstarb mit 72 Jahren, sein Sohn Otto ein Monat später an den Folgen einer Lungenentzündung. Die Werkstatt wurde aufgelöst und das Anwesen verkauft.

Karlsruhe

Museum in der Majolika, Ahaweg 6, D-76131 Karlsruhe. Website: www.landesmuseum.de.

Museum beim Markt, Karl-Friedrich-Straße 6, D-76133 Karlsruhe. Website: www.landesmuseum.de.

Kellinghusen

13.08.16-14.08.16 28. *Töpfermarkt Kellinghusen.* Marktplatz und Fußgängerzone, D-25548 Kellinghusen. *Der traditionelle Töpfermarkt Kellinghusen zeigt über 65 Keramikerinnen und Keramiker aus Deutschland, den Niederlanden, Belgien und dem Gastland Dänemark. Die Fachjury sorgt für eine hohe Qualität und große Vielfalt. Außerdem kann im Museum eine Sonderausstellung zum Thema Keramikkunst besucht werden.*

Museum Kellinghusen, Hauptstrasse 18, D- D-25548 Kellinghusen.

Landshut

Museen der Stadt Landshut, Stadt-residenz, Altstadt 79, D-84028 Landshut. Website: www.landshut.de/museen.

→31.12.16 *KeramikRegion Landshut.* Museen der Stadt Landshut, Stadtresidenz.

In sechs Räumen wird die Geschichte von Stadt und Region im Spiegel der Keramik erzählt. Exponate aus dem reichen Sammlungsbestand der Museen formen den Kern der Dauerausstellung. Frische Leitfarben strukturieren die Präsentation und unterstreichen die Wirkung der Keramikobjekte. Diese bilden eine der quantitativ größten Gruppen innerhalb der Sammlung der Museen der Stadt Landshut. Dies ist nicht verwunderlich, schließlich spielt der Werkstoff Keramik in seinen vielfältigen Verwendungsformen in allen Jahrhunderten der Stadtgeschichte eine bedeutende Rolle. So spannt sich der Bogen der Ausstellung von der ältesten erhaltenen Keramik der Region, über Bau- und Kunstelemente der Backsteinstadt Landshut, Kröninger Hafnerware, Objekte aus dem Umfeld der Keramikschule bis zur Sammlung Strasser. Eine Wechselausstellung mit Werken von Gorge Hohlt und Toni Waim beschließt den Rundgang im Deutschen Saal.

→ *Japanische Keramik - Sammlung Rudolf Strasser.* Studioausstellung. Museen der Stadt Landshut, Stadtresidenz.

Japan – in keinem anderen Land der Welt genießt Keramik eine vergleichbare Wertschätzung. Rund 700.000 Interessenten besuchen allein den alljährlichen Frühjahrsmarkt in Arita, einem bedeutenden Porzellanzentrum auf der südlichsten Insel

des Landes, Kyushu. Jedoch nicht nur der Keramik, sondern handwerklichen Erzeugnissen ganz allgemein wird im ›Land der aufgehenden Sonne‹ eine vergleichbare Anerkennung wie Werken der Bildenden Kunst entgegengebracht, wie dies auch im Westen bis zur Renaissance, dem ›Zeitalter der Kunst‹ ganz selbstverständlich war. Aufgrund der Jahrhunderte langen, nahezu ungebrochenen Kontinuität von sechs alten Töpferregionen auf der Hauptinsel Honshu, der sogenannten Sechs Alten Öfen, verkörpert die traditionelle japanische Keramik heute weltweit ein handwerkliches Ideal, das stellvertretend für ein selbst bestimmtes, nicht-entfremdetes Dasein steht: Ein Leben nach eigenem Rhythmus und im Respekt vor den Kräften der Natur, die sich im Holzbrand entfalten.

Die Begegnung mit dem Fremden ist immer auch eine Begegnung mit der eigenen Kultur. Vielleicht aus diesem Grund erweist sich die Auseinandersetzung mit der handwerklichen Tradition Japans so anregend und fruchtbar. Die Ausstellung präsentiert erstmals eine Auswahl aus dem Bestand an zeitgenössischer japanischer Keramik der Sammlung Rudolf Strasser und lädt ein, sich auf eine uns ebenso ferne wie auch heute noch fremde Kultur jenseits der Begeisterung für Mangas und Hochtechnologie einzulassen.

Leipzig

Grassi, Museum für Angewandte Kunst, Johannisplatz 5-11, 04103 Leipzig. Website: www.grassimuseum.de.

16.04.16-16.10.16 *Angewandte Kunst aus den Niederlanden und Flandern*. Grassi, Museum für Angewandte Kunst. Präsentiert werden nicht nur die berühmten kobaltblau bemalten Fayencen und Fliesen der Delfter Manufakturen, sondern auch Metall- und Glasarbeiten des 18. Jahrhunderts. Neben diesen älteren Kostbarkeiten treten zeitgenössische Schmuckstücke und zahlreiche keramische Arbeiten der letzten Jahre. Historisches und Aktuelles stehen sich gegenüber und geben einen Einblick in die angewandte Kunst aus den Niederlanden und Flandern.

22.04.16-08.10.17 *Frühchinesische Keramik die Sammlung Heribert Meurer*. Grassi, Museum für Angewandte Kunst.

Zum ersten Mal wird die umfangreiche und qualitativ herausragende Sammlung frühchinesischer Keramiken des Stuttgarter Kunsthistorikers und Sammlers Dr. Heribert Meurer öffentlich gezeigt. Über mehrere Jahrzehnte hinweg erwarb der Privatsammler seine kostbaren Stücke im internationalen Kunsthandel von London bis Osaka. Die Teller, Schalen, Vasen, Kannen, Platten und Figuren entstanden in der Zeit der Zhou-, Han-, Sui-, Tang- und Song-Dynastien, zwischen 1050 v. Chr. und 1280 n. Chr. Sie wurden im Alltag verwendet, dienten rituellen Zwecken oder auch als Grabbeigaben. Mit dieser Präsentation schenkt der Privatsammler dem Museum seine erlesenen Stücke.

02.06.16-25.09.16 *Freunden Sei Dank! 25 Jahre Schenken und Fördern*. Grassi, Museum für Angewandte Kunst.

Ludwigsburg [ved Stuttgart]

Keramikmuseum des Württembergischen Landesmuseum, Schloss Ludwigsburg, Schlossstrasse 30, D-71634 Ludwigsburg. Website: www.schloss-ludwigsburg.de.

Mannheim

11.09.16-19.02.17 *Barock - Nur schöner Schein?* Reiss-Engelhorn-Museen, Museum Zeughaus C5, D-68159 Mannheim. Website: www.barock2016.de.

Die kulturhistorische Ausstellung „Barock - Nur schöner Schein?“ präsentiert barockzeitliche Charakteristika jenseits von Puder, Pomp und Dekadenz. Sie stellt erstmalig die Vielschichtigkeit und die Widersprüche des Barockzeitalters ins Zentrum der Präsentation.

Mettlach

Keramikmuseum Mettlach, Alte Abtei, Saaruferstraße, D-66688 Mettlach. Website: www.keramikmuseum-mettlach.de.

Oldenburg

06.08.16-07.08.16 *Internationale Keramiktage*. Schloßplatz, Oldenburg. Website:

www.werkschule.de/keramiktage.

Once a year the Werkschule presents itself as a member of the Ceramic-Community at an international level. Situated around the noble Schloss in the city-center of Oldenburg it hosts the International Ceramic Fair which includes a ceramic market, presentation of professional prizes, special exhibits and artist showcases. The fair ensures that collectors and enthusiasts alike are offered an exquisite range of works from artistic creations to high-quality tableware.

Based upon strict criteria a jury of professionals within the field chooses over a hundred workshops and ceramic artists to present their current work. The ceramic market is accompanied by an interesting program which includes a guided tour of the market, audience awards and a quiz. This event attracts more than 60.000 visitors annually.

Rastatt-Förch

Schloss Favorite, Am Schloss Favorite 5, D-76437 Rastatt-Förch. Website: <http://schloss-favorite.de>.

Rödental

→03.04.16 *Illusion and reality*. The nature of glass, ceramics, and other materials. Europäisches Museum für Modernes Glas, Rosenau 10, D-96472 Rödental (near Coburg). Website: www.kunstsammlungen-coburg.de.

This special exhibition is devoted to the specific properties of various materials. As well as looking at the different ways in which materials such as glass, ceramics, stone, metal, and natural products can be worked and processed, the exhibition is particularly interested in theoretical questions, the alteration and disguising of surfaces, and the illusory aspects of materials. After all, artists have been trying to make their materials look like other ones from time immemorial.

Selb-Plössberg

Porzellanikon - Staatliches Museum für Porzellan [Europäisches Industriemuseum für Porzellan, Europäisches Museum für Technische Keramik und Rosenthal Museum], Werner-Schürer-Platz 1, D-91800 Selb. Website: www.porzellanikon.org.

→03.04.16 *Auf der Pirsch - Jagdbare Tiere in Porzellan*. Porzellanikon. Ein Fuchs mit einem gerissenen Hahn, die vertraute Rehgeiß mit ihrem Kitz oder der brunftende Hirsch: viele der Exponate der neuen Sonderausstellung im Porzellanikon Selb scheinen direkt aus dem Leben entnommen. Naturgetreue Wildtiere in Porzellan zeigen die Entwicklung der jagdbaren Tiere und die damit einhergehende Veränderung der Einstellung zur heimischen Tierwelt im Laufe der Jahrhunderte. Ähnlich dem Jäger, der vor seinem Schuss das Wild intensiv beobachten und kennen muss und keinesfalls auf jedem seiner Jagdgänge zum Schuss kommt, musste auch der Künstler der gezeigten Porzellanfiguren umfangreiche Studien der Wildtiere unternehmen, bis er diese so naturgetreu nachbilden konnte, dass der Jäger und Kenner sich beim Betrachten unwillkürlich an selbsterlebte Situationen erinnert.

16.04.16-22.05.16 *Kahla Kreativ*. Porzellanikon.

02.07.16-13.11.16 *Rosenthal - Zwei Männer schreiben Geschichte*. Porzellanikon Selb und Hohenberg/Eger. Se tillige Hohenberg/Eger.

Zum 100ten Geburtstag von Philip Rosenthal jun. (1916-2001) präsentiert das Porzellanikon – Staatliches Museum für Porzellan an beiden Standorten eine Sonderausstellung. Von 1950 bis 1989 hat Philip Rosenthal Junior das Unternehmen geprägt und zu einer der fortschrittlichsten Porzellanfirmen der Welt gemacht hat. Die derzeitige Rosenthal Abteilung im Porzellanikon Selb wird neu gestaltet. Einzelne Themeninseln sollen Einblicke in die Geschichte des 1879 von Geheimrat Philipp Rosenthal als Porzellanmalerei im Schloss Erkersreuth gegründeten Unternehmens und der Vielfalt seiner hochwertigen Produkte geben. Dabei wird ein Boden gespannt von der Ära Geheimrat Philipp Rosenthal, der den Grundstein für die Rosenthal AG legte und als erster Privatunternehmer seinen Namenszug unter jedes Produkt setzte, über seinem Sohn Philip Rosenthal junior, der 1950 als Werbeleiter in die Firma eintrat und 40 Jahre lang das Unternehmen entscheidend prägte und zu einer der fortschrittlichsten Porzellanfirmen der Welt gemacht hat. Selb, 4. OG. Vollständige Tischausstattungen aus Porzellan, Glas und Besteck wurden als „Rosenthal-Dreiklang“ propagiert und bis hin zur Manufaktur des Wohnens mit Möbeln und Kunstobjekten erweitert. Diese Entwicklung vom Dreiklang auf dem Tisch zur Manufaktur des Wohnens wird anschaulich in diesem Ausstellungsbereich vor Augen geführt.

Am Standort Hohenberg a. d. Eger wird die Kunstabteilung von Geheimrat Philip Rosenthal ab 1910 bis Anfang der fünfziger Jahre mit ihren faszinierenden Produkten inszeniert. Service, Zierartikel und figurative Plastiken aus der Zeit des Geheimrats zeigen, dass er aufmerksam den Markt und die kunstgewerblichen Strömungen beobachtete.

Staufen

Keramikmuseum Staufen, Wettel-brunner Strasse 3, D-79219 Staufen. Website: <http://www.landesmuseum.de>.

→30.11.16 *Missgeschicke*. Produktionsfehler und ihre Ursachen. Keramikmuseum Staufen.

Risse, verlaufene Glasuren, Blasen, Löcher, miteinander verbackene und in sich zusammengesunkene Gefäße – beim Herstellen von Keramik kann einiges schief gehen. Die neue Ausstellung in Staufen zeigt nun historische und zeitgenössische Beispiele so genannter Fehlbrände und erläutert deren Ursachen.

Töpfer und auch Manufakturen haben über viele Jahrhunderte auf der Basis von Erfahrungswerten gearbeitet. Immer wieder gab es hohe Ausschussquoten. Dies änderte sich erst durch die Entwicklung der keramischen Wissenschaften gegen Ende des 19. Jahrhunderts. Doch auch heute noch, im Zeitalter hochempfindlicher Messgeräte, reinsten Rohstoffe und wissenschaftlich fundierter Erkenntnisse bleiben Überraschungen bei der Herstellung von Keramik nicht aus. Aber gerade Fehlbrände haben ihren eigenen ästhetischen Reiz. Aus zufällig entstandenen Fehlern entstehen immer wieder neue Dekore und Verarbeitungsformen.

Die Ausstellung wird vom Hetjens-Museum – Deutsches Keramikmuseum Düsseldorf übernommen und im Keramikmuseum Staufen um einige interessante regionale Exponate ergänzt.

01.04.16-15.05.16 *Antje Wiewinner*. Studioausstellung, Keramikmuseum Staufen.

Die Gefäßkeramikerin hat immer unterschiedliche Disziplinen nebeneinander verfolgt: Architektur, Skulptur und Malerei. Stets schuf sie äußerst reduzierte Formen von großer Ruhe und Kraft, mit denen sie Bezug auf frühe Kulturen nimmt. Vordergründige Effekte meidet sie. Sie schätzt die vollkommene Stille und Ereignislosigkeit. Wandarbeiten mit historischem oder politischem Bezug gewinnen in letzter Zeit mehr Bedeutung.

20.05.16-03.07.16 *Heide Nonnenmacher*. Studioausstellung, Keramikmuseum Staufen.

Aus sanft geschwungenen, seidenmatten Porzellanschalen wächst ein äußerst filigranes Inneres so bewegt, als ob es lebendig wäre. Inspirationsquelle für die skelettartigen Strukturen sind die Nester von Insekten sowie Korallen und Radiolarien. Solche Arbeiten stellen eine Hommage an das Jurameer mit seinen Jahrmillionen alten Fossilien dar, aus dessen Umgebung die Keramikerin stammt.

08.07.16-20.08.16 *Guido Sengle*. Studioausstellung, Keramikmuseum Staufen.

Seine dickwandigen Porzellan- und Steinzeug-Gefäße liegen schwer in der Hand und haben doch nichts von Behäbigkeit. Mit äußerster Präzision gedreht, zeigen sie eine stille Eleganz, die durch seidenmatte oder glänzend strahlende Oberflächen in differenzierten Farben unterstrichen wird. Klare Formen erhalten durch Craqueléglasuren mit kräftiger Zeichnung oder feiner, vielschichtiger Schuppenbildung ihren einzigartigen Charakter.

26.08.16-09.10.16 *Katrin Kreiser*. Studioausstellung, Keramikmuseum Staufen.

Sie schafft vorwiegend Gebrauchskeramik, der sie durch das bewusste Zulassen von Spontaneität eine eigene Handschrift verleiht. Die Dynamik des Arbeitsprozesses spiegelt sich in Form und Malerei wider. Es entsteht ein Feuerwerk von Farben und Strukturen, dem gegenüber die Formen eher zurückhaltend wirken. Auch traditionelle Modelltypen erhalten so eine neue Interpretation.

14.10.16-27.11.16 *Renée Reichenbach*. Studioausstellung, Keramikmuseum Staufen.

Mit ihren Gefäßen, aber auch den Objekten „Platz“ und „Turm“, „Balken“ und „Artefakte“ weckt die Keramikerin Assoziationen an die Antike und noch frühere Kulturen. Den Charakter von alten und von der Zeit gezeichneten, gefleckten und gerissenen Oberflächen wie bei archäologischen Funden gewinnt sie aus unterschiedlich eingefärbten, ineinander gewalzten Ton- und Porzellanplatten. Ihr besonderes Interesse gilt seit Jahrzehnten dem Motiv Kanne als zweckfreie Skulptur.

Weiden

05.07.15 → 25 + *Highlights*. Internationale Keramik-Museum, Zweigmuseum der Neuen Sammlung, Luitpoldstraße 25, D-92637 Weiden. Website: www.die-neue-sammlung.de.

25 Jahre jung ist das Internationale Keramik-Museum in Weiden – und widmet sich doch dem ältesten Werkstoff der Menschheit, und dies in einer Region, die in langer, auch industrieller Tradition engstens mit dem Thema verbunden ist. Im Fokus der Neuen Sammlung als Designmuseum, unter dessen Federführung das Internationale Keramik-Museum konzipiert wurde, standen stets die unterschiedlichen Aspekte und Phänomene der modernen Keramik. Das gilt für die permanente Präsentation ebenso wie für die Wechselausstellungen. Die Jubiläumsausstellung der Neuen Sammlung zeigt nun eine Auswahl an besonders bedeutenden Beispielen.

Nederlandene

Delft

Galerie Terra Delft, Galerie voor hedendaagse keramiek, Nieuwstraat 7, NL-2611 HK Delft. Website: www.terra-delft.nl. See website for yderligere information om udstillinger.

Deventer

Loes and Reinier Gallery, Korte Assenstraat 15, NL-7411 JP Deventer. Website: www.loes-reinier.com.

10.04.16-04.06.16 *Vazen*. Loes and Reinier Gallery.

juni-juli *Ontzamelexpositie collectie Hans en Inge Fuchs*. Loes and Reinier Gallery.

04.09.16-29.10.16 *Nathalie Schnider-Lang, keramische polychrome sculpturen aangevuld met vazen van Jean-Pierre Viot*. Loes and Reinier Gallery.

20.11.16-31.12.16 *Celadon*. Matthieu Robert, Claude Champy, Fritz Rossmann, Jean-François Fouilhoux, Masamichi Yoshikawa en Kap Sun Hwang. Loes and Reinier Gallery.

Groningen

→11.12.16 *Fragile goods*. A tribute to Minke A. de Visser. Groninger Museum, Museumeland 1, NL-9711 ME Groningen. Website: www.groningermuseum.nl. *This exhibition is an homage to Minke A. de Visser (1898-1966), previous ceramics curator of the Groninger Museum. She laid the foundations for this important sub collection by gaining donations and by purchasing objects. The setting of Asian ceramics from the former Groninger Museum is reconstructed in the Starck Pavilion. Various sorts of Chinese and Japanese ceramics will be on display. Every object in this exhibition is part of the museum's collection.*

Haag

→03.04.16 *Franse keramiek 1875-1945/French Ceramics 1875-1945*. Des Ceramiques Sublimes. Gemeentemuseum, Stadhouderslaan 41, NL-2517 HV Haag. Website: www.gemeentemuseum.nl.

The late 19th and early 20th century was a veritable Golden Age for French ceramics. In the 1890s, the position of France was unique: the country produced the finest and most forward-looking ceramics in the world. The forthcoming exhibition at the Gemeentemuseum Den Haag, Des Céramiques sublimes – French ceramics 1875-1945, offers a marvellous overview of French art ceramics from the early days right through to the period immediately after the Second World War. The show will be a visual delight for all lovers of Art Nouveau and Art Deco, but also of interest to everyone who knows about ceramics.

Des céramiques sublimes – French ceramics 1875 – 1945 focuses on a number of independent artists who made few if any objects for everyday use, preferring to specialise in the creation of art objects of truly outstanding quality. These artists, including early trailblazers like Chaplet, Delaherche and Carriès, played a pioneering role at a time when the decorative arts were gaining a status equal to that of fine art. It was a period when ceramic objets d'art were exhibited at a host of world's fairs, at the Paris salons and in exclusive art galleries, and when they were being purchased by the greatest museums in France and elsewhere.

Oriental influences – initially mainly Japanese, later predominantly Chinese – played a key role in the discovery of a new formal vocabulary. The French ceramicists were in constant search of innovation and originality. Indeed, it was in the work of a number of ceramic artists in Paris that Art Deco made its first appearance, as ceramicists abandoned the inspiration from nature that had typified Art Nouveau. During both periods, however, French art potters managed to achieve timeless masterpieces. They arrived at an apparent simplicity, characterised by purity of form, new textures and unusual glazes. In 1921 Dutch ceramic artist Bert Nienhuis used the felicitous phrase 'wondrous beauties of glaze and form' to describe the work of his French colleague Emile Decoeur, one of the greatest French ceramicists of the 20th century.

Exhibitions on this subject are rare, even in France. Here in the Netherlands, the last major show was held at the Stedelijk Museum as long ago as 1913. More than a century on, it is high time to exhibit these art ceramics once again, particularly in view of the doctoral research recently conducted by Marc Lambrechts at the University of Leiden. The show will feature more than 170 objects, sourced from the collection of the Gemeentemuseum Den Haag, private collections, and the collections of the Rijksmuseum, the Design Museum Ghent and the Royal Museums of Art and History in Brussels.

Leeuwarden

Prinsessehof National Museum of Ceramics, Grote Kerkstraat 11, NL-8911 DZ Leeuwarden. Website: www.prinsessehof.nl.

→03.07.16 *The 20th century - mirroring time in ceramics.*

Prinsessehof National Museum of Ceramics.

Prinsessehof National Museum of Ceramics will showcase the previous century. With the exhibition "The 20th century - mirroring time in ceramics" the museum presents ceramics as the cultural memory of the 20th century. The roaring twenties, the cotton candy hairstyles of the 1960s and the first man on the moon, as well as the political engagement of the 1970s and the subsequent 'era of the ego' are some of social changes reflected in art and design. For the first time ceramics are presented in the context of the previous century. Combined with other artefacts, historical photographs, film footage and furniture, the past becomes palpable.

Mirror of time. The exhibition follows the chronology of the 20th century: the first 25 years saw unprecedented global development due to the increasing accessibility to electricity, and inventions like the telegraph and aircraft. Exotic cultures came within reach and inspired Western artists and designers; for example, patterns used on batik fabrics from Indonesia are echoed on vases from the earthenware factory Plateelbakkerij Zuid-Holland. At the same time women throughout the world freed themselves from their corsets, people danced the Charleston and male professions were opened to both sexes. Eta Lempke's figures of sporting and working women reflect the spirit of this time. After a period of crisis and war the 1950s saw a rise in prosperity. Families were smaller and teenagers had their own bedrooms, furnished with rattan seats, but also with 'teenage ceramics' such as the 'Brigitte Bardot heads' on the wall. The lift-off in 1957 of Sputnik 1 also launched the Space Age. The robot figures by Hans de Jong and Tiko's rocket vases are typical of this period. Bourgeois attitudes were also shown the door in the 1970s, and political commentary became the dominant tone in art. Examples of this are the ceramic pig Pieter Groot made around 1970 titled Consumer Society (Consumptiemaatschappij), and the military satchel by progressive artist Diet Wiegman. The unprecedented prosperity in the 1990s gave rise to individualism and the era of the ego, which was also reflected in ceramic art, for example, in the statue Golden Voice I by Adriaan Rees.

Innovative exhibition. The Prinsessehof tells the story of the previous century in a new way. We show that ceramics can be regarded as the cultural memory of the 20th century.

Apparently there was no coincidence between ceramists started to use 'crater glazes' and the advent of the Space Age: it seems to have been inextricably connected to the zeitgeist. That a huge quantity of ceramics with holiday scenes started appearing in the 1960s is inseparable from the emerging holiday culture.

The exhibition features approximately 400 ceramic objects, ranging from avantgarde to massproduced. Many pieces have not been seen for years, because they were not suitable for our art historical exhibitions. The ceramic objects are complemented by objects from other fine and applied art disciplines, and include furniture, paintings, a jukebox and even an original caravan from 1960. There are also film footage and historical photographs, which locate the ceramic objects in time. This thematic exhibition, covering 750 m², is presented in an aesthetic and contemporary way.

→02.10.16 *Design #1 Olivier van Herpt.* Prinsessehof National Museum of Ceramics.

27.08.16-09.07.17 *Erotiek en keramiek.* Prinsessehof National Museum of Ceramics.

Er is een sterke band tussen erotiek en keramiek. Enerzijds is het vormen van klei een sensuele beleving op zich, door de aanraking van huid met natte klei. Anderzijds heeft sensualiteit altijd een rol gespeeld in de keramische voorwerpen zelf. Van Oost tot West zie je suggestieve voorstellingen op keramiek, variërend van erotische afbeeldingen tot subtiele symboliek. Bovendien is het menselijk lichaam door alle tijden heen de inspiratie voor de vormen van keramische objecten.

Maastricht

→05.06.16 *Grayson Perry · Hold Your Beliefs Lightly.* Bonnefantenmuseum, Avenue Ceramique 250, NL-6221 KX Maastricht. Website: www.bonnefanten.nl.

The eccentric Perry, also known as the "heterosexual transvestite potter", likes to present himself as a thorn in the side of the mainstream art world. His work uses a huge variety of techniques and materials, and includes tapestries, ceramics, cast iron sculptures, films, dresses and even a complete house. After Maastricht, the exhibition will travel on to the ARoS Museum in Aarhus (Denmark), opening there on 25 June.

Grayson Perry (1960) is one of the most famous artists in Britain today. In 2003, he won the prestigious Turner Prize. In his work, aesthetic questions of beauty and craftsmanship are played out keenly in relation to social issues. Recurring themes in the work are religion & mythology, identity & gender, art & art world, class & consumerism, and conflict & war. These themes are central to Perry's work, and form the sounding board for his life. The Bonnefantenmuseum recently acquired some of Perry's works: The Walthamstow Tapestry, the monumental four-part etching A map of days and the ceramic vase Memory Jar, which is currently on display in the Ceramix exhibition.

With this Grayson Perry exhibition, the Bonnefantenmuseum is taking a new step in a direction that stands out in the Dutch museum landscape for the distinctive accents and priorities chosen by the museum. The museum deliberately chooses for proponents of the "secret canon" and for the many interesting

but underexposed art histories that are played out on the fringes of the mainstream.

Milsbeek

17.09.16-18.09.16 *Keramisto 2016*. De Mookerplas, Plasmolen, Milsbeek. Website: www.keramisto.nl. Major Pottery Fair in the Netherlands with participation of around 100 leading ceramists from Europe.

Nieuw-Buinen

Keramisch Museum Goedewaagen, Glaslaan 29, NL-9521 GG Nieuw-Buinen. Website: www.keramischmuseumgoedewaagen.nl.

→23.12.16 *Hoogtepunten uit de keramiek van Art Nouveau en Art Deco*. Keramisch Museum Goedewaagen

→23.12.16 *Tegelkunst van rond 1900 uit de collectie Meentwijk*. Keramisch Museum Goedewaagen.

Rotterdam

Museum Boijmans Van Beuningen, Museumpark 18-20, NL-3015 Rotterdam CX. Website: www.boijmans.nl.

Tegelen

Keramikcentrum Tiendschuur Tegelen, Pottenbakkersmuseum, Kasteellaan 8, NL-5932 AG Tegelen. Website: www.tiendschuur.net.

→22.05.16 *Tea is hot*. Hippe en klassieke theekommen. Keramikcentrum Tiendschuur Tegelen.

An impressive exhibition with 300 tea bowls made by 97 exhibitors from Europe, Asia, Africa and the United States. This exhibition shows that tea is of all times and of all countries. There is traditional work from Korean and Japanese potters and pig-headed work from Western ceramicists. There are big names including Claude Champy (F), Rebecca Harvey (GB), Tomoo Hamada (JP), Tineke Van Gils (NL), Frits Roßmann (D) and Petra Bittl (D). In addition to them, many other artists were inspired by the classic forms, translating them into contemporary variations on the tea bowl. The work of all artists in this exhibition proves that tea is trendy and 'hot'!

27.05.16-25.09.16 *Céramique botanique*. Keramikcentrum Tiendschuur Tegelen.

De kunstenaars die deelnemen aan deze expositie zijn: Suzanne Altzweig (D), Elke Eder-Eich (D), Marja Hooft (NL), Françoise Joris (B), Marja Kennis (NL), Maria ten Kortenaar (NL), Anita Manshanden (NL), Nicolien Nieuwenhuis (NL), Ingrid Pasmans (NL), Karin Stegmaier (F), Claire Verkooyen (NL), Judith de Vries (NL) en Martina Zwölfer (A). Zij laten zich ook inspireren door bloemen en planten maar komen met nieuwe en verfrissende interpretaties.

30.09.16-15.01.17 *Dutch Design*. Top ontwerpen in keramiek. Keramikcentrum Tiendschuur Tegelen.

Expositie met werk van Nederlandse top-ontwerpers uitgevoerd in klei en porselein. Deze expositie is een samenwerking met het Keramikmuseum Westerwald in Höhr-Grenzhausen, Duits-

land en parallel geprogrammeerd met de Dutch Designweek in Eindhoven.

Belgien

Bruxelles

Musées royaux d'Art et d'Histoire/Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis, 10 Jubelpark, B-1000 Bruxelles. Website: www.kmkg-mrah.be.

16.04.16-21.05.16 *Hot Danes: Christina Schou Christensen, Per Ahlmann and Martin Bodilsen Kaldahl*. Puls Contemporary Ceramics, Edelknaapstraat 19 rue du Page (Châtelain), B-1050 Bruxelles. Website: www.pulsceramics.com. See website for flere udstillinger.

Raeren

Töpfereimuseum Raeren, Burgstrasse 103, B-4730 Raeren. Website: www.toepfereimuseum.org.

Frankrig

Henrichemont

→26.04.16 *Karin Bablok*. Le Centre céramique contemporaine, La Borne, 18250 Henrichemont. Website: <http://laborne.org>. See i øvrigt website for årets mange udstillinger.

03.09.16-11.10.16 Pia Refslund Jensen. Le Centre céramique contemporaine. *My starting point is the human body, nobody in particular but fragments, something that shows me the momentary image of a feeling, a movement, an atmosphere. I push the clay to the point of collapse, to create a certain loss of control which lends the pieces a sense of the fragility of life.*

15.10.16-22.11.16 *Chansons de Gestes*. Une exposition de Karine Bonneval avec Charlotte Poulsen. Le Centre céramique contemporaine. *This project will be presented as a joint exhibition together with 'I dreamt I ate the bottom of a pot and the taste of crushed brick dried out my mouth', to be shown in the 'Invited Artists' space at the Contemporary Ceramics Centre of La Borne. Karine Bonneval is fascinated by the diversity of artists from all backgrounds who put together their ceramic creations at La Borne, and so she suggested to ceramist Charlotte Poulsen to work together with her in translating these multiple personalities into a joint project. The project consists of recording songs and words made by the ceramists in their workshops, and in doing so linking the identity of gestures with their oral equivalent. A project shared with explanatory ceramic works will be created to broadcast these recordings and to highlight the phonic properties which are an integral part of ceramics.*

Paris

Les Arts Décoratifs, 107, rue de Rivoli, 75001 Paris. Website: www.lesartsdecoratifs.fr.

Musée National de Céramique Sèvres, Place de la Manufacture, 92310 Sèvres. Website: www.musee-ceramique-sevres.fr.

→12.06.16 *CERAMIX. Art and ceramics from Rodin to Schütte*. Katalog. Musée National de Céramique Sèvres. Under the title *CERAMIX*, the Bonnefantenmuseum (Maastricht - NL), *Cité de la céramique* (Sèvres - F) and *la Maison Rouge* (Paris – F) are presenting a mega exhibition about the use of ceramics by artists of the 20th and 21st century. Musée National de Céramique Sèvres will be showing a selection of over 250 top pieces from international museums and private collections (including Victoria & Albert Museum in London, Museo Internazionale della ceramica in Faenza, Petit Palais in Paris, Marck Larock-Granoff, Isabelle Maeght, Alain Tarica and Luciano Benetton). It will be a unique selection, compiled by guest curators Camille Morineau and Lucia Pesapane, with works by more than 100 artists, including Matisse, Rodin, Picasso, Thomas Schütte and Ai Weiwei. It is the first exhibition to focus on the relationship between art and ceramics from the early 20th century to the present.

Through more than 250 artworks, *Ceramix* tells the story of ceramic art from the beginning of last century to the present, with a strong focus on the post-war production of artistic ceramics and the contemporary art of Europe, North America and Asia. The artists selected have used the material in a variety of ways: from paintings and sculptures to installations in mixed techniques. The exhibition is presented both chronologically and thematically, and also includes a number of monograph rooms that have been arranged in close cooperation with the artists in question, who include Johan Creten and Klara Kristalova.

Sarreguemines

Musée de la Faïence, 17, rue Poincaré, 57200 Sarreguemines. Website: www.sarreguemines-museum.com.

Schweiz

Bonstetten

→03.04.16 *Etiyé Dimma Poulsen*. Galerie für Gegenwartskunst, Elfi Bohrer, Bonstetten. Website: www.ggbohrer.ch.

Die Nähe zum ästhetischen Kanon afrikanischer Kunst entspringt für die Künstlerin einem ihr angeborenen, ihrer Arbeit inhärenten kulturellen Erinnerungsvermögen. Aber auch Anklänge an die griechische, orientalische oder präkolumbische Formensprache spielen eine wichtige Rolle. Allen diesen Kulturen gemeinsam ist die rituelle, religiöse Funktion der Kunst. Etiyé Dimma Poulsens Figuren versinnbildlichen Archetypen elementarer Empfindungen wie Angst, Verlangen oder Einsamkeit. In der stillen Würde, die sie ausstrahlen, manifestiert sich eine geheimnisvolle Kraft, die auch Totems innewohnt. Es ist der Künstlerin ein Anliegen, eine Spur menschlicher Kultur auf der Erde zu hinterlassen. Ihre Figuren, die trotz weitgehender Stilisierung eine ausgeprägte Individualität besitzen, sind solche Spuren, Spuren der Lebens- und Schaffenslust.

Geneve

Musée Ariana - Musée suisse de la céramique et du verre, Avenue de la Paix 10, CH-1202 Geneve. Website: www.ville-ge.ch/ariana.

08.04.16-25.09.16 *Passionnément céramique - Collection Frank Nievergelt*. Katalog. Musée Ariana. *With passion and expert insight, Frank Nievergelt compiled an impressive collection over forty-five years of more than 900 pieces of contemporary ceramic, ranging from vessels and sculptures via display pieces to monumental works. Over one hundred leading figures of the international ceramic scene (e.g. Philippe Barde, Thomas Bohle, Edouard Chappalaz, Hans Coper, Carmen Dionyse, Ruth Duckworth, Beate Kuhn, Enric Mestre, Lucie Rie, Karl and Ursula Scheid, Gerald and Gotlind Weigel and Betty Woodman) from 1970 to 2015 are represented in the collection, the emphasis of which is on newer objects.*

→22.01.17 *Nicolas Lieber - Chroniques céramiques*. Musée Ariana.

14.10.16-26.02.17 *Gundi Dietz – Essentielles*. Musée Ariana.

Solothurn

20.08.16-24.09.16 *Enric Mestre*. Kunstforum, Schaalgasse 9, CH-4500 Solothurn. Website: www.kunstforum.cc. See website for flere udstillinger.

USA

Charlotte

Mint Museum Randolph, 2730 Randolph Road, Charlotte NC 28207. Website: www.mintmuseum.org. See website for udstillingsinformation.

New York

The Schein-Joseph International Museum of Ceramic Art, Alfred University, New York. Website: <http://ceramicmuseum.alfred.edu>. See website for udstillingsinformation.

Pomona

American Museum of Ceramic Art, AMOCA, 340 S. Garey Avenue, Pomona CA 91766. Website: www.ceramicmuseum.org. See website for udstillingsinformation.

→19.06.16 *Lineage: Mentorship & Learning*. AMOCA. *“Lineage: Mentorship & Learning” highlights the impact and importance of the teacher/student relationship. This exhibition illustrates the thread connecting multiple generations of ceramic artists from Peter Voulkos to today’s students.*

For decades there has been an impressive variety and strength in California’s colleges and universities ceramic programs. AMOCA invited 25 current educators from the state to partici-

pate in Lineage. In addition to inviting the educators to exhibit their own work in the show, we asked them to identify their most influential instructors or mentors and to nominate their most promising students or recent alumni. A panel then reviewed the nominations and selected the artists to include in the exhibition. The artwork in Lineage ranges from functional to sculptural with the artists exploring a wide range of forms, techniques and narratives.

→26.06.16 Alexi Morrissey. AMOCA.

Alexi Morrissey (b. 1971) is an American artist working in sculpture, performance and installation art. He has exhibited nationally and internationally working both as an auteur and a collaborator executing projects with individuals, collectives, institutions, and governments. These concerns have led him to interrogate the commonplace notions of function, public space, history, language, and the pervasive construct of narrative. He has done tele-present performance art with youth prisoners, lectured on the history of planetary robotics, and made sculptures that talk to the dead.

09.04.16-17.09.16 Dirk Staschke. AMOCA.

Canada

Toronto

13.10-16.08.01.17 *True Nordic - How Scandinavia influenced design in Canada*. Gardiner Museum, 111 Queen's Park, Toronto, Ontario, Canada M5S 2C7.

Website: www.gardinermuseum.on.ca.

This landmark exhibition explores more than seven decades of Nordic aesthetic influence in Canadian design. Examining the ways that modern Scandinavian design was introduced to Canada and how its aesthetic principles and material forms were adopted and adapted by Canadians artisans and designers, True Nordic will present a comprehensive, critical survey of Canadian furniture, ceramics, textiles, metalwork, and glassware.

<http://keramikglasur.dk>
website for udøvende keramikere

---

www.keramikglasur.dk er en hjemmeside, der er oprettet af keramikeren Claus Domine Hansen, og hvor man har mulighed for at dele glasuropskrifter og erfaringer med andre. Filosofien bag siden er at viden avler viden, og hemmeligheder avler stilstand. Derfor del ud af erfaringerne, så alle kan blive klogere, og keramikfaget udvikles.

Hvis du ikke allerede er bruger, så bliv oprettet. Ved at oprette dig som bruger, kan du tilføje og redigere dine opskrifter, samt kommentere, bedømme og lave din egen glasurbog

---

Efterlysning
Birte Weggerby (1927-1982)

Birte Weggerby var en fascinerende keramikker, der blev en tidlig eksponent for det mere kunstorienterede kunsthåndværk. Vi ønsker at indsamle information om Birte Weggerby, både fra "øjenvidner", venner og bekendte samt indsamle dokumentation fra udstillinger og lignende, hvor hun er beskrevet. Motivationen er at skabe grundlag for en udstilling med Birte Weggerby, eftersom det er væsentligt at få hendes kvaliteter og betydning dokumenteret i sammenhæng. Så har du værker af hende eller beretninger, som kan være med til at dokumentere hendes relativt korte, men omfangsrige keramiske produktion, vil dette blive modtaget med stor begejstring.

Informationer kan mailes til brian@danskkeramik.dk, eller ringe på tlf. 75 79 08 50. På forhånd tak, Inger & Brian Erhardttsen, Horsens.

Værkstedskeramik købes

Keramik af Gutte Eriksen, Gertrud Vasegaard, Lisbeth Munch-Petersen og Christian Poulsen samt Inger Rokkjær købes af privat samler. Henvendelse: Jens Bukh, tlf.: 22 62 28 13 eller email: j.d.bukh@gmail.com.

Bøger, kataloger og artikler om dansk keramik 2015

ved Gunnar Jakobsen

Per Ahlmann. Scalp. 2015. 96 s. ill. (s 35-48/49-63 Keramisk skulptur/Ceramic Sculpture. Af/by Ditte Vilstrup Holm).

Brandes & Bindsbøll. Bånd & Brud/Binding & Breaking. Keramiske værker/Ceramic Works. Clay · Keramikmuseum Danmark, Middelfart 2015. 216 s. ill. litt. (s 5-7 Forord. Af Pia Wirnfeldt, s 9-27 Drivende skyer · Store myter. Thorvald Bindsbøll og Peter Brandes. Af Duncan Macmillan, s 28-93 Udvalg af keramiske værker 1/Ceramic Works 1, s 95-108 [Bånd og brud]. Samtale mellem/Conversation between Peter Brandes & Pia Wirnfeldt, s 111-117 Udvalg af keramiske værker 2/Ceramic Works 2, s 118-140 Større keramiske udsmykninger/Public Ceramic Works, s 141 Omkring det tekniske. Af Peter Brandes, s 143-161 Form og tanke. Thorvald Bindsbøll og dansk kunstnerkeramik i tiden omkring år 1900. Af Henrik Wivel, s 162-203 Bindsbøll keramik/Bindsbøll Ceramics, s 205-210 Peter Brandes' keramiske virke. Et udvalg af litteratur ved Gunnar Jakobsen og s 211-214 Thorvald Bindsbølls keramiske virke. Et udvalg af litteratur ved Gunnar Jakobsen).

Brandes & Bindsbøll. Bånd & Brud/Binding & Breaking. Keramiske værker/Ceramic Works. Clay · Keramikmuseum Danmark, Middelfart 2015. 216 s. ill. litt. (s 5-7 Preface. By Pia Wirnfeldt, s 9-27 Drifting Clouds · The Great Myths. Thorvald Bindsbøll and Peter Brandes. By Duncan Macmillan, s 28-93 Udvalg af keramiske værker 1/Ceramic Works 1, s 95-108 [Binding & Breaking]. Samtale mellem/Conversation between Peter Brandes & Pia Wirnfeldt, s 111-117 Udvalg af keramiske værker 2/Ceramic Works 2, s 118-140 Større keramiske udsmykninger/Public Ceramic Works, s 141 About the Technics. By Peter Brandes, s 143-161 Form and Thought. Thorvald Bindsbøll and Danish Ceramic Art around 1900. By Henrik Wivel, s 162-203 Bindsbøll keramik/Bindsbøll Ceramics, s 205-210 Peter Brandes' Ceramic Work. A selected bibliography by Gunnar Jakobsen og s 211-214 Thorvald Bindsbøll's Ceramic Work. A selected bibliography by Gunnar Jakobsen).

En stilfuld keramisk odysse. Af Peter Tiemroth. Jul på Bornholm. Kulturhistorisk årsskrift. 83. årg. 2015, s 3-8. ill. [Eva Brandt].

Keramikerens æstetiske omdrejningspunkt. Under tribunen. Interview med Christian Bruun ved Maja Hahne Regild. Rum. 8/2015, s 126-127. ill.

Birgitte and Hans Börjeson. The Art of Salting. By Jorunn Veiteberg. New Ceramics. 4/2015, s 8-11. ill.

Birgitte & Hans Börjeson. Von Jorunn Veiteberg. Neue Keramik. 4/2015, s 8-11. ill. *

Sten Børsting. Reality has many layers. By [Sten Børsting]. New Ceramics. 2/2015, s 18-19. ill.

Sten Børsting. Die Realität hat viele Ebenen. Von [Sten Børsting]. Neue Keramik. 2/2015, s 18-19. ill.

Anne Fløche. Keramiske arbejder · Ceramic Works. 2015. 33 s. ill. (s 6-7 Energi. Fra "Del af labyrinten". Essays af Inger Christensen og s 12 [Tekst fra] Trash-pilot. Af Peter Laugesen).

Therma. [Afsnit]. I: Fra kunstnerens værksted til det offentlige rum. En praktisk håndbog i planlægning og udførelse af udsmykninger. Af Jørgen Kreiner-Møller. Forlaget Vandkunsten, København 2015, s 52-55. ill. [Bellahøj Svømmestadion, København]. [Helle Frøsig].

Livstrappen – trin for trin af Heidi Guthmann Birck. En beretning om hvordan skulpturen blev til. VUC Syd, Haderslev 2015. 36 s. ill. (s 2 Forord. Af Hans Jørgen Hansen og s 3 Introduktion. Ved Heidi Guthmann Birck).

Sanatorium. KunstCentret Silkeborg Bad, Silkeborg 2015. 40 s, se specielt s 22-27 og 39-40. ill. noter. (s 2-3 Ideal og længsel. Af Iben From, s 22-27 Karen Kitani Harsbo, og s 34-40 Billedkunsten, den kropslige erfaring og det gode liv. Af Else Marie Bukdahl). [Karen Kitani Harsbo].

Gerhard Henning og den kvindelige form. Red. af Anne Blond. Tønder Kunstmuseum, Tønder 2015. 63 s, se specielt s 11 og 12-13 samt s 16-21 (Eventyr og porcelæn. Af Lotte Tønder Gotthardsen). ill. litt. (s 5-6 Forord. Af Ove Mogensen, s 7-10 Blikkets erindring. Af Kehnet Nielsen, s 14 Liv. Af Lotte Tønder Gotthardsen og Anne Blond, s 16-21 Eventyr og porcelæn. Af Lotte Tønder Gotthardsen samt s 57-63 Biografi. Af Anne Blond).

Leg med leret. Buller Hermansen · Keramiske værksteder 1965-2015. Odder Kunstsamling, Odder 2015. 64 s. ill. litt. noter. (s 5 En god kammerat. Af Jon Bahl, s 6 Til Mor - i anledning af 70 års fødselsdag 4/4-2015. Af Sofie Hermansen Rasmussen, s 8-9 Fortællingen fortsætte - Leret er sådan en slags gave til menneskene. Af Marianne Horsdal, s 25-30 Natursyn og kulturarv. Om Buller Hermansens keramik. Af Iben From, s 31-38 Bygningsudsmykninger i Odder og Omegn, 1997-2009. Af Sofie Hermansen Rasmussen og s 39-43 Madonna fra Dyngby og de glade kors. Af Niels Thomsen).

Modigt mix. Af Mathilde Rude. Bo Bedre. 1/2015, s 72-79. ill. [Jeanette Hiiri].

Forførende ondt. Af Tinne Delfs. [Anmeldelse]. Kunst-håndverk. 35. årg. 135/2015, s 35-38. ill. [Louise Hinds-gavl].

New directions in ceramics from spectacle to trace. By Jo Dahn. Bloomsbury, London 2015, s 20 og 22-23 (Performance firing: Nina Hole) samt s 74, 75-77 (Installation: Anders Ruhwald) og 117. ill. noter.

Billedhuggerens keramik af Ole Linnemann-Schmidt. Antik & Auktion. 18. årg. 2/2015, s 28-31. ill. [Per Linnemann-Schmidt og Annelise Linnemann-Schmidt].

Den mangfoldige funktionalist. Af Frank C. Motzkus. Antik & Auktion. 18. årg. 2/2015, s 40-45. ill. [Erik Magnussen].

Keramikeren Richard Manz/The Ceramist Richard Manz. Samlet og redigeret af/Compiled and edited by Cecilie Manz. Nyt Nordisk Forlag · Arnold Busck, København 2015. 267 s. ill. litt. noter. ib. 399,95 kr. (s 7 og 9 Forord/Foreword. Af/by Cecilie Manz, Mathilde Manz og/and Jacob Manz, s 11-23 Gotland. Af/by Richard Manz, s 25-78 Richard Manz - Keramiker, kunstner, menneske/Richard Manz - Ceramist, artist, human being. Af/by Bodil Busk Laursen, s 81-93 Leret, livet og døden/The clay, life and death. Af/by Anne Wolden-Ræthinge, s 95-117 Keramiske udsmykninger/Ceramic decorations. Af/by Svend Axelsson, s 119-125 Kollegaen Richard/The colleague Richard. Af/by Bente Hansen, s 127-143 Japan. Af/by Richard Manz, s 145-162 Glasurer og ler/Glazes and clay, s 163-118 Brugs-ting/Objects of every day use, s 190-205 Det konkrete/The concrete, s s 206-227 Sandstøbning/Sandcasting og s 229-257 Richard Manz 1933-1999 · Tidstavle/Chronological table. By Bodil Manz og/and Søren Holm-strup).

Bag masken. Multikunstneren Leif Nielsen. Af Eva Müller. Halsnæs Mediecenter, Halsnæs 2015. 64 s, se specielt s 8, 14-15 (Leret. Perpetuum mobile - Noget evigt bevægeligt), 52 (Hovedværker. Per capita - Efter hoveder) og 63. ill. litt.

Cathinca Olsen – Nogle ord om keramik og fred. Af Teresa Nielsen. KOT. Kunst omkring Trolden. 23. årg. 1/2015, s 14-15. ill.

Glasurens mester. Af Bolette Bramsen. Antik & Auktion. 19. årg. 9/2015, s 38-42. ill. [Thorkild Olsen].

I skøn forening. Faaborg Museum 1915. Red. af Gertrud Hvidberg-Hansen og Gry Hedin. Faaborg Museum, Faaborg 2015, s 210-223 (Incitamenten fra Østen. Aspekter

af Carl Petersens kunstneriske forudsætninger. Af Mirjam Gelfer-Jørgensen, s 238-245 Debut i Berlin 1902. Carl Petersen og varehuset Wertheim. Af Teresa Nielsen, s 246-252 Stofflige Virkninger (1919). Af Carl Petersen [Carl Petersens forelæsning ”Stofflige Virkninger” på Kunstakademiet februar 1919, som oprindeligt er trykt i tidsskriftet Architecten. 1919, s 253-257 og optrykt i ”Arkitekten Carl Petersen” af Hakon Stephensen. Arkitektens Forlag, København 1979, s 24-27, Cras XXIV 1983, s 14-22 og ”De gamle mestre” red. af Karen Zahle m.fl. Arkitektens Forlag, København 2000, s 120-129 og 154] og s 260-272 Farver (1924). Af Carl Petersen [Carl Petersens forelæsning ”Farver” har tillige været optrykt i ”De gamle mestre” red. af Karen Zahle m.fl. Arkitektens Forlag, København 2000, s 120-129] samt s 295-296 og 299-301. ill. litt. noter. personregister.

Dansk- design af Jens Quistgaard/[Dansk - design by Jens Quistgaard]. Red. af Holger Reenberg, Sara Staun-ager og Stig Guldborg. Heart - Herning Museum of Con-temporary Art, Herning 2015. 99 s. ill. tekster på dansk og engelsk. 149 kr.

Merete Rasmussen. A Ceramist who’s showing her metal. By Tellery Lloyd Jones. Crafts. 257/2015, s 26-27. ill. *

Hvid te Grøn te · White tea Green tea. Kirstens Sloths 100 beholdere til te og røgelse/Kirsten Sloth’s 100 vessels for tea and incense. Trykt i Japan i 2015. 124 s. ill. dansk og engelsk tekst.

Den flittige modellør. Af Bolette Bramsen. Antik & Auk-tion. 19. årg. 7/2015, s 58-62. ill. [Christian Thomsen og Den kongelige Porcelainsfabrik].

Hans Vangso. Bold simplicity. By Anthony Merino. Ceramics: Art and Perception 101. 2015, s. 62-65. ill. *

Bjørn Wiinblad. Red. af Christian Gether, Stine Høholt og Camilla Jalving. Arken, Ishøj 2015. 146 s. ill. noter. hf. 99 kr. [Anmeldt af Jørgen Schou-Christensen i *keramiske noter* 42/2015]. (s 6, s 7-10 Forord. Af Christian Gether, s 15-42 Wiinblads virke, stil og karriere. Af Julie Thaning Mikines, s 60-72 Biografi. Af Kristine Vedtofte, s 75-76, s 78-79, s 82-83, s 119-127 Endnu lever eventy-ret. På retrorejse med Bjørn Wiinblad. Af Kristian Hand-berg, s 131-141 En grænseoverskridende modernist. Wiinblad mellem form, funktion, forbrug og fantasi. Af Christian Bjørk, s 142 og 144 Udstillingen). [Tillige udgivet på engelsk]. [Findes også i en indbundet udgave fra Strandberg Publishing for 199,95 kr].

Bjørn Wiinblad. Ed. by Christian Gether, Stine Høholt and Camilla Jalving. Arken, Ishøj 2015. 146 s. ill. noter. hf. 99 kr. (s 6, s 7-10 Preface. By Christian Gether, s 15-42 Wiinblad’s work, style and career. By Julie Thaning

Mikines, s 60-72 Biography. By Kristine Vedtofte, s 75-76, s 78-79, s 82-83, s 119-127 The magic lives on. On a retro journey with Bjørn Wiinblad. By Kristian Handberg, s 131-141 A boundary-braking modernist. Wiinblad between form, function, consumption and fantasy. By Christian Björk, s 142 og 144 The exhibition). [Tillige udgivet på dansk].

Claydies. Af Ninna Gøtzsche. Kunstmagasinet Janus. 1/2015, s 10-12. ill.

Dansk håndværk. Tolv portrætter. Udfordring mellem tradition og fornyelse. Af Simon Jeppesen. Forord af Bertel Haarder. Hovedland, Gjern 2015, s 138-151 (Legekammerater). ill. [Claydies].

Ditte Reckweg & Jelena Schou Nordentoft - Stilleben. [Portræt]. I: Korssting NU. Kunstindustri møder korssting. 20 DIY-værker - portrætter & opskrifter. Af Tine Wessel. Turbine, København 2015, s 90-93 ff. ill. [Omaggiovasen for Kähler Design].

The French Connection. Royal patronage and the origins of porcelain production in Denmark. By Ulla Houkjær. The French Porcelain Society Journal. Volume V. [“Three centuries at Sèvres”. Papers in Honour of Dame Rosalind Savill. Director, The Wallace Collection 1992-2011. Ed. by Oliver Fairclough and John Whitehead]. 2015, s 97-117. ill. noter. [Louis Fournier Joseph Hannong, Johann Christian Ludwig Lücke, Denis Mac Carthy, Johann Gottlieb Mehlhorn, J.G. Richter og Johan Wolff m.fl. samt Blåtårnfabrikken, Kastrup-fabrikken, Store Kongensgade Fajancefabrik, og Den kongelige Porcelainsfabrik]. [Anmeldt af Gunnar Jakobsen i *keramiske noter* 43/2016].

Glasurens mester. Af Lone Agersted. Lyneksperten. Antik & Auktion. 18. årg. 5/2015, s 38-41. ill. [Interview med antikvitetshandler og samler Birgitte Krarup om at samle på keramik fra Michael Andersen & Søn]. [Solveig Ussing].

Kastrup Værk - Bryggergården 1749-1900. Af Kirsten Nørregaard Pedersen. Rhodos [Website: www.rhodos. dk], Humlebæk 2014. 155 s. ill. litt. noter. navne- og stedregister. ib. 198 kr.

Hesbjerg Fajancefabrik 1813-1820. Korup-Ubberud Lokalhistoriske Forening. Årsskrift. 2015, s 22-23. ill. litt.

De bevarer Danmark. - *kærlighed til fredede huse*. Af Suste Bonnén. Frydenlund, Frederiksberg 2014, s 80-89 (L. Hjorths Terracottafabrik, Krystalgade 5, Rønne) og

413-414 (L. Hjorths Terracottafabrik, Krystalgade 5, Rønne [Fredningsbeskrivelse]). ill.

Kunstfliser. Humlebæk og Nivaa Flisefabrikker 1936-1981. Af Jørgen G. Berthelsen. Fredensborg Lokalhistoriske Museum, [Avderød] 2015. 62 s. ill. litt.

Saxbo - et højdepunkt i dansk keramikhistorie. Af Teresa Nielsen. KOT. Kunst omkring Trolden. 23. årg. 1/2015, s 8-9. ill.

SAXBO. Nathalie Krebs. Red. af Teresa Nielsen. Vejen Kunstmuseum [Website: www.vejenkunstmuseum.dk], Vejen 2015. 56 s. ill. noter. fabriksmærker og signaturer.

SAXBO. Nathalie Krebs. Red. af Teresa Nielsen. [2. udg.]. Vejen Kunstmuseum [Website: www.vejenkunstmuseum.dk], Vejen 2015. 58 s. ill. noter. fabriksmærker og signaturer. [Anmeldt af Jørgen Schou-Christensen i *keramiske noter* 42/2015]. (s 3 Forord. Af Teresa Nielsen, s 4-19 *SAXBO* – historien ridses op. Af Teresa Nielsen suppleret af Henning Pihlmark, s 20-23 *SAXBO*s stilmæssige udvikling. Af Henning Pihlmark, s 24 *SAXBO* på randen. Af Henning Pihlmark, s 25 Om *SAXBO*-kvaliteter. Af Henning Pihlmark, s 26 *SAXBO*s lågkrukker/bonbonnierer. Af Henning Pihlmark, s 27 *SAXBO* - ”forholdsvis billigt” stentøj?, s 28 Kategorier af kunstnere og kunsthåndværkere hos Nylund & Krebs/*SAXBO*. Af Henning Pihlmark, s 29 Medarbejdere på værkstedet. En introduktion til oversigten. Af Henning Pihlmark, s 30-55 Medarbejdere på værkstedet. Af Henning Pihlmark, s 56-57 Bundmærkerne. Af Jette Hoffmeyer og s 56 Værkstederne).

SAXBO 1929-68. DVD produceret for Vejen Kunstmuseum af Mette Mærsk. Medvirkende: Jette Hoffmeyer, Teresa Nielsen og Anders Uhrskov. Visual VVorks. 2015. 28 min 42 sek. [Se filmen på <https://vimeo.com/125910242>]. 50 kr.

Et skatkammer for dansk porcelæn. Af Bolette Bramsen. Antik & Auktion. 18. årg. 4/2015, s 54-59. ill. [Clay · Keramikmuseum Danmark, tidligere Danmarks Keramikmuseum · Grimmerhus og samlingen fra Royal Copenhagen].

Keramiske Veje 30 år. Red. af Kirsten Dybbøl og Bodil Manz. Sophienholm, Kongens Lyngby 2015. 64 s. ill. (s 4-5 *Keramiske Veje* på Sophienholm/*Keramiske Veje* at Sophienholm. Af/by Benedicte Bojesen; *Keramiske Veje* 2015. Af/by Bodil Busk Laursen; s 12-13 ff Alexandra Engelfriet. Gæst/Guest. Af/by Karen K. Harsbo; s 16-19 Beate Andersen; s 20-23 Bente Hansen; s 24-27 Sten Lykke Madsen; s 28-31 Bodil Manz; s 32-35 Malene Müllertz; s 36-39 Jane Reumert; s 40-43 Gunhild Aaberg [Tekstbidrag af den enkelte keramikker under det enkelte medlem af *Keramiske Veje*]; s 44-51 Det allermest hånd-

gribelige og det allermest abstrakte - keramikken som ting i tid og rum/The utterly tangible and the utterly abstract - ceramics as objects in time and space [Abridgement of the article in Danish]. Af/by Carsten Thau; s 52-55 Lisa Engqvist, heraf s 52 og 54 Lisa og keramikkerne. Af Ursula Munch-Petersen og s 56-59 Richard Manz og omverdenen/Richard Manz and the world, heraf s 56 og 58 - bidrag til et forsøg/- contribution to an experiment. Af/by Kristian Jakobsen samt s 60-63 Curriculum Vitae).

Definition. Contemporary Ceramic Art from Denmark and Finland. 2015. [16] s incl omslag. ill. (s 3 Definition. Contemporary Ceramic Art from Denmark and Finland). [Helene Søs Schjødts og Charlotte Thorup].

Hands on / Hands off. A Glass and Ceramics Exhibition. [Afgangsudstilling 2015]. Det Kongelige Danske Kunstakademis Skoler for Arkitektur, Design og Konservering. Designskolen Bornholm, 2015. 90 s. ill. (s 5 Preface. By Martin Bodilsen Kaldahl). [Josefine Kjær Arrildt, Tina Austen, Petra Dalström, Clara Gewecke, Katja de Neergaard Herand, Amanda Normark, Rikke Wulff og Mia Zebitz Larsen].

Skulpturguide. Mød kunsten i Thisted Kommune. Thisted, Sydthy og Nordthy. Thisted Kommune og Museum Thy, Thisted 2015. 48 s incl omslag. ill. [Erik Nyholm, Allan Schmidt, Bent Skytte-Rasmussen og Ole Videbæk].

British Studio Potters' Marks by Eric Yates-Owen & Robert Fournier. Updated and edited by James Hazlewood. 3rd ed. Bloomsbury Academic, London 2015 [1. udg. 1999 og 2. udg. 2005]. 781 s. sign. [Anmeldt af Gunnar Jakobsen i *keramiske noter* 41/2015]. [Gutte Eriksen, Elisabeth Fritsch, John Gibson, Lotte Glob, Ian Godfrey, Robert Goldsmith, Anita Hoy, Anne Kjærsgaard, Signe Kolding, Jacqueline Poncelet, Lars Peter Søndergaard Gregersen, Hanne Westergaard og Poh Chap Yeap].

Bøger på vej 2016-2017 – Danmark

Kunsthåndværkerhjem. 19 danske kunsthåndværkeres inspirerende rum. Af Christina Kjeldsen, Rikke Graff Juel og Anitta Behrendt. Forlaget Turbine, Aarhus. 07.04.16. 224 s. ill. ib. 279,95 kr.

Sten Lykke Madsen – Slip fantasien løs! Udstillingskatalog. Clay · Keramikmuseum Danmark. 28.08.16.

Kongeligt porcelæn · Brogetmalet porcelæn fra Den kongelige Porcelainsfabrik 1775-1810. Af Lauritz G. Dorenfeldt. Nyt Nordisk Forlag · Arnold Busck, Kø-

benhavn. 12.05.2016. 272 s. ill. litt. noter. register. ib. 349,95 kr.

Lertøj i Danmark 1600-1900. Red. af Annali Bork, Bodil Møller Knudsen & Lennart S. Madsen. Ehlers Lertøjssamling, Museum Sønderjylland [Website: www.museum-sonderjylland.dk].

Dansk kunstnerkeramik. Bestandskatalog ved Bodil Busk Laursen. [Designmuseum Danmarks samling af dansk kunstnerkeramik 1930-2010]. Designmuseum Danmark [Website: www.designmuseum.dk].

Thorvald Bindesbøll · Formens og Ornamentets Mester. Af Mirjam Gelfer Jørgensen.

Spor i Keramikken & Keramiske Profiler 1880-2012. Af Ane Maria og Annimi Holst Schmidt. Rhodos [Website: www.rhodos.dk].

Saxbo. [Arbejdstitel]. Red. af Mirjam Gelfer-Jørgensen med bidrag af Mirjam Gelfer-Jørgensen, Teresa Nielsen, Anders Uhrskov og Morten Løbner Espersen.

Europæisk fajance. Holland, Frankrig, Tyskland 1600-1800. Bestandskatalog ved Ulla Houkjær. Designmuseum Danmark [Website: www.designmuseum.dk].

Nye udenlandske bøger 2015-2016 – et udvalg

Pottemagare kring Söderslätt 1804-1930. Av Per Åke-Olsson. Trelleborg 2015.

Das Porzellan Ostasiens und die Delfter Fayence in Interieurs dynastischer Inszenierungen und politischer Selbstvergewisserungsstrategie im Europa des 17. und 18. Jahrhunderts. Von Detlef Freigang. Studien zur internationalen Architektur- und Kunstgeschichte Band 132. Michael Imhof Verlag [Website: www.imhof-verlag.de], Petersberg 2015. 352 s. ill. litt. noter. ib. 69 €.

French Art Nouveau Ceramics. An Illustrated Dictionary. By Paul Arthur. Norma Éditions [Website: www.editions-norma.com], Paris 2015. 424 s. ill. litt. noter. ib. 95 €.

Französische Kunst-Keramik 1860-1920. Ein Handbuch. Von Horst Makus. Ernst Wasmuth Verlag [Website: www.wasmuth-verlag.de], Tübingen 2015. 583 s. ill. litt. mærker og signaturer, navneregister. ib. 128 €.

L'Objet Sublime. Franse Ceramiek 1875-1945. Af Marc Lambrechts. Pandora Publishers [Website: www.pandorapublishers.eu], Antwerpen.

Henry van de Velde. Raumkunst und Kunsthandwerk. Ein Werkverzeichnis in sechs Bänden. Bd. 3: Keramik. Von Thomas Föhl und Antje Neumann. Seemann Henschel [Website: www.henschel-verlag.de/seemann-verlag], Leipzig. 06.06.16. 656 s. ill. litt. noter. ib. 128 €.

Gerhard Marcks. Formmeister der Keramik. Von Anne Feuchter-Schawelka. Weimarer Verlagsgesellschaft [Website: www.verlagshaus-roemerweg.de], Wiesbaden. 01.05.16. 144 s. ill. litt. hf. 14,90 €.

Della Robbia. From Renaissance to Regent Street. By Julie Sheldon. An Exhibition at the Williamson Art Gallery, Birkenhead. Liverpool University Press [Website: <http://liverpooluniversitypress.co.uk>], Liverpool 2016. 128 s. ill. litt. hf. 14,99 £.

Goods from the East, 1600-1800. Trading Eurasia (Europe's Asian Centuries). Ed. by Maxine Berg with Felicia Gottman, Hanna Hodacs and Chris Nierstrasz. Palgrave Macmillan [Website: www.palgrave.com], London 2015. 369 s. ill. litt. noter. index. ib. 68 £.

From Invention to Perfection. Masterpieces of Eighteenth-Century Decorative Art. By Sarah-Katharina Andres-Acevedo/Hans Ottomeyer (Eds). Arnoldsche Art Publishers [Website: www.arnoldsche.com], Stuttgart 2016. 416 s. ill. litt. noter. ib. 78 €.

Invention und Vollendung. Kunstwerke des 18. Jahrhunderts. Von Sarah-Katharina Andres-Acevedo/Hans Ottomeyer (Red.). Arnoldsche Art Publishers [Website: www.arnoldsche.com], Stuttgart 2016. 416 s. ill. litt. noter. ib. 78 €.

China's Porcelain Capital. The Rise, Fall and Re-invention of Ceramics in Jingdezhen. By Matis Gillette. Bloomsbury Academic [Website: www.bloomsbury.com], London. 11.08.16. 208 s. ill. litt. noter. ib. 60 £.

Porzellanschatze der Kangxi-Zeit. Porcelain Treasures of the Kangxi Period. Von/by Daniel Suebsman & Daniela Antonin (Hg.). Hetjens Edition/Deutsch-Chinesische Verlagsanstalt [Website: www.dcva.de], Düsseldorf 2016. 300 s. ill. litt. hf. 29,95 €.

Live Form. Women, Ceramics, and Community. By Jenny Sorkin. Chicago University Press [Website: <http://press.uchicago.edu/ucp/books>], Chicago. 10.06.16. 304 s. ill. litt. noter. ib. 45 \$.

Yasuhisa Kohyama. The Art of Ceramics. By Susan Jefferies | Jack Lenor Larsen | Michael R. Cunningham | Yoshiaki Inui. 2. überarbeitete Auflage. Arnoldsche Publishers [Website: www.arnoldsche.com], Stuttgart 2015. 112 s. ill. litt. ib. 29,80 €.

Tile Makes the Room. Good Design from Heath Ceramics. By Robin Petravac and Catherine Bailey. Ten Speed Press [Website: www.penguinrandomhouse.com/books], New York 2015. 256 s. ill. ib. 40 \$.

Einblicke / Durchblicke. GRASSI Museum für Angewandte Kunst Leipzig. Ein Parcours durch die Sammlungen. Von Olaf Thormann. Arnoldsche Publishers [Website: www.arnoldsche.com], Stuttgart 2015. 296 s. ill. litt. noter. ib. 39,80 €.

CERAMIX van Rodin tot Schütte/CERAMIX de Rodin à Schütte/CERAMIX. Art and ceramics from Rodin to Schütte. Bonnefanten Museum, Maasstricht/ Snoeck Uitgeverij, Gent 2015. 312 s. ill. litt. Nederlandsk, fransk eller engelsk udgave. 39 €.

Leidenschaft für Keramik/Passionnément céramique. Sammlung Frank Nievergelt/Collection Frank Nievergelt. Von/par Anne-Claire Schumacher (Red.), Volker Ellwanger und Frank Nievergelt. Arnoldsche Art Publishers [Website: www.arnoldsche.com], Stuttgart. 08.04.16. 192 s. ill. tysk og fransk tekst. 34,80 €.

The Ceramics Reader. Ed. by Kevin Petrie and Andrew Livingstone. Bloomsbury Academic [Website: www.bloomsbury.com], London. 03.11.16. 608 s. ill. litt. noter. ib. 80 £. hf. 28,80 £.

Expertenwissen Töpfern. Häufige Fehler beim Töpfern erkennen und beheben. Von Jacqui Atkin. Frech Verlag [Website: www.topp-kreativ.de]. Stuttgart 2015. 144 s. ill. ib. 29,99 €.

Farbenspiele auf Keramik. Neue Farben und Techniken. Von Monika Krumbach. Hanusch Verlag [Website: <http://hanusch-verlag.de>], Koblenz 2015. 64 s. ill. ib. 14,80 €.

Surface Decoration. By Kevin Millward. New Ceramics. Bloomsbury Publishing [Website: www.bloomsbury.com], London. 08.09.16. 128 s. ill. hf. 19,99 £.

Keramikeren Richard Manz/The Ceramist Richard Manz. Samlet og redigeret af/Compiled and edited by Cecilie Manz. Nyt Nordisk Forlag · Arnold Busck, København 2015. 267 s. ill. litt. noter. ib. 399,95 kr.

Et omdrejningspunkt for de fine og meningsfulde tekster i denne helstøbte bog om keramikeren Richard Manz er sammenfatningen af to samtaler, som Anne Wolden-Ræthinge (Ninka) havde med keramikeren i månederne inden hans død i marts 1999. Interviewet, som blev bragt i Politiken i april 1999, tegner direkte og indirekte et stærkt portræt af mennesket Richard Manz og den livsindsats, han selv overbevisende er i stand til at præcisere og analysere midt under en svær sygdomsperiode.

Men helt fremme ved bogens begyndelse står en anden, mere anekdotepreget tekst af Richard Manz om et besøg næsten et halvt århundrede tidligere hos en pottemager på Gotland, en tekst fuld af humor og hjertevarme, som også fortæller meget om Manz og hans personlighed.

Placeringen og rækkefølgen af disse tekster føles helt rigtig i sammenhæng med bogens mellemliggende, egentlige hovedtekst, en overskuelig og glimrende gennemgang ved Bodil Busk Laursen: Richard Manz - Keramiker, kunstner, menneske.

Hvad der efter denne mere tekstprægede del af bogen måtte mangle af værk gennemgang og biografiske detaljeoplysninger får man i bogens anden halvdel med en billedrække af værker fra alle arbejdsår og en 30 sider lang såkaldt "tidstavle", der som alt andet i bogen er overskuelig og smukt disponeret.

Der er yderligere nogle kortere, men oplysende tekster af Manz selv (om et studieophold i Japan) og af forskellige kolleger og samarbejdspartnere samt naturligvis litteraturlister, billedkrediteringer m.v. Alle tekster er både på dansk og engelsk.

Det er en meget ordentlig, meget varieret og meget smuk bog, der naturligvis på den måde, den er opbygget, fortæller visse ting flere gange, men fra forskellige synsvinkler. Det føles faktisk rigtigt med disse gentagelser.

Bogen er samlet og redigeret af Cecilie Manz og grafisk tilrettelagt af Mathilde Manz. Også Jacob Manz og Bodil Manz er anført som medvirkende, sidstnævnte bl.a. med bidrag til den omfattende tidstavle. Det er således hele familien Manz, der kærligt og talentfuldt bringer deres hyldest til familiefaderen og ægtemanden, keramikeren Richard Manz.

Richard og Bodil Manz grundlagde sammen i 1967 værkstedet i Starreklinke i Odsherred, der snart blev anerkendt som et af landets mest markante, håndværksmæssigt/teknisk og bestemt også kunstnerisk.

Ingen var i tvivl om, at Richard Manz var en af de dygtigste og mest erfarne keramiske håndværkere i Nordeuropa, med stor lyst til at afprøve mulighederne for en rationel serieproduktion af høj kvalitet brugskeramik i en produkti on på værkstedsbasis. Bodil Manz stod for nogle mere poetiske og dekorative tilføjelser til produktionen og efterhånden med et antal helt unikke arbejder. Samtidig fastholdt Richard Manz en formgivning med relativt enkle, klassiske grundformer, gennem tiden stadig mere varieret og udviklet skulpturelt.

Værkstedets store udsmykningsopgaver især i 1980'erne, såvel herhjemme som i udlandet, var utvivlsomt et tæt samarbejde mellem Richard og Bodil Manz, men var særligt udviklende for de store skulpturelle kvaliteter hos Richard Manz, som det meget klart fremgår af billedrækkerne i bogen og i det særdeles velskrevne afsnit om "De skulpturelle arbejder - keramiske skulpturer" i Bodil Busk Laursens hovedtekst. Her peges der på den meget afgørende, dybt tankevækkende og særprægede udvikling af Richard Manz' unikkeramik i det sidste tiår af hans virke. Han fastholdt traditionelle brugskeramiske former, men gav dem i bogstavelig forstand et indhold, der kunne være med en eftertanke og bekymring om ødelæggelsen af verdens kulturelle værdier, nogle gange nævnt ved navn og lokalitet i værkernes titel, og med en sans for den skønhed, der også kan ligge i ruinernes fragmentariske monumentalitet.

Richard Manz fascinerende senværk som keramiker er ikke det mest tilgængelige, men betydningen blev anet eller opfattet, når værkerne blev udstillet. Rigtig forstået og sat i sammenhæng bliver de dog først med denne usædvanlige bog, der åbner for nye sider af personligheden, håndværkeren og kunstneren Richard Manz.

Jørgen Schou-Christensen

Dansk- design af Jens Quistgaard/Dansk - design by Jens Quistgaard. Red. af Holger Reenberg, Sara Staunsager og Stig Guldborg. Heart - Herning Museum of Contemporary Art, Herning 2015. 99 s. ill. tekster på dansk og engelsk (oversat af Ingrid Ruby). 149 kr.

Det har altid været vanskeligt at få hold på fakta om designeren Jens H. Quistgaard (1919-2008), selv om han i forhold til andre kendte navne inden for det legendariske begreb Scandinavian (Modern) Design var tidligt i front. Fra starten omkring 1950 fik Quistgaard ros og omtale som få andre på den tid. Derfor er det påfaldende, at der efter midten af 1950'erne kunne være mange år imellem, at man ser en omtale af Quistgaard, selv om hans aktive år som designer faktisk strakte sig over resten af århundredet, og han efterlod sig mere end 4.000 tegninger, forarbejder til produktion og egenhændigt udførte prototyper i mange forskellige materialer. En hel del af dette kom i produktion, men sjældent med særlig henblik på det danske marked, og intet med den genkendelses-status for generationer af danskere som den hajfinne-dåseåbner, han designede i 1950 for Rådvad Knivfabrik. Mange kan sikkert den dag i dag finde dette design-icon i deres køkkenskuffe uden at tænke over eller vide, hvem ophavsmanden var.

Trods den senere anonymitet omkring Jens H. Quistgaard blev han dog hædret af Kunstindustrimuseet (nu Designmuseum Danmark) med en mindre udstilling i anledning af sin 80-årsdag i 1999, og han blev i 2006 tildelt Danmarks Nationalbanks Jubilæumsfonds meget prestigefulde store Hæderslegat.

En større samlet publikation om Jens H. Quistgaards liv og virke har man aldrig set. Heller ikke den af format ganske statelige publikation, der nu er udgivet af kunstmuseet Heart i Herning i anledning af en udstilling i museet om designeren, kommer helt i dybden i en kortlægning af Quistgaards mangeårige virke. Foruden et stort antal flot opsatte billedsider får man tre ret korte, men velskrevne artikler. Den første er med lidt almene, men tankevækkende betragtninger over, hvad det i store træk er, vi har med at gøre (Sara Staunsager: "En overset klassiker"). Dernæst en artikel, der meget sympatisk fortæller om personen Jens H. Quistgaard i hans senere år og skitserer noget om hans livsforløb (Stig Guldborg: "Billedhuggeren, der satte dansk design på verdenskortet") og endelig en artikel som omtaler, hvorledes Quistgaard blev et langt større navn i U.S.A. end i Danmark (Mark Perison: "At samle Quistgaard. En fortælling fra Amerika"). Det er alt sammen noget, der gør én lidt klogere på Quistgaard og hans design, men også efterlader mange ubesvarede spørgsmål om hvor og hvordan og hvornår.

Selvfølger ved man i store træk, at når Quistgaard blev så anonym i Danmark efter midten af 1950'erne, skyldes

det, at han på det tidspunkt indgik kompagniskab med en dygtig amerikansk forretningsmand, Ted Nierenberg, som havde set mulighederne for en udnyttelse af den stigende interesse for skandinavisk design i Amerika. Nierenberg må have haft øje for Quistgaards evner til at skabe et bredt sortiment i en kvalitetsbetonet og delvis dansk baseret produktion af daglige brugsting til køkken og bord med en lille drejning i retning af amerikansk middelklassens smag.

Det lanceredes under firmanavnet DANSK Designs og med Jens H. Quistgaards navn trukket frem i markedsføringen. Hele sortimentet blev designet af Quistgaard i hans tegnestue, der hele tiden havde adresse i Danmark. Men DANSK Designs var et amerikansk firma og blev en bragende succes gennem tre årtier med hundredevis af DANSK-butikker spredt over hele Amerika. Produkterne blev også solgt i Danmark, og mange husker sikkert endnu den ret beskedne DANSK-butik på Strøget i København, men her blev produkterne tilsyneladende ikke markedsført med den samme energi og succes som i U.S.A. og Quistgaard-navnet blev som regel kun benyttet med initialerne JHQ let skjult i firmalogoet.

Hvad angår de keramiske produkter, der indgik i sortimentet, var disse så vidt jeg ved i Danmark slet ikke forsynet med Quistgaards initialer. Den brugskeramik, han ellers lægger navn til, er bestemt ikke uinteressant, f.eks. i den måde han arbejder med en dekorativ struktur. Det ses tidligt i en meget smuk tekande, tegnet for Palshus Keramik i 1950 og tydeligt markedsført med Quistgaard som ophavsmand, hvilket på den tid bestemt ikke var en selvfølge for en designer.

I den aktuelle publikation fra museet i Herning afbildes meget beslægtede tekander fra servicer, udført på stentøjsfabrikken Kronjyden i Randers fra 1960'erne, og lignende servicer var senere i produktion hos Bing & Grøndahl i hvert fald frem til 1980'erne. Det forløb havde man gerne set nærmere forklaret, og i det hele taget en uddybet analyse af Quistgaards forhold til sine producenter eller leverandører, bl.a. Richard Nissens Trævarerefabrik i Langaa, som var markant fornyende i udnyttelsen af teaktræ i design af Quistgaard. Det var Richard Nissen, der var ejer af Kronjyden, da denne keramikvirksomhed i 1972 blev overtaget af B & G, som det fremgår af en række henvisninger i den ny udgave af Dansk Keramisk Bibliografi.

Det er lidt skuffende, at den første lidt mere omfattende publikation om Jens H. Quistgaard ikke får redegjort for sammenhængene i produktionen af hans design og den kontinuitet, der faktisk synes at have været i hans indsats gennem mange år. Men det er i hvert fald fortjenstfuldt, at skriftet med sine mange flotte illustrationer er med til at placere og fastholde den lidt særegne Jens H. Quist-

gaard som et spændende navn i dansk designhistories guldalder.

Jørgen Schou-Christensen

The French Porcelain Society Journal Volume V · 2015. Three centuries at Sèvres. Papers in Honour of Dame Rosalind Savill, Director, The Wallace Collection 1992-2011. Ed. by Oliver Fairclough. The French Porcelain Society, London 2015. 357 s. ill. noter.

The French Porcelain Society er et lille eksklusivt selskab med base i London og medlemmer i mange lande, således også i Danmark. Selskabets medlemmer er en blanding af museumsfolk, antikvitethandlere og samlere samt andre såvel yngre som ældre med interesse for fransk fajance og porcelæn.

Jeg var så heldig at få lov til at deltage i en del af selskabets tur til Danmark i 2011, hvor man en af dagene bl.a. besøgte Gisselfeld, som rummer en fin samling af tidlig europæisk fajance og porcelæn, hvilket var en stor oplevelse, specielt at følge nogle af deltagernes analyse af talkerner og fade på én af væggene, som er uden skiltning, og hvor de ved at se på dem - uden at have mulighed for at se bagsider og eventuelle stempler - konkluderede, at de stammede fra tre forskellige perioder af Sévres tidlige produktion. Jo, det er et selskab med meget vidende medlemmer og ikke kun inden for det franske.

I anledning af, at et af medlemmerne, direktøren for den fornemme Wallace Collection i London, Dame Rosalind Savill, gik på pension i 2012, blev der afholdt et symposium til ære for hende, og hvor de forskellige indlæg nu langt om længe er publiceret i selskabets Journal.

Blandt de mange lærde indlæg - i alt 25 - om fortrinsvis fransk porcelæn, finder vi et indlæg af det danske medlem, museumsinspektør ved Designmuseum Danmark, Ulla Houkjær, som vi kender fra mange kyndige og spændende anmeldelser i "keramiske noter".

Ulla Houkjær giver i sit bidrag "The French Connection · Royal Patronage and the Origins of Porcelain Production in Denmark" (p. 97-115) en fin indføring i historien om den tidlige produktion af såvel fajance som porcelæn i Danmark. Hovedpersonerne introduceres, lige fra de forskellige konger og deres interesse for fremstilling af fajance og porcelæn, investorerne og de ledende kræfter, hvor vi med den franske vinkel, efterhånden som historien skrider frem, ender med at have fokus på Louis Fournier, om hvem Ulla Houkjær har fremdraget ny viden, men som hun skriver, så er der skrevet en del om de ældre fajancer i begyndelsen af 1900-tallet, men kun få har interesseret sig herfor i nyere tid, og der savnes fortsat mange oplysninger om Louis Fournier, såvel om hans

virke hos Sévres som i Danmark. En af årsagerne hertil kan være, at der ikke findes så mange stykker fajance og porcelæn bevaret fra den tid, samt at antallet af samlere vel også er begrænset.

Fajanceproduktionen tog sin begyndelse i 1722 i Store Kongensgade i København med en række borgere som initiativtagere og med Johan Wolff som teknisk direktør, der dog efter nogen tid forsvandt til Stockholm, hvor han var med til at grundlægge Rörstrand. Christian VI grundlagde dog i 1738 en fabrik i Blåtårn, selv om fabrikken i Store Kongensgade havde fået monopol på at producere hvidt og blå fajance i 30 år og skattefrihed i samme periode.

I 1755 grundlagde Jacob Fortling Kastrup Fajance- og Stentøjsfabrik, hvor de ledende kræfter kom fra Strasbourg. Fabrikken i Store Kongensgade lukkede i 1779, mens fabrikken i Kastrup først ophørte produktionen i 1797.

Samtidigt hermed havde Asiatisk Kompagni frem til 1839 en større import af porcelæn, heriblandt en del service dekoreret med køberens våbenskjold. Et område, der er så godt som uudforsket i Danmark.

I 1752 starter eksperimenterne med fremstilling af porcelæn, men dog uden større succes. Først med Louis Fourniers ankomst fra Frankrig kommer der mere gang i projektet, og efterhånden formår man at fremstille blødt porcelæn, af hvilket der foreløbigt er lokaliseret 171 stykker i forskellige samlinger.

Først i 1775 lykkes det for Frantz Heinrich Müller med hjælp fra Johann Gottlieb Mehlhorn at starte en egentlig produktion af hårdt porcelæn.

I artiklen bliver vi også introduceret til nogle af fabrikkernes kunstneriske kræfter.

Det var i korte træk lidt om indholdet af denne fine artikel med dansk-franske relationer, som vi må håbe er startskuddet til videre forskning i fajancens og porcelænets tidlige danske historie.

I denne anmeldelse har fokus været på den danske artikel, men for alle med interesse for fransk porcelæn vil også de øvrige artikler være spændende læsning.

Gunnar Jakobsen

Keramik & Porcelain i Sverige gennem 7000 år. Från trattbägare till fri keramik. Red. av Bengt Nyström. Carlssons Bokförlag [Website: www.carlssonbokforlag.se], Stockholm 2015. ca. 397 s. ill. litt. kilder. register. ib. 372 SEK.

7000 års svensk keramikhistorie på knap 400 sider! Det er lidt af et vovestykke; men når redaktør og medforfatter er Bengt Nyström, får man lyst til at fordybe sig i eksperimentet. Bengt Nyström har et langt virke som museumsmand bag sig bl.a. ved Nordiska Museet og Tekniska Museet i Stockholm og er desuden en uhyre velmeriteret keramikforsker. Han har ydet meget væsentlige bidrag til udforskningen af især svensk keramik fra perioden omkring år 1900 med grundlæggende værker som *Konsten til industrin* i 1982, *Svensk Jugendkeramik 2003* og *Rörstrand - 280 år med fajans, flintgods, porcelæn og stengods* i 2007 for blot at nævne nogle få. I 2008 udgav han *Svensk keramik under 1900-tallet* sammen med flere af de forfattere, som også bidrager til den aktuelle bog.

Denne gang har han allieret sig med 13 erfarne skribenter. De fleste er forskere med en arkæologisk eller kunstfaglig baggrund, specialister, som stort set alle har publiceret mere dybtgående værker om netop de områder, deres bidrag til denne bog omhandler.

Bogen er kronologisk opbygget. Den tager sin begyndelse i neolitisk tid og slutter med en omtale af vor tids nyeste keramik, samt fundringer over, hvorledes fremtiden vil forme sig for materialet keramik i konkurrence med mange nye materialer. For at rumme dette tidsspand på 400 sider fordrer det ret store spring i kronologien, og en tydelig vægtning af perioden fra omkring år 1800 frem til i dag, hvilket forekommer rimeligt nok. Det giver sig selv, at når så lang en periode skal beskrives, bliver bogen et oversigtsværk i egentlig forstand, og de enkelte bidrag må behandle deres emne kortfattet og summarisk.

Hvem er bogen skrevet for, og hvad er målet med den? I introduktionskapitlet klarlægger Bengt Nyström intentionerne med værket: at skildre keramikens udvikling i Sverige med faglig tyngde i en letlæst form og at kombinere en teknisk, funktionel og æstetisk tilgang til stoffet, ved at involvere forskere fra flere forskellige fagdiscipliner: arkæologer, etnologer og kunsthistorikere, der traditionelt har nærmet sig emnet fra forskellige synsvinkler. Som konsekvens af den forskellige faglige tilgang har forfatterne fået stor frihed til hver især at forfølge bestemte temaer på deres egen individuelle måde og i meget forskellig skrivestil. Det svækker sammenhængskraften i bogen noget, men giver interessante nedslag i en del temaer. I alle bidrag har følgende temaer en dominerende plads i skildringerne: Hvad var keramikens formål, hvem fremstillede den og hvordan, og hvem var aftagerne?

I det indledende afsnit fortæller Katarina Botwid om Sveriges ældste lertøjsproduktion versus import og påvirkning udefra i bronze- og jernalder, en skildring som tages op af Anders Lindahl i næste kapitel. Det tager sin begyndelse med beskrivelsen af forrådskar og gravkar i jægerstenalderen for 6.500 år siden, Ertebølletid og senere bondestenalder, hvor tragtbægre forekommer, frem til bronzealderen med nye brændings- og dekorationsteknikker og inspiration udefra bl.a. fra Polen. Nye former vinder indpas med jernalder, folkevandringstid og Vendelpeperioden. I Mikael Johansson og Barbro Århems kapitel skildres middelalderens keramik, både rødt, sort og hvidt lertøj, urbaniseringens og drejeskivens betydning, indflydelse og import udefra fra bl.a. England, Tyskland og Frankrig, blyglasurernes brug og importen af tysk stentøj. I 1500-tallet starter en kakkellovnsproduktion, og der importeres tinglaserede varer fra Weseregnen og Nederlandene. Gunnar Lindqvist beskriver bykeramikernes arbejde rundt om i Sverige fra 1600-tallet og frem i bl.a. Kalmar, Stockholm og Skåne, og de mange nye objekttyper fra sparegrise og blækhus til brændevinsdunke, som med tiden kommer til.

I 1800-tallet har fajance, stengods og porcelæn erobret bordene, og pottemagerne producerer i stigende grad blot opbevaringskar som syltekrukker og kar til saltning. I næste kapitel foretages et stort spring og blikket vendes udad. Her beskriver Karin Linder importen af porcelæn fra Kina, og hvorledes den kinesiske inspiration slog igennem i Sverige i nye motiver og formgivning bl.a. ved Rörstrandfabrikken i flere dekorationer, og i 1900-tallet i stentøj derfra og fra Gustavsberg. Navne som Bengt Friberg og Patrick Nordström nævnes samt den øgede indflydelse også fra japansk keramik, temaer, som der vendes tilbage til i mere detaljeret form af andre forfattere i senere kapitler. I Annika Tegners kapitel beskrives svensk fajanceproduktions opståen, produktionsforhold, afsætning, stilforbilleder etc., og fabrikkerne oplister fra Rörstrand, der blev grundlagt i 1726 og frem.

De følgende to kapitler er skrevet af Bengt Nyström selv og omhandler perioden fra 1820 til 1915. De handler både om fabrikstilvirkningen af stel, hvor nye, bl.a. trykte dekorationer vinder indpas, kundekredsen vokser og varetyperne forandres efter nye behov. Her beskrives fabrikationen ved en række forskellige fabrikker rundt om i Sverige. Ved siden af brugskeramikken fremstilles også kunstnerkeramik på fabrikkerne, og stilen går fra overdådig historicisme til Jugendperiodens elegante udtryk, kendt bl.a. igennem Anna Bobergs og Alf Wallanders værker. For begge grupper får de mange store nationale og internationale udstillinger, hvor varerne præsenteres, betydning for afsætning og giver omvendt også inspiration tilbage. I det efterfølgende kapitel af tre forfattere behandles perioden 1915-1940, hvor bl.a. begrebet "vackrara vardagsvaror" lanceres, som Wilhelm Kåge var en af de mest kendte eksponenter for, f.eks. med sit

stel Liljebå, der siden blev kaldt "arbejderservicet". I denne periode spillede Svenska Slöjdföreningen en stor rolle m.h.t., at en kunstnerisk formgivning kom til at præge hverdagsæstetikken i funktionelle og smukke brugsservicer. Et gennembrud for tankegangen kom på verdensudstillingen i Paris 1925, begrebet "Swedish grace", som siden er brugt mange gange, også om fabrikkernes senere produktioner helt op til 1980'erne, var født.

Jan Norrman m.fl. beskriver i et nyt afsnit, hvad der skete mellem 1945 og 1970 med brugsgods og kunstnerkeramik, hvilke nye former og dekorationer, som lanceredes. Her må Carl-Harry Stålhane på Rörstrand og Sven Erik Skavonius på Karlskrona Porslinsfabrik nævnes blandt de vigtigste pionerer; men mange designere og virksomheder nævnes, hvilket giver et fint overblik over perioden.

I et tankevækkende kapitel fremlægger Petter Eklund meget nyt stof om keramikproduktionens nedgangstider fra 1970 til 2015. Mindre salg, større udenlandsk konkurrence fra bl.a. lavprisvarer, ændret livstil med mindre behov for store servicer førte til indskrænkninger, driftsrationaliseringer og i sidste ende lukning af store fabrikker som Rörstrand, Gustavsberg og Höganäs. De opkøbtes af store udenlandske koncerner, produktionen blev flyttet til udlandet og kun få designs overlever med de kendte fabriksnavne, men produceret andetsteds. Før det når så vidt, har fabrikkerne forsøgt sig med enklere design og mere holdbare produkter, som f.eks. Rörstrands stel "Hållfast" fra 1977. Det er dog ikke udelukkende en nedgangstid for designet. Spændende eksperimenter foretages af unge designere, indtil 2000-tallet, hvor de i nogen grad afløses af lidt fantasiløst retrodesign, hvor tidligere succeser gentages i lidt ændret og udvandet form. Som en af de virkelige fornyelser står dog Gustavsbergs Nobelservice designet af Karin Björquist 1991. For kunstnerkeramikken er perioden ligeledes turbulent med mange nye eksperimenter fra vild og voldsom 1980'er keramik til poetisk kvindedesign som i f.eks. Pia Törnells Cirrusvaser. Mange kunstnere fyres eller forlader selv fabrikkerne i perioden og danner egne produktionsenheder, hvor fantasien kan få frit spil. Hvem de vigtige kunstnere er, og hvorledes de arbejder, skitseres af Love Jönsson i hans kapitel om studiokeramikken mellem 1950 og 2000. Bogens afsluttes med Thomas Lindblads beskrivelse af, hvorledes materialer som plastik, aluminium og stål har erstattet keramikken i flere sammenhænge og ændret vort behov for brugskeramik.

Bogen er rigt illustreret; men billedkvaliteten svinger en del, og man kunne godt have ønsket sig flere større og lidt mere ukonventionelle optagelser rundt om i bogen, som kunne have skabt et æstetisk mere levende supplement til teksterne.

Til sidst bringes et meget nyttigt register sammenstillet af Bengt Nyström med data vedr. de enkelte virksomheders

historie og mærker. Brugbarheden i det mindskes desværre af, at en række mærkeegenskaber er afbildet for småt og er for mørke, så de er vanskelige af dechiffrere. Desuden finder den særligt interesserede læser en omfattende litteraturliste og får dermed god hjælp til at fordybe sig yderligere i netop de felter inden for svensk keramik, som uundgåeligt har vakt hans eller hendes interesse ved gennemlæsning af værket.

Ulla Houkjær

Museumsinspektør ved Designmuseum Danmark,
Mag. art. og cand. mag.

Herta Hillfon. Red. av Mårten Castenfors. Text av Petter Eklund m.fl. Liljevalchs konsthall. Liljevalchs katalog nr. 502. [Website: www.liljevalchs.se]. 2015. 90 s. ill. i färg. hf.

Keramikern och skulptören *Hertha Hillfon* (1921-2013) ägnades en stor retrospektiv utställning på Liljevalchs konsthall i Stockholm sommaren 2015. Den var upplagd som en hyllning till hennes konstnärskap och visade ett omfattande urval av hennes produktion genom åren som fyllde flera salar. Katalogen till utställningen berättar fylligt om detta men vill även förmedla den miljö hon levde och arbetade i, hennes hem och ateljé. Ett stort och rikt fotografiskt bildmaterial av Mattias Lindbäck återger detta. I en längre essä berättar Petter Eklund om ett personligt möte med Hertha som ger en spännande belysning av hennes keramiska landskap. Den omfattande utställningen är sammanställd av Arne Leeb.

Bengt Nyström

Gustavsberg · Form och funktion i folkhemmet. Av Gösta Arvidsson. Historiska Media och Gustavsbergs porslinsmuseum. [Website: www.historiskamedia.se resp. www.gustavsbergsporslinsmuseum.se], Lund och Gustavsberg 2015. rikt ill. i färg och s/v. litt. navregister. ib. 303 s. 259 SEK.

Gustavsbergs porslinsfabrik som en av Sveriges genom åren mer framstående tillverkare av hushållsporslin och konstgods är alltför välkänd för att behöva någon närmare presentation.

Författaren till den nya boken om Gustavsberg, kulturhistorikern Gösta Arvidsson, har en särskild relation till porslinsfabriken, född och uppvuxen i samhället och med föräldrar som arbetade i fabriken. Han har berättat om fabriken arbetare och konstnärer i flera böcker. I den stora boken om Gustavsberg från 2007, som redovisar fabriken historia från en skakig start på 1820-talet till framgångarna vid sekelskiftet 1900 och under flera de-

cennier vid mitten av seklet med hushållsporslinet, alla keramikere och bl.a. sanitetsgods.

Den nya boken lägger ett delvis nytt perspektiv på utvecklingen. Det är ofrånkomligt att samma historiska skeden och hållpunkter redovisas men här lyfts särskilt folkhemmets produktion och konstnärer fram, bland annat Wilhelm Kåge, Stig Lindberg och Lisa Larsson, för att nämna några. Skildringen löper i stort sett decennium för decennium fram till slutet 1994. Mycket av det som producerades vid Gustavsberg belyses i ljuset av samhällsutvecklingen, inte minst intressanta är de turbulenta perioderna under 1960- och 1970-talens kriser för porslinsindustrin i Sverige. Det gör boken särskilt intressant. Boken avslutas med en skildring av efterspelet, hur porslinsamlingarna/porslinsmuseet överlever, där författaren själv spelade en viktig roll.

Det har blivit en intressant skildring av en betydelsefull aktör i den svenska keramikens historia. Gösta Arvidson skriver initierat, rappt och lättläst. Boken är välillustrerad med ett rikt bildmaterial i färg och innehåller bl.a. ett illustrerat register över fabriken servisdekorer, en fyllig käll- och litteraturförteckning och ett namnregister.

Bengt Nyström

The White Road - a pilgrimage of sorts. By Edmund de Waal. Chatto & Windus [Website: www.randomhousebooks.co.uk], London 2015. 401 s. ill. ib. 20 £.

Historien om porcelänet må være noget af det mest mytologiserede, der findes. Som de fleste ved, har porcelänet igennem mange århundreder ligget øverst i det keramiske hierarki, som det erklærede mest sofistikerede materiale og det absolut vanskeligste at beherske. Dets renhed, hvidhed og særlige transparens har op gennem tiden gjort det til indbegrebet af magisk eksotisme og været ét af de allerstørste fokuspunkter for tingsligt begær. Det kinesiske porceläns uforlignelighed er - i ekstatistiske vendinger - fortalt og genfortalt igennem det meste af et årtusinde fra Marco Polos observante beskrivelser i slutningen af 1200-tallet til jesuitterpræsten Pere d'Entrecolles' omhyggelige registreringer i begyndelsen af 1700-tallet af livet i Jingdezhen, porcelänsbyen par excellence. Historier om porcelänet som besættelse, undertiden med livet som indsats på mange forskellige planer.

Den britiske keramikere - selverklæret *potter* - Edmund de Waal nyligt udgivne litterære pilgrimsrejse, *The White Road*, ind i historierne bag det hvide porcelæn ligger i fin forlængelse af denne tradition. Og i øvrigt i forlængelse af hans helt egen tradition for at finde og spinde de gode historier ind i et helt igennem subjektivt fortællende flow. Det er blevet til en lang rejse fyldt med digressioner og spring frem og tilbage i historien og geografien. Her-og-

nu-observationer og arkivresearch i lystig sammenblanding fortalt i en let tone og med fuldt styr på de litterære virkemidler. Sproget er klart og nærmest håndgribeligt. Fyndigt og velskrevet omend med en tendens til højstemthed her og der.

Bogen er inddelt i fem afsnit, der bringer læseren rundt i både de mest oplagte og velkendte dele af porcelänsfortællingen, Jingdezhen, Dresden og Meissen, Wedgwood og Etruria, men også til for mig helt ukendte hjørner såsom nazisternes porcelänsproduktion uden for München fra midten af 1930'erne og senere i Dachau-lejren frem til krigens slutning.

Første afsnits kapitler omhandler de Waals egen rejse til Jingdezhen for at erfare stort og småt i selve porcelänsfremstillingens Mekka. Han besøger Kao-Ling - det sagnomspundne råstofbjerg i nærheden af Jingdezhen. Mens guiden venter udenfor kravler han rundt i hvidhedens udspring, lerminerne i bjerget, hvorfra alt stammer - og hvor den ufattelige kompleksitet af slidsomme arbejdsprocesser bag de attræede varer tager sin begyndelse. Vi tages med rundt i Jingdezhen. Oplever den fysiske og meget konkret. Med potteskår, slibestøv og mudder. Nu og før - frem og tilbage i de tusind års historie. Denne del er levende fortalt ikke mindst ved hjælp af ovennævnte Pere d'Entrecolles' omhyggelige beskrivelser. I en række relativt korte kapitler og episoder - med sig selv som det faste omdrejningspunkt - levendegør de Waal dagligdagen på dette ubegribelige sted. I perioder har der boet op mod 18.000 familier her - 100.000 arbejdere med alle mulige specialer og roller i den enorme porcelänsproduktion. Det er stedet for ufattelige leverancer til de kinesiske kejserlige hoffer - og århundreders eksport til ditto europæiske - og såmænd også til formand Mao i nyere tid.

Afsnit to bringer os til det såkaldte Arcanum. Arnestedet for den europæiske feberdrøm om selv at kunne fremstille porcelæn. August den Stærke, Dresden, Meissen, Böttger, Tschirnhaus og hele den vildt spændende røverhistorie om uhæmmet magt og begær i kapløbet om at komme først med opfindelsen af det eftertragtede porcelæn i Europa. Alkymi og lurende vanvid i dybe slotskældre omdannet til laboratorier - ind i mellem til rene helvedes huller. Historierne er dejligt saftige, og hvis man selv engang har besøgt Dresden og mærket suset fra August den Stærke, er man helt med på, hvor vildt det må have gået for sig.

Fra Dresden til Plymouth i tredje afsnit, Bristol og Staffordshire. Nu er det 1700-tallets fokuserede flid og naturvidenskabeligt baserede entrepreneurship, vi indvies i. Købmandsskabet. Driftighed og magtrelationer i det mere diskrete England. De Waal tegner figurene op i et landskab af hårdt arbejde, båret af videbegær og dannelsestrang, religiøs fromhed, held og uheld, alliancer og paten-

ter i industrialiseringens allertidligste tid i en mildt sagt ureguleret konkurrence om at finde og sætte sig på råstofferne. Kaolinet og feldspatten især. Cornwall og Stoke-on-Trent er omdrejningspunkterne - med en afstikker til Cherokee-indianernes bjerge i South Carolina. Den determinerede kvæker fra Plymouth, William Cookworthy og superindustrialisten, videnskabsmanden, den politiske smooth operator m.m., Josiah Wedgwood.

Interessante udviklingsforløb og dramaer afdækkes og man lever godt med i historierne qua de Waals blik for og indlevelse i de forskellige menneskelige skæbner involveret i dette kapløb. Vi forlader denne historie i 1790. Cookworthy er død. Hans rettigheder til kaolinminer i Cornwall udløber og hele rækken af ivrige nye Staffordshire producenter står på spring for sikre sig deres egen del af dette vitale råmateriale. Med Josiah Wedgwood i spidsen naturligvis.

De Waal hopper frem til 1919. Minerne i Cornwall leverer nu halvdelen af verdens produktion af kaolin. Vi smutter forbi Rusland, hvor den kejserlige porcelænsfabrik skifter navn til Den Statslige Porcelænsfabrik. Revolutionen frembringer avantgarde-porcelæn. Malevich laver porcelæn, Kandinsky, Lebedeva o. m.fl. Tilbage til Kina. Jingdezhen er nu strejker og feudalis-mens opløsning. Kejseren er væk. Kommunismen og rødgardisterne lige om hjørnet.

Bogens næste store historie handler om nazisternes for-elskelse i porcelænet og om oprettelsen af fabrikken Allach uden for München i midten af 1930'erne. Senere i 1940 flyttes den til Dachau og produktionen forestås af koncentrationslejrens fanger. Porcelænsfigurerne er højt værdsatte i toppen af partiet. Tingene bliver kvalitets-mæssigt udført. Det gode håndværk og besyngelsen af das Volk indgår i en særlig propagandistisk syntese under Himmlers og Hitlers store bevågenhed. Der er altid brug for gaver til SS'ernes ritualer. Det smukke hvide porcelæn er fortræffeligt til heroiseringen af både stormtropper og den perfekte nøgne krop.

I bogens sidste kapitler smører de Waal forskellige små historier fra efterkrigstiden ud i lidt tynde lag. Om Østen og Øst - Mao og Walter Ulbricht. Om porcelænsvejen, som nu vendes om - Meissens kompetencer sendes tilbage til Jingdezhen. Om rødgardisternes sans for detaljen i figurernes uniformer. Og om Nixons gave til formand Mao - to store porcelænssvaner - made in New Jersey. Og endnu flere anekdoter.

Edmund de Waals pilgrimsrejse - 'en slags' - er for det meste medrivende og underholdende, fordi historierne vitterligt er rige på både almindeligt og ualmindeligt drama. Godt fortalt i forfatterens fuldstændigt subjektive sammenvævning på tværs af tid og sted. Det er blevet en lang rejse af en meget nutidig, hæsblæsende slags. For-

fatteren og vi styrter rundt i skarpt trav på pilgrimsrejsen. Meget skal nås. Der er for lidt tid. Et fly venter. Alt skal med - ikke mindst fortællingen om Edmund de Waals egne meritter. Og det er ikke småting, han når, skulle jeg hilse og sige.

Martin Bodilsen Kaldahl

Siddig el Nigoumi. By Alan Windsor. Foreword by Magdalene Odundo. Lund Humphries [Website: www.lundhumphries.com], London 2015. 112 s. ill. litt. index. ib. 40 £.

I november kunne man i *Contemporary Ceramics Centre* over for British Museum i London opleve en retrospektiv udstilling med den sudanesiske keramikker *Siddig el Nigoumi* (1931-1996). Spændende var det at se hans arbejder, som er fra en anden verden, og meget præget af hans sudanesiske baggrund.

Siddig el Nigoumi er født i Hamadi, en landsby syd for Kassala i Sudan. Han blev uddannet ved Dilling Institute of Education i Kordofan 1948-1950, hvor han fattede interesseret for kalligrafi, som han på fremragende vis mestrede, men han arbejdede også med træsnit. Efter endt uddannelse arbejdede han nogle år med kalligrafi indtil han blev optaget på Bakht er Ruda, hvor han fik en pædagogisk uddannelse, som blev afsluttet med Teacher Training Certificate.

Siddig el Nigoumi fortsatte 1952-1955 sine studier ved Khartoum School of Art, som ikke kun var en af de bedste kunsthøjskoler i Afrika, men også det eneste sted i begyndelsen af 1950'erne, hvor sorte fik lov til at studere kunst. Her koncentrerede han sig om keramikken, og da de fleste af lærerne var britiske, lærte han at arbejde med leret, anvende teknikker, som man arbejdede med i Europa samtidigt med, at man lærte at fremstille ting, som var fremmede i det sudanesiske køkken, som fx tepotter og kasseroller. Da han efter tre år tog afgang fra Khartoum School of Art, vandt han efter en tid som underviser i 1957 et studieophold ved Central School of Arts and Crafts i London. Her arbejdede han videre i den vestlige stil, men begyndte også at inkludere islamiske elementer i sine arbejder.

Efter opholdet på Central School of Arts and Crafts i London vendte *Siddig el Nigoumi* tilbage til Sudan for at undervise ved School of Art in Khartoum, hvor han var en inspirerende lærer, som søgte at undervise ud fra mere lokale traditioner.

Efterhånden som de politiske forhold i Sudan tog sig en drejning, som *Siddig el Nigoumi* ikke brød sig om, besluttede han i 1967 sammen med sin engelske kone og børn at vende tilbage til England, hvor han hurtigt fik et

job som "Technician of ceramics" ved Farnham School of Art i Surrey, der på fremragende vis blev ledet af Henry Hammond. Nigoumi var et beskedent menneske og gjorde ikke karriere ved Farnham School of Art, men var meget populær blandt de studerende, idet han var meget hjælpsom og altid var der, når de havde behov for hjælp. Han sluttede ved Farnham School of Art i december 1995.

Samtidigt med arbejdet som "altnuligmand" ved Farnham School of Art havde *Siddig el Nigoumi* sit eget værksted i Farnham og deltog i flere udstillinger i den periode.

Han arbejdede med stentøj, men især med poleret lertøj, enten som terrakotta eller med en smuk røgbrændt mørkebrun overflade. Hans polerede lertøj er umådelig smukt med dets fine indridsede dekorationer i form af kalligrafi, abstrakte mønstre eller dyrefigurer og fisk samt mennesker - dekorationer fra dagliglivet eller fra hans sudanesiske kultur. Herudover figurer i form af flodheste, løver og hyæner, ligeledes i poleret lertøj. En keramik, der trods eller måske på grund af sin fremmedartethed gør indtryk og begejstrer.

Desværre er der ikke nogen lykkelig ende på historien om denne fine sudanesiske/engelske keramikers historie, idet det af postscriptet fremgår, at hans længsel tilbage til Sudan, måske en følelse af at være underkendt, gjorde at han fik et stort alkoholproblem, drak i det skjulte, brugte alle pengene på alkohol, så familien led derunder, hvilket til sidst førte til skilsmisse.

Siddig Nigoumis arbejder med deres fine fortællende streg har fået international anerkendelse, hans værker findes på British Museum, York Art Gallery og Boijmans Van Beuningen samt i adskillige private samlinger.

En smuk bog til minde om en usædvanlig keramikker.

Gunnar Jakobsen

Horizon. Transferware and Contemporary Ceramics. Ed. by Paul Scott | Knut Astrup Bull. Arnoldsche Art Publishers [Website: www.arnoldsche.com], Stuttgart 2015. 192 s. ill. noter. ib. 39,80 €.

Transfertryk er en teknik til at overføre trykte motiver via papirklicheer til keramik og dermed erstatte håndmalede dekorationer. Den blev opfundet i England i det 18. århundredes midte, og historien om, hvorledes den revolutionerede keramikproduktionen med billigere varer og større udbredelse, er i sig selv interessant. Denne historie er udgangspunkt for teksten; men bogen er ikke en keramikhistorisk beretning om transferkeramikens opståen

og udbredelse. Det er en kunstbog, der primært handler om udnyttelsen af transfertryk i moderne kunst og kunsthåndværk.

Den er blevet til efter et samarbejde mellem Kunstindustrimuseet og Kunstakademiet i Oslo med Manchester Metropolitan University, et samarbejde, der blev indledt med en udstilling på museet i Oslo 2013/14.

Udgivelsen er i høj grad en billedbog, der i sig selv er blevet det visuelle medie, hvori transfertemaet formidles, underbygget af en række indsigtfulde og meget forskellige essays skrevet af fagfolk. Nogle beskæftiger sig med den historiske baggrund for bestemte motivers udvikling, andre analyserer samtidskunstens udnyttelse af mediet. Der fokuseres primært på transfermotiver med landskaber med udgangspunkt i det måske mest kendte motiv i genren, Willow pattern, der i sin oprindelse afspejlede kinesiske forbilleder. Willow pattern er således temaet i Peter Valles artikel, der udforsker det i østasiatisk, engelsk og norsk kontekst. Den norske motivtradition, der udvikler sig på området, og hvordan motiver udveksledes over Nordsøen mellem Norge og England, belyses af Inger Helene Stemshaug, mens Knud Astrup Bull analyserer brugen i moderne keramik. Dette nuanceres med andre fortolkningsmodeller af den ældre og moderne kunstneriske udnyttelse af temaer teknikken åbner for i essays af Jo Dahn og Jorunn Veiteberg.

Tematisk er feltet i en kunsthistorisk sammenhæng anskuet fra en semiotisk tilgang til stoffet, og de afbildede objekter brugt som eksempler på mixed media kunst.

Bogens hovedsynsvinkel er, at transferteknikken med sin mulighed for mangfoldiggørelse inden for økonomisk rimelige rammer repræsenterede en demokratisering af kunsten i det 18. århundrede. De trykte landskaber var gengivelser af motiver, der kom fra malerier eller grafik, som kun en snæver samfundsklasse tidligere havde haft adgang til. Nu blev motiverne på brugsfajance og porcelæn tilgængelig for masserne.

Willow pattern har i dag ikonstatus; men har også åbnet for nyfortolkninger bl.a. relateret til at motivet i sig selv var en adaptation af kinesiske forbilleder. Motivet blev f.eks. til inspiration for Arts & Crafts-bevægelsen. Charles Rennie Mackintosh refererede til det i indretning og navn på et af sine berømte tearooms i Glasgow. I Norge skabte Gerhard Munthe sin version på Porsgrund-porcelæn i 1892, og i 1917 inspirerede det designeren Wilhelm Kåge til servicet Liljeblå, kaldet arbejderservicet.

Da først teknikken var etableret i Norge, skabtes genuine norske motiver bl.a. fra Cristiania (=Oslo) og motiver af norske bjerglandskaber. Med bjergmotiverne kom et nyt element. Hvor man før havde imiteret det eksotiske, vandt landskabsmaleriets pittoreske stil nu indpas med

bjergmotiverne. De smeltede sammen med det nationalromantiske især efter Eidsvoll 1914.

I en kunsthistorisk kontekst beskriver brugen af landskaberne en form for citatkunst, der med tiden ændrer betydning. Dette illustreres på spændende vis i bogens store billeddel, s. 50-170, der indledes med en "story-line", hvor alle motiver afbildes i små fotos. Derefter følger større afbildninger af en lang række internationale kunstneres brug af mediet, hvor teknikken udnyttes til overraskende sampling. Resultaterne har karakter af collager og lighed med fotomontager. Blot nogle få konkrete eksempler kan nævnes her: Værket "Fukushima" fra Paul Scotts serie Cumbrian Blues fra 2012, hvor et fad er dekoreret med en collage af Willow-motivet kombineret med et fragment af Hokusais berømte japanske træsnit "Bølgen". Fra samme serie ses et værk, nr. 3, fra 2009, hvor Willow tree er blevet til en fritstående figur. Interessant er også Livia Marins "Nomad Patterns" fra 2012: En ituslået tepotte, hvorfra porcelænsmasse med fragmenter af Willow motivet flyder ud. I Neil Brownsword & Tony Chellinors værk "National Treasure" fra 2013, er et tryk af en nedrevet engelsk keramikfabrik ironisk trykt på bagsiden af et stort fad.

Som et visuelt og tekstligt statement i sig selv åbner bogen på en fin måde for en dybere forståelse af grundbegreber i semiotikken som produktion, modtagelse, fortolkning og lagring af tegn - f.eks. citatbrug og recycling i en kunstnerisk sammenhæng - og disseminering af motiver i uventede kombinationer. Dette er ikke en lettilgængelig bog, men til gengæld en tankevækkende og visuelt appellerende bog.

Ulla Houkjær

Museumsinspektør ved Designmuseum Danmark,
Mag. art. og cand. mag.

New directions in ceramics from spectacle to trace. By Jo Dahn. Bloomsbury Academic [Website: www.bloomsbury.com], London 2015. 160 s. ill. litt. index. ib. 35 £.

Jo Dahn starter indledningsvis en diskussion om, hvad man forstår ved keramik, som ledsages af en række udsagn, som jeg i det følgende bringer nogle udpluk af:

ceramics is primarily a craft and ceramics studio practice entails an exercise of learned skill(s) in direct, hands-on, transformation of the clay material that ultimately does not depart from the creation of form: 'objecthood and material come prior to any other consideration'. [Peter Dormer, 1997].

If you call your pot art you're being pretentious. If you call your shark art you're being bold and philosophical. [Grayson Perry, 2004].

As a mode of signification, ceramics is uniquely poised to engage a range of theoretical perspectives. It permeates high and low culture, it is decorative and utilitarian, it is material and conceptual, it is both lasting and ephemeral. It is not one thing, and it is not self-contained. [Ted Adler, 2008].

... increasingly the terms 'art' and 'craft' seems irrelevant. Ceramics cannot be subsumed to either; it is an exceptionally elastic and fragmented field, comprising myriad activities and bustling with sign systems ... The only dependable common factor is the presence of, or association with, clay in some form. [Jo Dahn, 2011].

Ceramics commonly refers to pottery, studio pottery, studio ceramics, ceramic design and - perhaps contrarily, since it is so often seen as essentially a craft discipline - ceramic art. [Jo Dahn, 2015].

Spændende læsning er disse udsagn om, hvad keramik står for, og hvor man også kommer ind på forholdet mellem keramik og kunst. Selv om keramikens forbindelse til håndværket er traditionelt betinget, da udøvelsen i almindelighed kræver nogle tillærte færdigheder, kan keramik, som jo er materialebaseret, godt være kunst.

Bogen er delt op i fire kapitler, som omhandler "performance, installation, raw clay and figuration", der fortæller om, hvad der fra 1990'erne er sket på det keramiske område. Forfatteren har truffet sit valg af keramikere, som bliver præsenteret. Ud fra min viden om, hvad der rører sig på det keramiske område "lige nu", så har hun ramt meget godt og får mange væsentlige nye former for keramik med i bogen.

Ikke megen dansk keramik har fundet vej til bogen, men Nina Hole (1941-2016) får en fin omtale med sine brændingsskulpturer i form af huse eller tårne, som der går umådelig megen ler til og som det tager flere uger at bygge under medvirken af et større antal medhjælpere, hertil megen brænde, hvorefter brændingen sker ved flere tusinde grader og sidst en afkøling af den rødglødende skulptur, der som oftes bliver stående på stedet og efterhånden forvitrer. Et spektakulært skue, som man mange steder i verden har fået del i siden begyndelsen af 1990'erne, senest sidste år ved Internationalt Keramisk Center Guldagergaard.

Anders Ruhwalds installationer har vi set på Kunstindustrimuseet (nu Designmuseum Danmark) i 2004 og senest 2012 i Copenhagen Ceramics.

Af andre kan nævnes Alexandra Engelfriet, som vi i 2015 stiftede bekendtskab med på "Keramiske veje" på Sophienholm. Engelfriet bearbejder leret med hele kroppen.

Vi bliver præsenteret for Edmund de Waals installationer, som vi bl.a. tidligere har set på Kunstindustrimuseet i København 2004, og finder siden 2009 hans installation

”Signs & Wonders” i Ceramics Department i Victoria and Albert Museum i London.

Clare Twomeys spændende og overvældende installationer bliver vi også præsenteret for, og som kun kan fascinere og tryllebinde. For nylig har hun lavet en stor installation med 10.000 skåle til det i 2015 genåbnede CoCA, der er en del af York Art Gallery, hvor den fortsat vil kunne ses.

Af andre nyskabende keramiske kunstnere kunne nævnes Bouke de Vries, som bl.a. arbejder med bordinstallationer a la 1700-tallet med skarpe kommentarer til nutiden.

Bogen giver et fint indblik i, hvad leret kan præstere inden for keramikken i dag.

Gunnar Jakobsen

The Ceramic Presence in Modern Art. Selections from the Linda Leonard Schlenger Collection and the Yale University Art Gallery. By Sequoia Miller with an essay by John Stuart Gordon. Yale University Press [Website: <http://yalebooks.co.uk>], New Haven 2015. 176 s. ill. litt. noter. index. ib. 45 £.

Allerede i forordet berører direktøren for Yale University Art Gallery, Jock Reynolds, den skelnen, der fortsat finder sted mellem kunst og kunsthåndværk, som om de repræsenterer to forskellige verdener, når udgangspunktet for værket er ler!

Bogen er blevet til på baggrund af et møde mellem samleren Linda Leonard Schlenger og museumsdirektøren og ledsagede en udstilling med 80 værker fra hendes samling af moderne keramisk kunst og værker fra museets samling, hvorfra der ikke kun vises keramisk kunst, men også billedkunst mv fra samme periode som de keramiske værker repræsenterer.

Interessant er det at læse om Linda Leonard Schlengers samlerpassion samt om, hvor bevidst hun er om det at samle.

I was never just buying. I decided to build a first-rate collection with no compromises. I selected with my heart and my eyes. I never acquired anything because a gallery owner said it was important to have. I would wait patiently for exactly the right piece. [Linda Leonard Schlenger].

Being a collector is a gift ... and it is work. It combines the thrill of the hunt with a serious quest for knowledge. I couldn't possibly foresee how collecting would change my life. I love the art and I love the people who create the art. It is a great privilege to live with this wonderful work. As I walk through my home and look at my collection, I feel I am surrounded by

friends. I developed warm personal relationship with many of the artists ... [Linda Leonard Schlenger].

Lidt ærgerligt er det, at forfatteren Sequoia Miller tager det som en selvfølge, at Linda Leonard Schlenger har kunnet købe ind uden skelnen til omkostningerne, hvor vi andre, selv i begyndelsen af 1990'erne, ikke havde økonomi til at købe vaser eller skåle af Lucie Rie eller Hans Copers skulpturelle former i Galerie Besson i London, hvor de jævnligt udstillede, men hvor priserne dengang også var skyhøje. Ingen tvivl om, at Linda Leonard Schlenger, siden hun begyndte at samle i 1988, har skabt en enestående samling, som vi kun får set et udvalg af her, men hvilket udvalg!

Linda Leonard Schlengers samling omfatter 50 forskellige keramikere, men i bogen og udstillingen fokuseres der på 13 amerikanske og engelske keramikere, der har bidraget væsentligt til efterkrigstidens kunst. Det er Robert Arneson, Anthony Caro, Hans Coper, Ruth Duckworth, John Mason, Jim Melchert, Ron Nagle, George E. Ohr, Kenneth Price, Lucie Rie, Richard Shaw, Toshiko Taka-ezu og Peter Voukos.

Samtidig med at hun samlede på keramisk kunst oprettede hun sammen med andre samlere og kunsthistorikere ”Friends of Contemporary Ceramics” til fremme af den keramiske kunst på forskellig vis.

Bogen indeholder følgende afsnit: Introduction; An Informed Passion: Linda Leonard Schlenger, Collector and Advocate; Theoretical Connections: Postwar Ceramics and the Historical Avant-Garde; Historical Connections: Los Angeles, the Francisco Bay Area, and London; Formal Connections: Ceramics, Painting, Sculpture, and Works on Paper; The Patron Saint: George E. Ohr and the Contemporary Art World; Selected Artist Biographies, Exhibition Highlights, Exhibition Checklist.

Bogen reeksaminerer den rolle, som leret har spillet i kunsten i anden halvdel af det 20. århundrede, og hvorledes den abstrakte keramiske skulptur ledte til en bred og varieret undersøgelse af mediet som en dynamo i kunsten, hvor denne publikation sammen med udstillingen betragter keramikken i en bredere sammenhæng med malerier, grafik og skulpturer af kunstnere som Willem de Kooning, Jackson Pollock, Robert Rauschenberg og Mark Rothko.

Det er således spændende læsning, hvor vi får historien om lerets anvendelse i kunsten på efterkrigstidens kunstscene, hvor leret som en del af ledene i bevægelsen fra de klassiske rene materialevalg til den mangeartede anvendelse af forskellige materialer. Vi får et indblik i, hvad der rørte sig i Los Angeles og San Francisco Bay-området, men også i London, hvor der fokuseres på Lucie Rie og Hans Coper samt Ruth Duckworth, hvor der trækkes

linjer til Barbara Hepworth, Henry Moore og Anthony Caro.

Der er spændende analyser af Hans Copers og Lucie Ries og flere andres arbejder samt ikke mindst nogle spændende sammenligninger mellem arbejder i ler og andre materialer for en række kunstnere, hvor der ses på visuelle relationer og fællestræk.

Det er således spændende læsning med gode illustrationer. Lidt ærgerligt er det dog, at man i afsnittet "Exhibition Highlights" ikke har beskrivelser af hvad man ser på de 17 dobbeltopslag på opslaget, men må finde frem til en side efter dette afsnit med "Installation Photographs" for at få identificeret kunstnerne bag kunsten på disse opslag, hvilket dog er en lille ting i en ellers væsentlig udgivelse.

Gunnar Jakobsen

American Studio Ceramics. Innovation and Identity. 1940 to 1979. By Martha Drexler Lynn. Yale University Press [Website: <http://yalebooks.co.uk>], London 2015. 418 s. ill. litt. noter. index. ib. 45 £.

American Studio Ceramics fortæller historien om den amerikanske værkstedskeramik historie fra 1940 og frem til 1979. Vi får forudsætningerne, de væsentligste tendenser, begivenheder og aktiviteter samt ikke mindst historien om de personligheder, som bidrog væsentligt til bevægelsen.

Bogen er kronologisk opbygget og efter en 1 · *Introduction* fortsættes med det indledende afsnit 2 · *The Nature of American Studio Ceramics: Useful Tensions and Characteristics*. Herefter følger de kronologiske afsnit startende med forhistorien 3 · *Setting the Stage: American Ceramics before 1940*, for at fortsætte med hovedafsnittene 4 · *The 1940s American Studio ceramics Blossom*, 5 · *The 1950s Studio Ceramics Flourish and Influences Coalesce*, 6 · *The 1960s A New Vision for Studio Ceramics in a Decade of Continuity and Change* og 7 · *The 1970s A Decade of Progress and Endings*, for at slutte med tiden derefter om 8 · *American Studio Ceramics into the Early 1980s*.

Som i en af de andre anmeldte bøger i dette nummer af "keramiske noter" *The Ceramic Presence in Modern Art* får vi også her diskussionen om "ceramics" contra "fine arts", hvor Garth Clark i Introduction til *American Studio Ceramics* citeres for i 1982 at have skrevet, at "*Without fear of contradiction, I believe the 1980s will witness that true integration of ceramics into the fabric of American fine art we have so long anticipated*". Beviset for dette udsagns rigtighed, finder forfatteren bevist af den fort-

satte udvikling inden for keramikens område, hvor værker bliver "*sold for respectable prices in dedicated galleries*" samtidigt med at keramikens tilstedeværelse øges i førende museer.

At alle ikke så lyset, fremgår af et udsagn fra 1980: "*Let's knock off this 'artist' crap. The potter's job is to make pots, as the painter's is to paint and the plumber's is to plumb. Let the market decide 'use' and 'beauty'*". [Morrill, *Ceramics Monthly* 1980].

Det er forfatterens opfattelse, at keramik adskiller sig fra anden kunsthåndværk ved at være det første og største "craft-linked" til at forme en identitet, inspirere, supplere og etablere sig ind over grænsen til "fine arts".

Vi møder, som i en af de andre anmeldte bøger "*The Ceramic Presence in Modern Art*" Robert Arneson, John Mason, Ken Price, Adrian Saxe og Peter Voulkos samt andre mere eller mindre kendte keramiske kunstnere.

Vi passerer på vejen også fænomener som SOFA, LACMA og Garth Clark Gallery samt flere andre markante institutioner og aktører.

Bogen er veltilrettelagt og trykt på et læsevenligt papir med en læsevenlig skrift. Bogens små indhak, som markerer 40'erne, 50'erne, 60'erne og 70'erne, gør det nemt og hurtigt at finde frem til disse hovedafsnit.

Bogen er velskrevet og illustreret med en hel del nye fotografier af de respektive årtiers keramik, men man kunne godt savne flere billeder fra tiden, men de har måske ikke været til rådighed.

American Studio Ceramics vil fremover være et uundværligt standardværk for alle, der beskæftiger sig med amerikansk værkstedskeramik og specielt forudsætningerne for, hvad der rører sig i dag på det keramiske område i USA.

Gunnar Jakobsen

How to Read Chinese Ceramics. By Denise Patry Leidy. The Metropolitan Museum of Art, New York og Yale University Press [Website: <http://yalebooks.co.uk>], New Haven og London 2015. 144 s. ill. litt. hf. 16,99 £.

The Metropolitan Museum i New York har i anledning af, at det i 2015 var 100 år siden museets asiatiske afdeling blev grundlagt, udgivet et mindre katalog om kinesisk keramik. Bogen er beregnet som en almen introduktion til emnet og indgår i en serie "How to read ...." bøger, hvor der tidligere er udkommet bl.a. bind om "How to read Greek vases" og "How to read Oceanic Art".

Forfatteren Denise Patry Leidy, der er inspektør i samlingen, indleder med en kort og velskrevet generel indføring i emnet. Her skitseres udviklingen i kinesisk keramik fra neolitisk tid frem til nutiden. Kort beskrives de forskellige keramiktyper og brugen af keramik i alt fra gravkunst til husholdning samt de tekniske grundprincipper i fremstilling af lertøj, stentøj og porcelæn. Et vigtigt element i fremstillingen er beskrivelsen af, hvorledes kinesisk keramik tidligt blev en eksportvare til resten af Østasien, til den Nære Orient og ikke mindst til Europa fra 1300-tallet til i dag. Hvorledes det kom til at påvirke formgivningen i de nævnte områder og senere gav en ny inspiration i Kina selv, er en af tekstens vigtige pointer.

Denise Patry Leidy formår at skrive i en letlæselig, og samtidig indholdsrig form med mange gode pointer. Efter introduktionen følger 41 eksempler på kinesisk keramik fra Metropolitan Museums samlinger.

Det første eksempel er en lerpotte fra Majiayao-kulturen fra neolitisk tid ca. 2650-2350 f. Kr. Den indleder en sektion med lertøj fremstillet til rituel brug og figurer fundet i kinesiske grave indtil Tang dynastiet i det 7. århundrede. Derefter følger eksempler på tidligt porcelæn og stentøj med indskårne dekorationer i hvidlige eller celadon-grønne og brune glasurer fra Tang- og Song-perioden. Ti numre er helliget porcelæn fra Mingtiden (1368-1644) med dekorationer i blå underglasur, bl.a. en pragtfuld pilgrimsflaske med lotusmotiver og en stor krukke med et bølgemotiv, hvor bl.a. kaniner, heste og vingede karper svømmer rundt. Fra Quindynastiet (1644-1911) følger eksempler på både porcelæn med ensfarvede glasurer i ferskenfarvet og okseblod og på forskellige polykrome dekorationer. Bogens sidste nummer, nr. 41, er et par porcelænsvaser med motiv i sort og sepia af lærde mænd i et landskab fremstillet i republikken Kina ca. 1915-1935.

Hvert nummer har fået mindst et dobbelt opslag og er indgående beskrevet både, når det gælder teknik, brug og dekorationernes betydning. Det bidrager i høj grad til bogens anvendelighed, at hver ting har fået et helsides foto og yderligere nærbilleder af vigtige detaljer, så tekstens pointer kan erfares ved selvsyn. Den bliver således en god introduktion til et vigtigt emne i keramikhistorien og en fin appetitvækker til en af verdens store keramiksamlinger.

Ulla Houkjær

Museumsinspektør ved Designmuseum Danmark,
Mag. art. og cand. mag.

Italienische Majolika aus Goethes Besitz. Bestandskatalog Klassik Stiftung Weimar Goethe Nationalmuseum. Von Johanna Lessmann. Mit Beiträgen von Christiane Holm und Susanne Netzer. Klassik Stiftung Weimar og Arnoldsche Art Publishers [Website: www.arnoldsche.com], Stuttgart 2015. 320 s. ill. litt. noter. register. ib. 49,80 €.

I de seneste fyre år er der kommet megen ny forskning om italiensk majolika. Noget er publiceret i store kommenterede bestandskataloger, f.eks. fra British Museum, andet er formidlet i udstillinger med tilhørende kataloger, hvor fokus har været på enkelte byers produktion, på værksteder eller endog enkelte malere.

Udgangspunktet for denne bog er et lidt andet, nemlig samlerperspektivet. Kataloget omhandler en bestemt samler, og absolut ikke en uinteressant sådan, nemlig Johan Wolfgang von Goethe (1749-1832). Hans private samling af majolika befinder sig i dag i Goethes tidligere hjem i Weimar, der nu er konverteret til Goethe-Nationalmuseum. Efter forfatterens død blev samlingen opbevaret på stedet i sin helhed i et rum med glasskabe indrettet til formålet. Den blev oplistet i 1848, og i 1958 blev den for første gang videnskabeligt katalogiseret i en afhandling af Christa Topfmeier, som desværre aldrig blev publiceret. Det er dette arbejde, som nu følges op i et omfangsrigt videnskabeligt katalog forfattet af en erfaren keramikforsker, Dr. Johanna Lessmann, der tidligere var museumsinspektør ved Museum für Kunst und Gewerbe i Ham-borg, og har et større forfatterskab bag sig om bl.a. majolika, porcelæn fra Meissen og Du Paquier.

I bogens tre indledende kapitler behandles en række spørgsmål, som relaterer sig til den personlige samler-vinkel: Hvorfor og hvornår samlede Goethe på majolika? Hvor fik han det fra? Hvad indeholder samlingen, og er det en kvalitativt god samling?

Det beskrives, hvorledes Goethes Italiensinteresse for alvor blev vakt i årene 1786-88, hvor han rejste i landet; men på det tidspunkt interesserede han sig mest for antikkens kunst og arkitektur. Hans kunstinteresse var bred og han samlede f.eks. på bronzer og italienske tegninger samt Rembrandt-grafik. Interessen for majolika fik han først i en moden alder, mens han skrev sin *Italienische Reise* 1815-1829.

Han koncentrerede udelukkende sine anskaffelser om en bestemt genre i majolikaen: Figurfremstillinger med scener fra f.eks. antikkens mytologi og historie, eller bibel-scener; såkaldte *istoriato*-stykker. Når det netop var denne genre, som fangede Goethes interesse, skyldes det formentlig både det fortællende indhold, og at motiverne ofte var baseret på renæssancemaleres, ikke mindst Rafaels fortolkninger af de samme emner i billedkunsten.

Ved Goethes død var 105 stykker majolika oplistet, og de findes endnu. Deraf er de 98 fra perioden ca. 1530-1600, og genstandene er primært fad og tallerkener, hvor figurscener kommer bedst til deres ret. Hovedparten, 55 stykker, stammer fra Urbino, hvor istoriato var særligt fremtrædende, mens mindre grupper er fra Castel Durante, Pesaro, Faenza og Venedig. Det er i Urbino-gruppen samlingens bedste stykker befinder sig, bl.a. et fad, der er signeret af den kendte maler Francesco Xanto Avelli fra 1542 forestillende den skønne Helenes rov.

Goethe købte ikke sin majolika i Italien, men i Nürnberg. Sommeren 1804 skaffede han sig de første stykker fra samleren Derschau i Nürnberg og fik et lille skab ophængt til dem i sit hjem. Først i 1816 erhvervede han flere, nu 41 stykker, der i 1820'erne blev fulgt af flere køb, alle på auktion i Nürnberg. I 1829 fik han sit sidste stykke i julegave af sin svigerdatter. De relevante kilder til belysning af disse køb og samtidens opfattelse af majolika er vedføjet til sidst i bogen efter selve kataloget. Hvorfor netop Nürnberg blev et vigtigt centrum for handelen med majolika i det 19. århundrede, forklares i byens position som rig handelsby i renæssancetiden. Dengang havde velhavende familier haft tæt kontakt med Italien og importeret megen keramik derfra, hvilket bl.a. dokumenteres af mange bevarede italienske servicer med tyske våbenskjolde. Derfor eksisterede der i eftertiden en stor mængde italiensk majolika i byen, som senere kom til salg.

I et tankevækkende fjerde kapitel forsøger Kristiane Holm fra Goethemuseet at sætte Goethes indsamling af majolika i relation til hans forfatterskab og til hans generelle tanker om boligindretning og kunst og farvebrug samt at forklare betydningen af majolikasamlingens reelle placering i Goethes hjem.

Herefter følger det egentlige kommenterede katalog. For hvert katalognummer følges praktiske data af en grundig faglig kommentar om motivet med motivforlæg anført og afbildet hvor det er muligt. Der er noter om stil, indhold og kvalitet, henvisning til beslægtede eksemplarer i kendte samlinger og detaljer om proveniens. Hver genstand er afbildet med et helsidesfoto, der giver mulighed for at studere motiverne ordentligt.

De mytologiske motiver er i overtal med næsten 50 stykker, f.eks. scener med Venus eller Jupiters kærlighedseventyr med f.eks. Leda, Europa, Antiope og Callisto. Der er lidt over 10 historiske motiver, der inkluderer scener fra Gallerkrigene og De Puniske krige. Bibel-fortællingerne rummer en lang række motiver fra Det Gamle Testamente, bl.a. Adam & Eva; og en del scener fra Mosebøgerne; men også scener fra Det Nye som Nadveren, bl.a. af Kristi lidelseshistorie. Katalogets nr. 99-105 er ikke italienske arbejder, og de sidste numre er ikke keramik, men emaljearbejder, som fra gammel tid

var anbragt sammen med keramikken og motivisk knytter sig til den.

Denne bog er ikke en almen indføring i emnet italiensk majolika og giver derfor heller ikke et overblik over udviklingen i keramiktypen fra tidlig renæssance til barokken. Den er et nærstudie af en særlig samling med en særlig baggrund og giver et interessant indblik i en bestemt kulturel epokes holdning til bestemte dele af fortiden illustreret ud fra intentioner hos en af periodens ledende kulturpersonligheder. Således henvender den sig både til den læser, der interesserer sig for Goethe, eller for samleraktiviteter i det tidlige 19. århundrede og for det fortællende motivvalg i italiensk majolika, som istoriato-genren i det 16. århundrede udgør. Stoffet er detaljeret bearbejdet, teksten velkrevet og udformningen følger de klassiske normer for kommenterede bestandskataloger.

Bogtilrettelæggelsen er eksklusiv, og den fine billedside gør i samspil med teksten værket til en glimrende billedbog over renæssancens adaption af især antikkens mytologiske temaer.

Ulla Houkjær

Museumsinspektør ved Designmuseum Danmark,
Mag. art. og cand. mag.

Das Holländische Dorf aus Meissener Porzellan.

Dessert de Luxe bei Graf von Brühl. Sammlung Ritter Kempfski von Rakoszyn. Von Melitta Kunze-Köllensperger, Ulrich Pietsch und Claudia Bodinek. Hirmer Verlag [Website: www.hirmerverlag.de], München 2015. 100 s. ill. litt. noter. kilder. ib. 29,90 €.

Melitta Kunze-Köllensperger publicerede allerede i 1996 en lille bog om borddekoration "Idylle in Porzellan · Kostbare Tischdekoration aus Meissen", hvor også andre fabrikkers borddekorationer end Meissens indrages til sammenligning, og som viser, at kopivirksomheden i 1700-tallet var ret så udbredt.

Forfatteren tager udgangspunkt i den litterære behandling af den landlige idyl, som tog sin begyndelse i midten af 1700-tallet med slagordet "Retour à la nature", som er tilskrevet Jean-Jacques Rousseau.

I 1700-tallet var hollandsk synonymt med noget rustikt/landligt og forbandt forestillingen om Arkadien med dets landlige idyl, idealisering af hyrdelivet, og naturens skønhed i modsætning til den strenge etikette ved hoffet.

Landskabelige parker afløste barokkens formelle haver, og blev tilsvarende indrettet med stråtede bøndergårde, stalde, hytter, dueslag mv, som kunne være indrettet til andre formål end de gav udseende, fx til udskænkning af

forfriskninger, afslapning eller hvad man nu kan forestille sig.

Hofkonditoren var ansvarlig for bordekorationen til desserten. Dekorationen var i 1500- og 1600-tallet og et langt stykke op i 1700-tallet lavet af sukker og tragant, men blev efterhånden afløst af porcelænet, da modelmester Johann Joachim Kaendler (1706-1775) i 1737 begyndte at modellere små huse og tableauer, fx med hyrde, får og hyrdehund, som blev arrangeret på dessertbordet i en form for symmetri. Det var således ikke alene desserten, men i høj grad den kunstneriske iscenesættelse af bordet, som hofkonditoren havde ansvaret for, hvorfor denne del af porcelænet også blev opbevaret af hofkonditoren.

”Den hollandske landsby” er et af greve Heinrich von Brühls (1700-1763) talrige bestillingsarbejder på Meissen-fabrikken, hvor han var direktør fra 1732 og frem til sin død i 1763. De første bestillinger til ”Den hollandske landsby” afgav han i 1743.

En del af den hollandske landsby er kommet til den nuværende ejer Dr. Clemens Ritter Kempfski von Rakoszyn som arv efter faderen, men suppleret ved tilkøb, specielt på det seneste, hvor der blev udbudt en større samling huse, som det efter nogen tid trods prisen lykkedes at erhverve. Samlingen var udstillet i ”Grünes Gewölbe” i Dresden i 2015, hvor der for første gang siden Brühls ejerskab var dækket et komplet dessertbord med den hollandske landsby, hvilket også var anledningen til denne udgivelse.

Bogen er flot illustreret med såvel helsidefotos som detailfotos af ”Den hollandske landsby” samt det ”Brühl-sche Allerlei” Service”, der er anvendt til borddækningen, som også vises i såvel enkelt som dobbeltopslag.

Gunnar Jakobsen

British Ceramics 1675-1825. The Mint Museum. By Brian Gallagher et.al. D Giles Ltd. [Website: www.gilesltd.com], London 2015. 272 s. ill. litt. noter. index. ib. 49.95 £.

British Ceramics 1675-1825 er en introduktion til The Mint Museums omfattende samling af britisk keramik. Bogen viser og dokumenterer mere end 200 af samlingens højdepunkter udvalgt ud fra forskellige kriterier såsom sjældenhed, proveniens eller er vigtige eksempler på særlige typer af keramik, produktionsmetoder eller dekorationer.

The Mint Museum ligger i byen Charlotte i North Carolina i USA og er oprettet i 1936. Museet har en meget stor og fin samling på mere end 12.000 stykker keramik,

omfattende tidlig kinesisk keramik, 1700-tals europæisk keramik, amerikansk ”Art Pottery” (kunstnerkeramik) og en større samling keramik fra North Carolina.

The Mint Museum anskaffede i 1965 en samling af britisk og europæisk keramik fra Chicago-samleren Mellanay Delhom, og museet blev i samme moment nationalt kendt som et museum med fokus på keramik, idet man fortsatte med at købe eller som gave modtage andre keramiske enkeltstykker eller samlinger.

Anskaffelsen af Delhom-samlingen har været kraftigt medvirkende til at definere museet, som det er i dag, og museets keramiske samling er bredt anerkendt som et af museets væsentligste samlingsområder.

Bogen er således en markering af 50-året for den keramiske samlings etablering i museet, hvor man har valgt at fokusere på den britiske del af samlingen, men hvor også andre anskaffelser end Delhom-samlingen er repræsenteret.

Samtidigt markerer man også 40 års jubilæet for oprettelsen af ”The Delhom Service League” i 1975, hvis oprettelse Mellanay Delhom var stærkt medvirkende til og som understøtter museet på bedste vis i form af støtte til nyanskaffelser såvel som foredragsarrangementer, museets samling af keramisk litteratur mv.

Bogen indledes med et afsnit om ”The Delhom Service League” efterfulgt af to afsnit om keramikken i The Mint Museum med fokus på den keramiske samlings tilblivelseshistorie med fokus på især anskaffelsen af Delhom-samlingen, men andre samleres rolle i museets keramiske samling nævnes også, hvorefter der følger et afsnit Mellanay Delhom, i alt 20 sider.

Den mest omfattende del af bogen udgøres af katalogdelen, der er opdelt i Earthenware, Stoneware og Porcelain, hvor de to førstnævnte hver får en side, hvor det forklares, hvad lertøj og stentøj er, de heraf frembragte produkter samt i al korthed fremstillingsmetoder samt ikke mindst de væsentligste personer gennem tiderne i den britiske keramiske produktion og de problemer, der var forbundet med produktionen - ganske spændende, selv om det er lidt for kort fortalt. De omkring 200 udvalgte genstande finder vi i gode store afbildninger med fyldige beskrivelser på de godt 230 sider, der har været til rådighed for katalogdelen.

Bogen er således en fin appetitvækker til et besøg på The Mint Museum, der som nævnt indeholder megen mere spændende keramik ud over den britiske del af samlingen.

Gunnar Jakobsen

A Potted History. Henry Willett's Ceramic Chronicle of Britain. By Stella Beddoe. ACC Art Books [Website: www.antiquecollectorsclub.com/uk], Woodbridge 2015. 352 s. ill. litt. noter. index. ib. 45 £.

A Potted History er kataloget over en meget speciel og særdeles omfattende samling bestående af 2000 stykker engelsk keramik fra 1600-tallet og frem til år 1900 med motiver, der beskriver det britiske folks historie. Samlingen omfatter såvel figurer som tallerkener, skåle, kander og vaser mv. En samling som Henry Willett donerede til Brighton Museum i 1903. I bogen er samlingen gengivet på mere end 700 farvefotografier.

Stella Beddoe giver i det indledende afsnit en kort introduktion til forretningsmanden, samleren, og polyhistoren Henry Willett (1823-1905), hans liv og samlermani. Willett havde sat sig for gennem keramikken at fortælle det britiske folks historie og uden skellen til kvaliteten af de indgåede stykker, men så godt som udelukkende med fokus på motivet. Det kunne være sjældne tidlige pottemagerarbejder, English Delftware, fajance og porcelæn, heriblandt er genstande med transfer-print rigt repræsenteret. Mange af genstandene er keramik for folket, dvs ting som oprindeligt har været relativt billige - også for den mindrebemidlede del af befolkningen - at anskaffe.

Samlingen bliver præsenteret i en form, som følger Willetts egen katalogiseringsmåde og gør det muligt at udforske de forskellige objekter, som Willett selv så dem.

Bogen er ikke kronologisk opbygget efter keramikens fremstillingsår, som går fra begyndelsen af 1600-tallet og frem til år 1900, men tematisk i 19 kapitler, således "Royalty & Loyalty", "Military Heroes", "Naval Heroes", "Soldiers & Sailors", "England & France", "England & America", "Politics: Revolt & Reform", "Professions & Trades, Clubs & Societies", "Philanthropy", "Crime", "Architecture", "Scripture History & Religion", "Music & Drama", "Poetry, Science & Literature", "Combat Sports & Field Sports", "Pastimes & Amusements", "Agriculture", "Conviviality & Teetotalism" og endelig "Domestic Incidents". Blandt disse finder man konger og dronninger, hertuger og andre adelige, admiraler og søfolk, bønder og fiskere, arbejdere, præster og musikere - ofte kendte skikkelser fra historien.

Stella Beddoe fortæller ret detaljeret om de enkelte genstande og i særdeleshed om deres motiver samt kort hvem producenten er, om det er lertøj, fajance eller porcelæn samt om det fx er transfer-print mv. Hovedvægten på beskrivelserne er lagt på motivets historiske aspekt, som man får en grundig redegørelse for, men der er kun meget lidt om det keramiske aspekt.

Gunnar Jakobsen

A Potters book. By Bernhard Leach. Ny udgave. Unicorn Press [Website: www.unicornpress.org], London 2015. 368 s. ill. index. ib. 24,99 £.

Bernard Leach's "A Potter's Book", udgivet første gang i 1940, er klassikeren over dem alle, når det gælder litteratur om keramik i det forrige århundrede. Betragtet af generationer af keramikere nærmest som en bibel, men senere også særdeles omdiskuteret. Her 75 år senere har forlaget Unicorn Press fået den idé at genudgive den - tekstmæssigt stort set uændret, men med tilføjelse af en helt ændret billedside. Bogen - med det velkendte orange smudsslag - var oprindeligt forsynet med Leach's egne pennetegninger samt et antal små sort/hvide fotografier af forskellige keramiske genstande og dertil nogle få farveplancher.

Den nye udgave er layoutet i nutidig stil, trykt på kridhvidt blankt papir og masser af helsides (nye) farvefotos med en del af de originale tegninger placeret ind imellem - af og til reduceret til små vignetter. En del af fotomaterialet relaterer ikke direkte til teksten, men forsøger, iflg. udgiverens note, at klargøre pointer i denne. Der er medtaget en del arbejder lavet af Leach langt senere end bogens oprindelige udgivelse, og i enkelte tilfælde er billedteksten decideret forkert, f.eks. er et foto af ovnsøjler beskrevet som muffe (saggars).

Resultatet er blevet et mix, hvor den klare historiske dimension sløres. De gulnede, matte blade i den gamle bog, den særlige typografi og i det hele taget 'det gamle look' repræsenterer i sig selv afstanden til den særlige tidsånd, som Leach var en del af. Det er længe siden. Bogen har dog stadig en vis charme med sin særlige blanding af at være en meget praktisk håndbog og et oppositionelt filosofisk skrift. Jeg er nu glad for, at jeg stadig har min gamle udgave, købt på Leach's værksted i St. Ives i 1974.

Martin Bodilsen Kaldahl

A Potter in Japan · 1952-1954. By Bernhard Leach. Unicorn Press [Website: www.unicornpress.org], London 2015. 228 s. ill. index. ib. 20 £.

Som ovenfor er der også her tale om en nyudgivelse af Bernard Leach's dagbogsnoter fra en rejse til Japan i 1953-54 for at genbesøge åndsfæller i landet, hvor han lige siden starten af århundredet havde indtaget en særlig rolle som vestlig yndling i Mingei-kredsen. I modsætning til den nye udgave af "A Potter's Book" virker den mere helstøbt og ligefrem. Dels består fotomaterialet (som er af varierende kvalitet) af billeder taget under opholdet og dels er strukturen gennemført i dagbogsform - med en lang tekstlig 'prelude' om forholdet mellem Øst og Vest, som Leach så det anno 1952, samt en afsluttende konklusion på rejsen.

Leach var en meget observant rejsende og dagbogsformateret klæder ham godt. Hans refleksioner, anekdoter og ofte grundige beskrivelser af dagligdagen er levende og giver et godt billede af mennesket Leach, der på dette tidspunkt godt midt i livet virker mindre dogmatisk end i sine tidligere skrifter. Bogen er i øvrigt trykt på et fint mat papir og sat med en smukkere font, hvilket gør den umiddelbart indbydende at gå i gang med.

Martin Bodilsen Kaldahl

The Potter's Dictionary of Materials and Techniques. 6th rev. ed. By Frank Hamer & Janet Hamer. Bloomsbury Publishing [Website: www.bloomsbury.com], London 2015. 454 s. ill. ib. 55 £.

I 2004 udkom 5. udgave af *The Potter's Dictionary of Materials and Techniques* af Frank Hamer & Janet Hamer [Anmeldt i *keramiske noter* 21/2005] og nu 11 år senere foreligger 6. udgave af dette alfabetiske opslagsværk, som udkom første gang i 1975.

Der er ikke det keramiske udtryk, som man ikke kan få forklaringen på i denne "dictionary", der er det mest omfattende alfabetiske opslagsværk for keramikere, som jeg kender. Intet lignende findes på dansk og vel heller ikke på engelsk.

The Potter's Dictionary om materialer, værktøj og teknik, som anvendes ved fremstillingen af keramik, henvender sig til både professionelle keramikere som amatører og har henvisninger til mildt sagt alle keramiske udtryk på engelsk, herunder også mere historiske udtryk.

The Potter's Dictionary erstatter ikke de mere specielle udgivelser om enkeltemner, som Bloomsbury også har udgivet en hel perlerække af, da man selvsagt ikke i en spalte i *The Potter's Dictionary* får fx alle detaljer og forklaringer omkring kunsten at lave tekander, som man til eksempel får i Steve Woodheads "The Teapot Book", men det er jo ej heller meningen med et sådant altomfattende opslagsværk.

I forhold til den foregående udgave er der tilføjet nye opslagsord samt optaget nye emner som "3D printing". Et redskab som flere yngre keramikere anvender", og som vi efterhånden har set flere eksempler på, bl.a. på udstillinger hos "Ann Linnemann studie galleri". Derudover er der selvfølgelig sket den fornødne opdatering/sproglige revision af flere artikler. Herudover er bogen lettere udvidet fra 437 til 454 sider.

Endelig er de s/h fotos af keramiske værker af forskellige kermikere erstattet af farvefotos, hvorved bogen har fået et løft. Kvaliteten af fotoene er dog lidt svingende, da det er de enkelte keramikere, der har leveret fotoene, hvilket er lidt ærgerligt med et sådant standardværk, som bliver stående lang tid fremover.

Desværre er der ingen billedtekster og man må derfor ned i artiklerne for at finde ud af, hvem keramikere er, som har udført den gengivne keramik, hvilket ikke er hensigtsmæssigt, da det jo er en opslagsbog, hvor der i øvrigt også mangler et index over keramikere bag de gengivne værker. Tegningerne, der ledsager de enkelte artikler og er med til at underbygge teksten, er gode og instruktive. Dette er dog småting i et ellers udmærket og for mange keramikere såvelsom museumsfolk og samlere uundværligt opslagsværk.

Gunnar Jakobsen

---

www.keramikkens-venner.dk

På **www.keramikkens-venner.dk** finder du foreningens vedtægter, oplysninger om dens bestyrelse samt ikke mindst oplysninger om kommende arrangementer, generalforsamling, generalforsamlingsreferater mv samt links på internettet til forskellige udstillingssteder i Danmark samt andre nyttige links.

De fleste af de hidtil udkomne numre af *keramiske noter* er lagt ud på hjemmesiden, så skulle nogen have brug for at slå tilbage i gamle numre, så er dette også muligt.

---

e-mailadresser

Keramikkens Venner har i en længere periode udsendt en e-mail forud for arrangementer, både som en påmindelse til de, der har meldt sig; men også for at give de, der ikke har meldt sig, en chance for at deltage i arrangementet. Herudover udsendes jævnligt information om udstillinger med keramik, hvilket kun gøres pr email.

Bestyrelsen skal derfor opfordre de medlemmer, der har en e-mailadresse og som ikke allerede modtager emails fra *Keramikkens Venner* om at meddele sekretæren denne og holde sekretæren opdateret med ændringer.

Medlemsarrangementer i Keramikvens Venner

Arrangement: *Klassisk dansk værkstedskeramik – et indblik i en privat samling*
Jens Bukh (sekretær i Keramikvens Venner) og Per Gad-Hansen viser dele af deres samling af et par hundrede værker med fokus på værkstedskeramikens første generation: Gutte Eriksen, Gertrud Vasegaard, Lisbeth Munch-Petersen og Christian Poulsen samt enkelte yngre arvtagere.

Program: Kort introduktion og derefter rundvisning. Der serveres kaffe og te.

Dato og mødetidspunkt: Lørdag den 9. april 2016, kl. 10.00-11.30 og kl. 12.00-13.30.

Mødested: Høeghsmindevej 67, 2820 Gentofte.

Arrangør: Jens Bukh.

Deltagertal: Maksimum 20 deltagere på hver runde. Kun for medlemmer.

Tilmelding til: Til Jens Bukh: j.d.bukh@gmail.com eller telefon 22 62 28 13. Ved tilmelding bedes du oplyse, om du foretrækker at komme kl. 10.00 eller kl. 12.00.

Arrangement: *Det alsidige keramikværksted - besøg hos Christian Bruun [Modt. efter slutredaktion]*

Dato og mødetidspunkt: Lørdag den 30. april 2016 kl. 14.00

Mødested: Traverbanevej 12, 2920 Charlottenlund.

Tilmelding og betaling: Til kasserer Anker Tvermosegaard: ankertv@gmail.com senest fredag den 22. april.

Deltagerantal og pris: Maksimum 25 deltagere. Pris 40 kr.

Arrangement: *Besøg hos keramiksamlerne Inger og Brian Erhardtson*
Inger og Brian Erhardtson har gennem mange år næret en stor passion for keramik. De har opbygget en fin samling af dansk og international værkstedskeramik og desuden været engageret i formidling af den keramiske kunst. Dele af samlingen blev vist på udstillingen "Keramiksamlinger" på Grimmerhus i 2003.

Program: Inger og Brian Erhardtson viser rundt og fortæller om deres samling og interesse for keramik. Undervejs serveres der eftermiddagskaffe.

Dato og mødetidspunkt: Lørdag den 10. september 2016 kl. 14.00-16.00.

Mødested: Enebærvej 7, Horsens.
Der arrangeres kørsel fra Horsens Station til og fra adressen enten i taxa eller ved fælleskørsel.

Arrangør: Jens Bukh.

Deltagertal: Maksimum 20 deltagere. Kun for medlemmer.

Pris: 50 kr.

Tilmelding: Tilmelding er nødvendig og sker ved email og betaling til kassereren senest fredag den 2. september 2016. Endelig deltagelse registreres først, når beløbet er kassereren i hænde. Husk at anføre dit navn i posteringslinjen til modtageren. Anfør venligst i mail til kassereren, om du har ekstra pladser i bilen eller om du søger kørelejlighed. Accept af deltagelse bekræftes herefter af kassereren.

Bestyrelse:

Hans-Henrik Dyhr, formand
Gunnar Jakobsen, næstformand
Jens Drackmann Bukh, sekretær
Anker Tvermosegaard, kasserer
Susan Lange, bestyrelsesmedlem
Jette Löwen Dall, suppleant
Mariko Wada, suppleant

Formand:

Hans-Henrik Dyhr
Sofielund Skovvej 140, 1 th
5700 Svendborg
Tlf 75 81 40 80

Sekretær:

Jens Drackmann Bukh
Tlf 22 62 28 13
j.d.bukh@gmail.com

Kasserer:

Anker Tvermosegaard
Tlf 40 53 44 55
ankertv@gmail.com
Bank: Danske Bank reg nr 1551
kontonr 9 46 17 87

www.keramikvens-venner.dk

"keramiske noter" udgives af
"Keramikvens Venner" og
udkommer to gange årligt,
henholdsvis ultimo marts og
primo september.

ISSN 1603-0664

Redaktør af "keramiske noter
43/2016" er **Gunnar Jakobsen**
med tak til de, der har leveret
anmeldelser til dette nummer samt
til Barbro Haar for gode kommentarer.

Redaktionen afsluttet 27/03/16.

© Gunnar Jakobsen
